

ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭਰਮ

ਸਾਲ 8, ਅੰਕ 2

ਮਾਰਚ-ਅਪ੍ਰੈਲ, 2013

PUNPUN/2006/17457

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ : ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ

ਸੰਪਾਦਕ : ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ

ਰਣਜੀਤ ਝਨੇਰ

ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ : ਅਮਿੱਤ ਮਿੱਤਰ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ

- * ਮੇਘ ਰਾਜ ਰੱਲਾ
- * ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਹੰਦਿਆਇਆ
- * ਹਰਪਿੰਦਰ ਬਰਾੜ (ਕੈਨੇਡਾ)
- * ਡਾ. ਹਰੀਸ਼ ਮਲਹੋਤਰਾ ਬਰਮਿੰਘਮ
- * ਸੁਖਵੀਰ ਰੈਣਾ
- * ਡਾ. ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਡੀ.
- * ਡਾ. ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰਤੀ ਐਮ. ਡੀ.
- * ਡਾ. ਪਵਿੱਤਰ ਅਮਰਗੜ੍ਹ
- * ਤਲਵਿੰਦਰ ਸੱਭਰਵਾਲ

ਦਰ ਚੰਦਾ

ਸਲਾਨਾ ਚੰਦਾ	80/-
ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਚੰਦਾ	150/-
ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਲਾਨਾ ਚੰਦਾ	500/-
ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ	1000/-
ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ	5000/-

ਚੰਦੇ ਅਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ :-

ਅਮਿੱਤ ਮਿੱਤਰ

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਨਿਵਾਸ, ਕੱਚਾ ਕਾਲਜ ਰੋਡ,
ਗਲੀ ਨੰਬਰ 8, ਬਰਨਾਲਾ - 148101
(ਪੰਜਾਬ) ਫੋਨ : 01679-241744
Email : tarksheel@yahoo.com

ਨੋਟ : ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ 'ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ'

ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੈ

ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ'

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ

ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੰ:

4/2-2003 ਮਿਤੀ 2-5-2003

ਐਡੀਟਰ ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਹੀਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ

ਸਾਰੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ

ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੋਟ : ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਸਿਰਫ਼ ਬਰਨਾਲਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਯੂਰਪ ਦੇ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਗਲੋਬ ਆਕਾਰ ਦੇ ਗੋਲ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੋਲ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਮੱਛੀਆਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵੀ ਗੋਲਾਈ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਦੀ ਆਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਿਵੇਂ ਭ੍ਰਮਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਪੇਸ਼ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਨਿਊਯਾਰਕ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸੈਂਡੀ ਤੂਫਾਨ ਨੇ ਕਹਿਰ ਮਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਓਬਾਮਾ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਉਸਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਤੂਫਾਨ ਨਾਲ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਓਬਾਮਾ ਜੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੀ ਓਬਾਮਾ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਛਾਇਆ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕੇਜ਼ਰੀਵਾਲ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੇਜ਼ਰੀਵਾਲ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਘੱਟ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਮੀਰ ਘਰਾਣਿਆਂ ਉਪਰ ਕੇਜ਼ਰੀਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਇਲਜ਼ਾਮਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕੇਜ਼ਰੀਵਾਲ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਤੇ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਦਸ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾ ਦੀ ਘਟਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਇਰਾਕ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਟੀ. ਵੀ. ਰਿਪੋਰਟਰ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ "ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਹਮਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁਜਾਹਰੇ ਦੀ ਵੀਡੀਉ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਵਾਂਗਾ।"

ਉਪਰੋਕਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੱਬੇ ਪੱਖੀਆਂ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਇਕੱਠ ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਜਾ ਤਾਂ ਨਸ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਵਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਇਹ ਭਲੀਭਾਂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਭਾਗ ਮੀਡੀਆ ਹੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਸ ਧਿਰ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਵਾਂਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਚੈਨਲ ਤੇ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਅਖਬਾਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਮੀਰ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹਨ। ਸਮੁੱਚਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰਾ ਟਾਟਿਆਂ, ਬਿਰਲਿਆਂ ਜਾਂ ਅੰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਤਨਖਾਹਦਾਰ ਕਾਮਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ। ਸੋ 2014 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਭਾਜਪਾ ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਜਾਂ ਵੋਟਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ। ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਤਾਂ ਵਰਲਡ ਬੈਂਕ ਦਾ ਸੀ।

ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਆਪਣਾ ਮੀਡੀਆ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅੜਿੱਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਈ-ਮੇਲ, ਫੇਸ ਬੁੱਕ, ਐਸ ਐਮ ਐਸ ਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰੇਡੀਓ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਆਪਣੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਜ ਵਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯੰਤਰ ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਫ਼ੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਟਿਸ਼ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

- ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖ

ਉਲਕਾਵਾਂ
ਦੇ
ਨਿਸ਼ਾਨੇ
ਤੇ

ਧਰਤੀ ਤਬਾਹੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ

ਅਮਿੱਤ ਮਿੱਤਰ
tarksheel@gmail.com

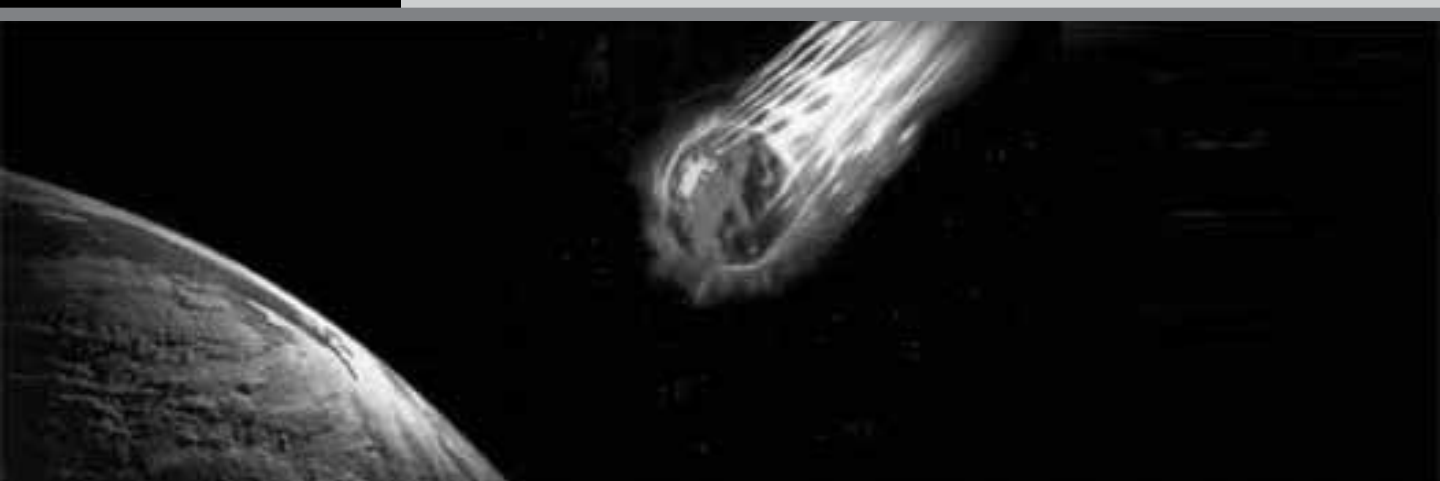
ਵਿਗਿਆਨੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਮਹਾਵਿਨਾਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ ਹੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਉਲਕਾਪਾਤ (ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਟੁੱਟਣਾ) ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਲਕਾਵਾਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਕੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਲਗਭਗ 3 ਹਜ਼ਾਰ ਉਲਕਾਵਾਂ ਦੀ ਬਰਸਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਤਾਜ਼ਾ ਘਟਨਾ : ਰੂਸ ਦੇ ਉਰਾਲ ਪਰਬਤੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉਪਰ ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਉਲਕਾ ਦੇ ਵਿਸਫੋਟ ਵਿੱਚ ਕਰੀਬ 1,000 ਲੋਕ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਵਿਸਫੋਟ ਐਨਾ ਭਿਆਨਕ ਸੀ ਕਿ ਇਸਦੀ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਖਿੜਕੀਆਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਗਿਲ ਉੱਠੀਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹਫ਼ੜਾ-ਦਫ਼ੜੀ ਮੱਚ ਗਈ। ਰੂਸੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਲਕਾ ਦਾ ਵਜਨ ਕਰੀਬ 10 ਟਨ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 54 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟੇ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਬਚ ਗਈ ਧਰਤੀ : ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਕਰੀਬ 50 ਮੀਟਰ ਚੌੜੇ ਅਤੇ 1 ਲੱਖ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਵਜਨੀ ਇੱਕ ਉਲਕਾਪਿੰਡ 28 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟੇ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 27 ਹਜ਼ਾਰ 680 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। ਸੋਚੀਏ ਜੇਕਰ ਇਸ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ....? ਖਗੋਲ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਨੀਯਰ ਅਰਥ ਆਬਜੈਕਟ' ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਖਗੋਲਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਪੱਛਮੀ ਯੂਰਪ, ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਿਆ। ਨਾਸਾ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿਥਵੀ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। 45 ਮੀਟਰ ਵਿਆਸ ਵਾਲੇ 2012 ਡੀਏ14 ਨਾਮ ਦੇ ਇਸ ਏਸਟੇਰਾਯਡ ਦੀ ਖੋਜ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੱਖਣੀ ਸਪੇਨ ਦੇ ਕੁਝ ਖਗੋਲਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਦੇ ਲਗਭਗ 1 ਵਜੇ ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਲਦੀ ਹੋਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਬੁਲੇਟ ਵਰਗੀ ਤੇਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਇਸ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ 7.8 ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸੈਕਿੰਡ ਸੀ। ਕਰੀਬ 15 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦਾ ਬਿਊਰਾ ਰੱਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਨਾਸਾ ਵਿੱਚ 'ਨਿਯਰ ਅਰਥ ਓਬਜੈਕਟਸ' ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਡੋਨਲਡ ਯਾਮਨਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਾਡੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੁਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕਰੀਬੀ ਪਿੰਡ ਸੀ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਸਦੀ ਗਤੀ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸੀ।

ਨਾਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਏਸਟੇਰਾਯਡ ਕਈ ਮਨੁੱਖੀ ਸੈਟੇਲਾਈਟਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾਇਆ ਨਹੀਂ। ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੂਚੇਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਟੀਵੀ, ਮੌਸਮ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਇਸ ਤੋਂ 800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਸਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਕਾਸ਼ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕਰੀਬ ਸਾਢੇ ਛੇ ਕਰੋੜ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ 10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਿਆਸ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਿਘਟਨ ਹੋਇਆ ਜੋ ਅੱਜ ਮੈਕਸਿਕੋ ਵਿੱਚ ਯੁਕਾਟਾਨ ਪਰਾਇਦੀਪ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ 'ਤੇ ਡਾਇਨਾਸੋਰ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਦਰੱਖਤਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਸਾ ਦੇ ਡੋਨਲਡ ਜ਼ੋਮਨਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ 100 ਟਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਯਾਮਨਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਸਕੇਟਬਾਲ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਫੋਲਕਸਵੈਗਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ। 1200 ਸਾਲ ਦੇ ਡੀਏ14 ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਉਲਕਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਧਰਤੀ : ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਗਿਆਨੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ 'ਤੇ ਤਬਾਹੀ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸੂਰਜ, ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸੁਪਰ ਵਾਲਕੈਨੋ (ਮਹਾਂਜਵਾਲਾਮੁਖੀ) ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂਕਿ ਕੁਝ ਵਿਗਿਆਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁਪਰ ਵਾਲਕੈਨੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਵੱਡਾ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ 70 ਫੀਸਦੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਸਵਾਲ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖਗੋਲਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਡਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਭਿਆਨਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਗੁਰੂਤਾ ਖਿੱਚ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਬਾਹੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ।

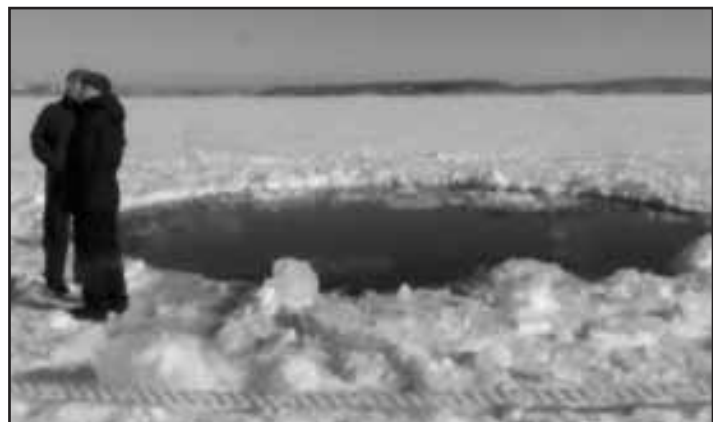
ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਦੇ ਕਾਰਣ 20 ਫੁੱਟ ਦਾ ਬਣਿਆ ਟੋਆ

ਇਹ ਟੁਕੜੇ ਚੇਲਿਯਾਬਿੰਸਕ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਛੇਬਾਰਕੁਲ ਲਾਮ ਦੇ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੰਮੀ ਹੋਈ ਝੀਲ ਦੇ ਕੋਲ ਮਿਲੇ। ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਆਕਾਰ ਦਾ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਡਿੱਗਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ 20 ਫੁੱਟ ਚੌੜਾ ਟੋਆ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹਾਲ ਫੈਡਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਿਕਟਰ ਗ੍ਰੋਹੋਵਸਕੀ ਨੇ ਰੂਸੀ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਹਾ ਹੈ।

ਰੂਸੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ ਲੱਗਭਗ ਇੱਕ ਅਰਬ ਰੂਬਲ (3.3 ਕਰੋੜ ਡਾਲਰ) ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਵੇਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਗਰਜਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮਾਸਕੋ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ਵਿੱਚ 1,500 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਚੇਲਿਯਾਬਿੰਸਕ ਵਿੱਚ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਗੋਲੇ ਆਉਂਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਦੋ ਲੱਖ ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਖਿੜਕੀਆਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ।

ਪੂਰਾ ਅਧਿਐਨ : ਵੈਸੇ ਲਗਭਗ ਨੌਂ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਮਲਬੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੇਬਾਰਕੁਲ ਝੀਲ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ

ਤਲਾਸ਼ਣ 'ਤੇ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੂਸੀ ਸਮਾਚਾਰ ਏਜੰਸੀ ਰਿਯਾ ਨੋਵੋਸਤੀ ਨੇ ਗ੍ਰੋਹੋਵਸਕੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ, “ਬਸ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਅਧਿਐਨ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਥੋਂ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਮਿਲੇ ਹਨ।” ਰੂਸੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮੁਹਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਦਾ ਵਜਨ 10 ਟਨ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸਦੀ ਗਤੀ 30 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸੈਕਿੰਡ ਸੀ ਅਤੇ ਜਮੀਨ ਤੋਂ 30 ਤੋਂ 50 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਉੱਪਰ ਇਹ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਹੀ ਅਮਰੀਕੀ ਪੁਲਾੜ ਏਜੰਸੀ ਨਾਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਲਕਾਪਿੰਡ ਦਾ 55 ਫੁੱਟ ਚੌੜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮੁਹਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦਾ ਵਜਨ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 500 ਕਿਲੋਟਨ ਊਰਜਾ ਨਿਕਲੀ। ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਹਿਰੋਸ਼ਿਮਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਪਰਮਾਣੂ ਬੰਬ 12 ਤੋਂ 15 ਕਿਲੋਟਨ ਦਾ ਸੀ।

ਸੋਚ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼

ਮੈਂ ਸਪੋਕਸਮੈਨ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਛਲ ਕਪਟ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਮਨੋ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬਹੁਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੁੱਟ-ਖਸ਼ੋਟ ਮਚਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ, ਦਵਾਈਆਂ, ਜਰਾਸੀਮ, ਕਿਣਾਂ, ਬੰਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰ ਬਣਵਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਔਖਾਂ ਨਹੀਂ ਮੀਚ ਸਕਦੇ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜਾਂ ਦੇ ਲੁਤਫ਼ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੁਆਰੇ ਬਣਾਏ ਬਲੱਬ ਨੇ ਹੀ ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਰੰਗੀਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਬਲੱਬ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੁਆਰੇ ਬਣਾਏ ਗ੍ਰਾਮੋਫੋਨ ਦਾ ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ ਅੱਜ ਤਵਿਆਂ ਤੇ ਆਡੀਓਕੈਸਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਚਿੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਵੜਿਆ ਹੈ। ਟੈਲੀਫੋਨ ਲੈਂਡ ਲਾਈਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੋਬਾਈਲ ਤੇ ਆ ਕੇ ਰੁਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਕੰਪਿਊਟਰ, ਇੰਟਰਨੈਟ, ਕਾਰਾਂ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼, ਰਾਕੇਟ ਆਦਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੱਜ ਹਰ ਅਮੀਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਵਿਗਿਆਨ ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਇੰਸ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਆਪਣੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੱਕ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਇਸਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਵਿਖਾਉਣਾ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ। ਅਧਿਆਤਮਕਵਾਦ ਜਿਸਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਉਸਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸੋਭਦੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੰਮ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਵਿਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾ ਉਸਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਧ ਸੰਤ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨਿੰਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੀ ਕਰਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੋਟੀਆਂ ਛੇਕਣ ਦਾ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਸ਼ੀਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਤੇ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵੱਧਦੀ ਹੈ।

ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਜੋਤਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਇੱਕ ਦਹਾਕਾ ਪਹਿਲਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਚਚੇਰੇ ਭਰਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾਨੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਮਾਮਾ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀਆਂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ। ਮਾਮੇ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੋਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਦੋ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਾਮੇ ਦਾ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ

ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮ ਸੰਮੋਹਣ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਨੋ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਨੋ ਭਰਮ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਪ ਡੋਲਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੂਹ ਨਿਕਲਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੂਤਾਂ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਲਟਕਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ, ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਗਾਲਾਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਭਵ ਸਿਰਫ਼ ਸਮਾਧੀ ਜਾਂ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਈ ਹੋਰ ਢੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਚਰਸ, ਗਾਂਜਾ, ਸੁਲਫਾ ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਿਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ

ਲੇਖਕ :
ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ

ਵੀ ਤਜਰਬੇ ਉਪਰ ਦਰਸਾਏ ਹੀ ਹੋਣਗੇ।

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅਠਾਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਮੇਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਰੁਮਾਲ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ “ਇਹ ਭੂਤ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਸਦਾ ਗਲਾ ਘੁਟਣਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭੱਠੇ ਦੀ ਚਿਮਨੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਮੁੜ ਨਾ ਆ ਸਕੇ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਤੰਗ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।” ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਮੇਹਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਨ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਰਾਕੇਟ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਰਾਕੇਟ ਹੀ ਸਮਝਦੇ।

ਮੈਂ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਸਿਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਵੇਖੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹਾਂ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਦੇ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਹੱਥ ਕਿਉਂ ਰੱਖਦੇ ਹੋ? ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁਆਬ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਗਾਲਾਂ ਨਾ ਨਿਕਲ ਜਾਣ। ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਦੀ ਕੇਸ ਹਿਸਟਰੀ ਮੇਰੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਯਾਦ ਹੈ ਉਹ ਪੰਜ ਸੱਤ ਅੰਡਰਵੀਅਰ ਪਹਿਣਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਆਪਣਾ ਅੰਗੂਠਾ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ। ਕਾਫੀ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਇਸ ਮਨੋਭਰਮ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ ਸਿਰਫ ਅਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਤਜਰਬਿਆਂ, ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ, ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਰਖਿਆ ਤੇ ਲੜੀਵੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਠੀਕ ਕੀਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੇਸ ਹਿਸਟਰੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਦ ਵਿਗਿਆਨਕ ਬਣਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ ਜਾਂ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਹੀ ਕੋਣ ਤੋਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਖੜ ਕੇ ਵੇਖਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਧ ਸੰਤ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੁੜੀਵਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਜਾਨਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਜੇ ਮੇਰੇ ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਖੂਨ ਦਾ ਇੱਕ ਨਮੂਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦਸ ਲੈਬਾਰਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੇਰੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਉਨੀਂ ਵੀਹ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਹੀ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਮੇਰੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਜੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਕਸੌਟੀਆਂ ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ, ਰਾਧਾਂ ਸੁਆਮੀਆਂ, ਸਰਸੇ ਵਾਲਿਆਂ, ਹਿੰਦੂਆਂ-ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਇਸਾਈਆਂ, ਯਹੂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਬੋਧੀਆਂ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਬਾਰੇ ਤਜਰਬੇ ਸਭ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਮਨੋਭਰਮ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਭਰਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ, ਸਮਾਧੀ ਜਾਂ ਯੋਗ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ

ਤੇ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਿਠਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਬਣ ਸਕਣ।

ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖੋਜ ਲਈ ਸਿਰਫ਼, ਲਗਨ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਖੋਜਾਂ ਲਈ ਜੁਟੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇੱਕ ਖੋਜ ਮਗਰ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨੂਠਿਆਂ ਵਾਲੀ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਪਹਿਠੇ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਲਾਈ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਵਾਰ ਘੁਮਾਉਣ ਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਘੁਮਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਰਜਾ ਦੇਣ ਤੇ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਉਰਜਾ ਨਾਲ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਰਹੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਰਗੜ ਵਿੱਚ ਖਪਤ ਹੋ ਰਹੀ ਉਰਜਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪੈਣੀ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਐਸੇ ਆਰਾਮ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ, ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜਾਂ ਲਈ ਜੁਟੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਫਲ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਸਫਲ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬੇ ਤੇ ਸਕੂਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਦਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੱਖਾਂ ਧਰਤੀਆਂ ਪਾਤਾਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵੈਦਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿੱਚ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਰਬਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਗਲੈਕਸੀ ਵਿੱਚ ਅਰਬਾਂ ਹੀ ਚੰਨ ਤਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਵੈਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਚੰਨਾਂ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲੋਂ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲੱਖਾਂ ਅਰਬਾਂ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਵੱਲੋਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਨੇ ਮੁਗਲ ਸਮਰਾਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਨਸ ਕੀ ਏਕ ਜਾਤ, ਕਿਰਤ ਕਰੇ ਤੇ ਵੰਡ ਛਕੇ ਵਰਗੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਪੱਖੀ ਨਾਹਰੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਕੀਰਤਨੀ ਚੇਲੇ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋ-ਪਰਖੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਗਲੇ ਤੱਕ ਧਸ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਬਲਾਤਕਾਰ ਤੇ ਕਤਲ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਦਾਮਨੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਰਾ, ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਗਠਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਲੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਉਹ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਤੇ ਜੇਤੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈਣਾ ਹੀ ਹੈ।

ਨੰਨਾ ਰਾਮ ਨੰਨਾ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਭੋਲਾ ਭਾਲਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਖਤ ਜਾਂ ਨਕਸ਼ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸਤੋਂ ਸ਼ੋਖੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਰ ਅੰਗ ਭੱਦੇਪਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਕ ਮੋਟਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਚਲਦਾ ਤਾਂ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ

ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਟਬਾਲ ਲੜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਮਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਅੱਠ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਮਗਰ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਹੀਨ ਤੇ ਚਲਾਕ ਸੀ। ਐਪਰ ਉਸਦੀ ਜ਼ਹੀਨਤਾ ਤੇ ਚਲਾਕੀ ਦਾ ਪਤਾ ਉਸਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਲਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ। ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਐੱਮ. ਏ. ਐੱਲ. ਐੱਲ. ਬੀ. ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, “ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰਾਮ ਰਾਮ ਅਤੇ ਬਗਲ ਵਿਚ ਛੁਰੀ” ਵਾਲੀ ਮਿਸਾਲ ਇਸ ਰਾਮ ਲਈ ਹੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਮ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਰਾਮ ਰਾਮ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਂ, ਉਸਦੀ ਬਗਲ ਵਿਚ ਛੁਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਛੜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਕਦੇ ਕਦੇ ਡਗਲਸ ਫੇਅਰਬੈਂਕਸ ਯਾਨੀ

ਬਗਦਾਦੀ ਚੋਰ ਦੀ ਤਲਵਾਰਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਦੀ ਮਾਂ ਯਾਨੀ ਮਿਸਜ਼ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਉਸਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਉਸਦੇ ਬਾਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾਮੋਸ਼ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਖੁਸ਼ਕ ਸਨ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਕੰਨ ਜੋ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਕੰਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਉਹ

ਮੁਸਕਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਭੋਲਾਪਨ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਲਾਲ ਪੀਲਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਜਦਕਿ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੁਆਦ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ

ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਅੱਗੇ ਜ਼ਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਜਦ ਰਾਮ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਰਾਮ ਕੁਰਸੀ ਉੱਤੇ ਨਿੱਠਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲਾਇਕ ਦੇ ਕੰਨ ਖਿੱਚਣ! ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਉਸਦੇ ਕੰਨ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੰਮੇ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਏਥੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ ਸੀ।

ਸਾਅਦਤ ਹਸਨ ਮੰਟੋ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਜ਼ੀਮ ਲੇਖਕ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। 11 ਮਈ 2012 ਨੂੰ ਸਮਰਾਲੇ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਲਾਗੇ ਪਿੰਡ ਪਪੜੋਂਦੀ ਵਿਖੇ ਜਨਮੇ ਇਸ ਅਦੀਬ ਨੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਿਖਰਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਅੱਜ 70-80 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਮਰ ਹਨ। ਸੰਤਾਲੀ ਦੀ ਤਰਾਸਦੀ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ, ਹੋਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਇਹ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਦਾ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸੰਤਾਲੀ ਨੂੰ ਰੋਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਵਜੋਂ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਾਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ 1955 ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ 'ਤੇ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਸੰਤਰ' ਛਾਪ ਕੇ ਉਸ ਅਜ਼ੀਮ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

- ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਧੂ

ਇਕ ਵਾਰ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਾਰਤ ਉਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਡਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਦੇਖ ਰਾਮ ਤੂੰ ਚੰਗਾ ਮੁੰਡਾ ਬਣ ਜਾਹ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਖਫਾ ਹੋ ਜਾਣਗੇ”। ਰਾਮ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਖਫਾ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਹੋ ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ”। ਅਤੇ ਫਿਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਸੋਚਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, “ਬਾਪੂ ਜੀ, ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੌਣ ਹਨ?” ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, “ਭਗਵਾਨ, ਹੋਰ ਕੌਣ, ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ”।

“ਇਸ ਮਕਾਨ

ਜਿੱਡੇ”। “ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੇ। ਦੇਖ ਹੁਣ ਤੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਗੇ”। ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਭੈਅ ਭੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ : ਸਾਅਦਤ ਹਸਨ ਮੰਟੋ
ਅਨੁਵਾਦ : ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਸਿਰਜਣਾ'

ਨੂੰ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਡਰਾਉਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਰਾਮ ਸੁਧਰ ਜਾਵੇਗਾ, ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਹੀਂ

ਕਰੇਗਾ। ਐਪਰ ਰਾਮ ਨੇ, ਜੋ ਇਸ ਵਕਤ ਖਾਮੋਸ਼ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਹਨ ਦੀ ਤੱਕੜੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਤੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੁਝ ਦੇਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਬੜੇ ਭੋਲੇਪਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਬਾਪੂ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਿਖਾ ਦਿਉ”, ਤਾਂ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨਦਾਰੀ ਤੇ ਵਕਾਲਤ ਧਰੀ ਦੀ

ਧਰੀ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ।

ਕਿਸੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਫਾਈਲ ਕੱਢਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦੇ ਜਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਧਾਰਾ ਸੰਬੰਧੀ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੋਜ਼ ਤੋਂ ਉਹ ਮੋਟੀ ਕਿਤਾਬ ਚੁੱਕਕੇ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਜਿਸਦੀ ਜਿਲਦ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਚਾਕੂ ਨਾਲ ਬੋਲ ਬੂਟੇ ਬਣਾ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਐਪਰ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆਉਂਦੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਹੈ, ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ!

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮਰਨ ਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਕੀ ਹੈ, ਠੀਕ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਐੱਮ. ਏ. ਐੱਲ. ਐੱਲ ਬੀ ਤਾਂ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਡਿਗਰੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਵਿਚ ਫਸਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੌਲਤ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਮ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿਖਾ ਕੇ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਜਵਾਬ ਹੀ ਦੇ ਸਕੇ। ਏਸ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਚਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਏਹੀ ਕਹਿ ਸਕੇ ਸਨ, “ਜਾਹ ਰਾਮ, ਮੇਰਾ ਦਿਮਾਗ ਨਾ ਚੱਟ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ”।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਸੱਚਮੁੱਚ ਬਹੁਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲਕੇ ਝੱਟ ਹੀ ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਵੱਲ ਕੈਰੀਆ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਕੇ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਅੱਜ ਇਸ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਨਵੀਂ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਦੱਸ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਇਹਨੂੰ ਡਬਲ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਮਿਸਜ਼ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਰਾਮ ਦਾ ਕੰਨ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਏਸ ਮੋਟੇ ਨੇ ਤਾਂ ਜੀਣਾ ਦੁੱਭਰ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਦੇਖੋ ਨੱਚਣਾ, ਕੁੱਦਣਾ, ਨਾ ਆਏ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਗਏ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼। ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰ ਕੁਟਾਪਾ ਚਾੜ੍ਹ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਰਸੋਈ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਕੱਚੇ ਟਮਾਟਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਖਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਲਾਦ ਵਿਚ ਇਹਦਾ ਸਿਰ ਪਾਵਾਂ”।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਨੂੰ ਇਕ ਧੱਕਾ ਜਿਹਾ ਲੱਗਿਆ। ਉਹ ਖਿਆਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਸੰਗੀਨ ਇਲਜ਼ਾਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਰਸੋਈ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਕੱਚੇ ਟਮਾਟਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਖਾਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਹੋਈ। ਰਾਮ ਨੂੰ ਝਿੜਕਣ-ਝਾੜਣ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਇਕਦਮ ਠੰਢੀ ਪੈ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੀਨਾ ਇਕਦਮ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੋਟਰ ਦੇ ਪਹੀਏ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹਵਾ ਨਿਕਲ ਗਈ ਸੀ।

ਟਮਾਟਰ ਖਾਣਾ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਦੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਨੇ, ਜੋ ਜਰਮਨੀ ਤੋਂ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਉੱਚੀ ਸਨਦ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਕੱਚੇ ਟਮਾਟਰ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਟਾਮਿਨ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਾਮ ਦੀ ਝਾੜ-ਝੰਬ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੀਵੀ ਦੀ ਵੀ ਇਹੀ ਖੁਆਹਸ਼ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਿਚਾਰਕੇ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੁਕਤਾ ਲੱਭਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲੱਭਤ ਉਤੇ ਦਿਲ ਹੀ

ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਆ, ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਪੁੱਛਾਂ, ਸੱਚ ਸੱਚ ਦੱਸ”। ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਮ ਚੁੱਪਚਾਪ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਤੂੰ ਰਸੋਈ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਕੱਚੇ ਟਮਾਟਰ ਕੱਢਕੇ ਕਿਉਂ ਖਾਧੇ ?

ਰਾਮ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ ਕਿੱਥੇ ਸੀ, ਮਾਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੀ ਹੈ”।

“ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਕਿਨੇ ਸੀ”।

“ਡੇਢ, ਇਕ ਅੱਧਾ”, ਰਾਮ ਨੇ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਉੱਗਲੀਆਂ ਨਾਲ ਅੱਧੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਬੋਲੇ, “ਦੂਜੇ ਅੱਧੇ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਚਟਣੀ ਬਣਾਈ ਸੀ”।

“ਚਲ ਡੇਢ ਹੀ ਸਹੀ, ਪਰ ਤੂੰ ਇਹ ਉਥੋਂ ਚੁੱਕੇ ਕਿਉਂ” ?

ਰਾਮ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਖਾਣ ਲਈ”।

“ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਤੂੰ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ”, ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੁਕਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

“ਚੋਰੀ! ਬਾਪੂ ਜੀ ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਟਮਾਟਰ ਖਾਧੇ ਹਨ, ਇਹ ਚੋਰੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ”, ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗਿਆ।

“ਇਹ ਚੋਰੀ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੁੱਕ ਲੈਣਾ ਚੋਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ”। ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਇਉਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹਦਾ ਸਾਰ-ਤੱਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਮ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਕਿਹਾ, “ਪਰ ਟਮਾਟਰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਸਨ, ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ”।

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਝੁੰਜਲਾ ਗਏ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਝੱਟ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, “ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਨ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਤੇਰੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਾ ਹੋਏ। ਜੇ ਚੀਜ਼ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਤੇਰੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਦੇਖ ਸਾਹਮਣੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਤੇਰਾ ਖਿਡੌਣਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਚੁੱਕ ਲਿਆ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹਾਂ”।

ਰਾਮ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਭੱਜਕੇ ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਘੋੜਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ।

“ਇਹ ਲਉ”।

ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਬੋਲੇ, “ਹਾਂ, ਤਾਂ ਦੇਖ, ਇਹ ਘੋੜਾ ਤੇਰਾ ਹੈ ਨਾਂ?”

“ਜੀ ਹਾਂ”।

“ਜੇ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਤੇਰੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਚੁੱਕਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਚੋਰੀ ਹੋਵੇਗੀ”। ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਨੇ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਅਤੇ ਮੈਂ ਚੋਰ”।

“ਨਹੀਂ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖੇਡਣ ਲਈ ਹਾਥੀ ਜੁ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਤਕ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ। ਕਲ੍ਹ

ਹੀ ਮੁਣਸ਼ੀ ਦਾਦਾ ਨੇ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰੁਕੋ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹਾਂ”। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਅੱਖਾਂ ਮਲਦੇ ਰਹਿ ਗਏ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਕੰਮ ਲਈ ਪੂਨੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਓਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਤੋਂ ਉਹ ਛੋਟੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬੇਕਰਾਰ ਸੀ। ਇੰਝ ਇਕ ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਜ਼ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਕਿ ਉਹ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇੱਲਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਨੰਨ੍ਹਾ ਰਾਮ ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਉਤੇ ਪੋਰੀਬੰਦਰ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤਕ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਿਆ। ਓਧਰ ਦੱਕਨ ਕੁਈਨ ਚੱਲੀ ਤੇ ਏਧਰ ਰਾਮ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਨੇ ਮਚਲਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਐਨਕ ਦੇ ਕੋਣਿਆਂ ਵਿਚ ਪਲ ਭਰ ਰਾਮ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਰੋਂ ਫੜ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤਾ। “ਤੂੰ ਚੈਨ ਵੀ ਲੈਣ ਦੇਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬਹਿ ਜਾ”। ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਰਾਮ ਦੀ ਟੋਪੀ 'ਤੇ ਪਈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਹਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਰੱਖ ਨਾਲਾਇਕ, ਹਵਾ ਇਹਨੂੰ ਉਡਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ”।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਟੋਪੀ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ।

ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਟੋਪੀ ਫੇਰ ਰਾਮ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿਰ ਕੱਢੀ ਦੌੜਦੇ ਹੋਏ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਭੱਜ ਦੌੜ ਰਾਮ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਲੁਕਣਮੀਚੀ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪ ਖੇਡ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿੱਚ ਰਹੀ ਸੀ।

ਹਵਾ ਦੇ ਬੁੱਲੇ ਨਾਲ ਅਖਬਾਰ ਦੂਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਫੇਰ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇਖਿਆ। ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਬਾਂਹ ਖਿੱਚਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਤੂੰ ਏਥੋਂ ਇਕ ਇੰਚ ਵੀ ਹਿੱਲਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਖੈਰ ਨਹੀਂ”। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਟੋਪੀ ਚੁੱਕਕੇ ਉਸਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਉਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ।

ਇਹ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਅਜੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਹੀ ਲੱਭ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਥੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਮ ਨੇ ਖਿੜਕੀ ਵੱਲ ਸਰਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਝਾਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਟੋਪੀ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖਕੇ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਭੁੱਖੀ ਇੱਲ੍ਹ ਵਾਂਗੂ ਟੋਪੀ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਤੇ ਪਲਕ ਝਲਕ ਵਿਚ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੀਟ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਏਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਾਮ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਮੁੜ ਕੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਐਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਖਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਏਸੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਝਾਕ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰੇਲ

ਦੀ ਪਟੜੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿਛਾਂਹ ਇਕ ਖਾਕੀ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਉਡਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਟੋਪੀ ਹੈ।

ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਇਕ ਧੱਕਾ ਜਿਹਾ ਲੱਗਿਆ। ਪਿਉ ਵੱਲ ਭੈੜੀਆਂ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਾਪੂ ਮੇਰੀ ਟੋਪੀ। ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹੇ।

“ਹਾਇ ਮੇਰੀ ਟੋਪੀ”, ਰਾਮ ਦੀ ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਈ।

ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲੇ।

ਰਾਮ ਨੇ ਰੌਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ‘ਮੇਰੀ ਟੋਪੀ’ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ।

ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਝਟਕ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਭੇਗ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੈਂ, ਹੁਣ ਰੌਦਾ ਕਿਉਂ ਹੈਂ?” ਇਸ 'ਤੇ ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਹੰਝੂ ਤੈਰਨ ਲੱਗੇ।

“ਪਰ ਧੱਕਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ”, ਉਸਨੇ ਏਨਾ ਕਿਹਾ ਤੇ ਰੋਣ ਲੱਗਿਆ।

ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਨੇ ਰੋਤਾ ਝਾੜਿਆ ਤਾਂ ਰਾਮ ਨੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋਏ। ਰਾਮ ਦਾ ਰੋਣਾ ਸਿਰਫ ਟੋਪੀ ਬੰਦ ਕਰਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਥੱਕ ਹਾਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਟੋਪੀ ਵਾਪਸ ਆ ਜਵੇਗੀ ਪਰ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਨੇਂਗਾ ਨਹੀਂ!”

ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੰਝੂ ਝੱਟਪੱਟ ਖੁਸ਼ਕ ਹੋ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਤਪੀ ਹੋਈ ਰੇਤ ਵਿਚ ਬਾਰਸ਼ ਦੇ ਕਤਰੇ ਜਜ਼ਬ ਹੋ ਜਾਣ। ਉਹ ਸਰਕ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਆਇਆ ਤੇ ਬੋਲਿਆ, “ਉਹ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਓ”।

ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਇਉਂ ਥੋੜੀ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵੇਗੀ, ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਏਗਾ”।

ਕੰਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਸਭ ਮੁਸਾਫਰ ਬਾਪ ਬੇਟੇ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ।

“ਮੰਤਰ”, ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਰਾਮ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਉਹ ਕਿੱਸਾ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਮੰਤਰ ਰਾਹੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗੁੰਮ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ।

“ਪੜ੍ਹੋ ਪਿਤਾ ਜੀ”, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਦੇ ਗੰਜੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਿੰਗ ਉੱਗ ਆਉਣਗੇ।

ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਉਸ ਮੰਤਰ ਦੇ ਬੋਲ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਿਹਾ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ‘ਇੰਦਰ ਜਾਲ ਮੁਕੰਮਲ’ ਤੋਂ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, “ਤੂੰ ਫੇਰ ਸ਼ਰਾਰਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ?”

“ਨਹੀਂ ਬਾਪੂ ਜੀ”, ਰਾਮ ਨੇ, ਜੋ ਮੰਤਰ ਦੀਆਂ

ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਦੇ ਬੋਲ ਯਾਦ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਿਲ ਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚੇਤੇ ਦੀ ਦਾਦ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਲੈ ਹੁਣ ਤੂੰ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈ”।

ਰਾਮ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

“ਓਮ ਨਮਾ ਕਾਮੋਸ਼ਵਰੀ ਮਦ ਮਦੀਸ਼ ਓਤਮਾ ਦੇ ਭਰੀਂਗ ਪਰਾ ਸਵਾਹ” ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਨੱਕ ਐਨਕ ਦੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪਕੜ ਹੇਠਾਂ ਥਰਥਰਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਿੱਤਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ।

“ਟੋਪੀ ਆ ਗਈ”, ਰਾਮ ਨੇ ਸਿਰਫ ਏਨਾ ਕਿਹਾ ਤੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਰਾਮ ਨੂੰ ਖਾਮੋਸ਼ ਬੈਠਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਏ। ਇਕ ਖਬਰ ਚੋਖੀ ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿਚ ਬੇਹੱਦ ਸਨਸਨੀਖੇਜ਼ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮੰਤਰ ਵਗੈਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਗਏ। ਦੱਕਣ ਕੁਈਨ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਪਰਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਡ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਫੌਲਾਦੀ ਪਹੀਆਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰ ਗੜਗੜਾਹਟ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਸਨਸਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਖਬਰ ਦੀ ਹਰ ਸਤਰ ਨੂੰ ਗੁੜ੍ਹੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਇਹ ਸਤਰ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ:

“ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸੰਨਾਟਾ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਟਾਈਪਰਾਈਟਰ ਦੀ ਟਿਕ ਟਿਕ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਇਕਦਮ ਚੀਕਿਆ- ਬਾਪੂ ਜੀ!.....”

ਐਨ ਉਸ ਵਕਤ ਰਾਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ- “ਬਾਪੂ ਜੀ”। ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਨਿਗਾਹ ਹੇਠਲੀ ਸਤਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਲਫਜ਼ ਕਾਗਜ਼ 'ਚੋਂ ਉੱਛਲ ਪਏ ਹਨ।

ਰਾਮ ਦੇ ਥਰਥਰਾਉਂਦੇ ਬੁੱਲ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਕੀ ਹੈ?” ਅਤੇ ਐਨਕ ਦੇ ਇਕ ਕੋਣਿਉਂ ਟੋਪੀ ਨੂੰ ਸੀਟ ਉਤੇ ਪਿਆ ਦੇਖਕੇ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਈ।

ਰਾਮ ਅੱਗੇ ਸਰਕ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਬਾਪੂ ਜੀ ਉਹੀ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹੋ!”

“ਕਿਉਂ?” ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਰਾਮ ਦੀ ਟੋਪੀ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜੋ ਸੀਟ ਦੇ ਖੂੰਜੇ ਵਿਚ ਪਈ ਸੀ।

“ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਗਜ਼ ਜੋ ਏਥੇ ਪਏ ਸੀ, ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।”

ਰਾਮ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਪਰ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਹਨੇਰਾ ਜਿਹਾ ਪਸਰ

ਗਿਆ। ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉੱਠਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਝਾਕ ਕੇ ਦੇਖਿਆ। ਐਪਰ ਰੇਲ ਦੀ ਪਟੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿਤਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਫੜਫੜਾਉਂਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਪੁਰਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ।

“ਤੈਂ ਉਹ ਕਾਗਜ਼ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਜੋ ਏਥੇ ਪਏ ਸੀ?” ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਸੀਟ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਰਾਮ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ‘ਤੁਸੀਂ ਉਹੀ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹੇ ਨਾ?’ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮੰਤਰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਸੱਚਮੁੱਚ ਗੁਆਚੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਸਕੇ। ਉਹ ਸਖਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ। ਉਹ ਕਾਗਜ਼ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਇਕ ਨਵੇਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਮਿਸਲ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਗਜ਼ ਪਏ ਸਨ। ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਐੱਮ. ਏ. ਐੱਲ. ਐੱਲ. ਬੀ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਸੈਂਕੜੇ ਵਿਚਾਰ ਆਏ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਦੇ ਮੁਅੱਕਲ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਸੀ, ਮਗਰ ਹੁਣ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉੱਤਰਕੇ ਰੇਲ ਦੀ ਪਟੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਮੀਲ ਤੱਕ ਇਹਨਾਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਮਿਲਣ ਨਾ ਮਿਲਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ।

ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚਣ ਮਗਰੋਂ ਆਖਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਜੇ ਭਾਲਣ 'ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮੁਅੱਕਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ

ਵਾਦਿਉਂ ਇਨਕਾਰ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਖਲਾਕੀ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਸਰਾਸਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਹੋ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਖਿਆਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਦੇ ਹਲਕ ਵਿਚ ਤਲਖੀ ਜਿਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਕਦਮ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵੀ ਚੁੱਕਕੇ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦੇਣ। ਪਰ ਇਸ ਖੁਆਹਸ਼ ਨੂੰ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਦਬਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਰਾਮ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਇਕ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦਾ ਖੇੜਾ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਉਸਨੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਕਿਹਾ, “ਬਾਪੂ ਜੀ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹੋ”।
“ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬਹਿ ਜਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖ ਸੰਘੀ ਨੱਪ ਦੇਵਾਂਗਾ”, ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਝੁੰਝਲਾ ਗਏ। ਉਸ ਮੁਸਾਫਰ ਦੇ ਲਬਾਂ ਉਤੇ ਜੋ ਬਾਪ ਬੇਟੇ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਕ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਨੱਚ ਰਹੀ ਸੀ।

ਰਾਮ ਅਗਾਂਹ ਸਰਕ ਆਇਆ। “ਬਾਪੂ ਜੀ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਉ, ਮੈਂ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ।”

ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਰਾਮ ਨੇ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। “ਉਂਗ ਮਿਆਂਗ, ਲਦਮਗਾ... ਫਰੋਦਮਾ... ਸਵਾਹਾ” ਅਤੇ “ਸਵਾਹਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਸਟਰ ਰਾਮਾਂ ਸ਼ੰਕਰ ਅਚਾਰੀਆ ਦੇ ਮਾਸਲ ਪੱਟਾਂ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਇਕ ਪੁਲੰਦਾ ਆ ਡਿੱਗਿਆ।

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੱਕ ਦੀ ਐਨਕ ਦੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਗਰਿਫਤ ਹੇਠਾਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਥਰਥਰਾਈ। ਰਾਮ ਦੇ ਚਪਟੇ ਨੱਕ ਦੀਆਂ ਗੋਲ ਤੇ ਲਾਲ ਲਾਲ ਨਾਸਾਂ ਵੀ ਥਰਥਰਾ ਰਾਹੀਆਂ ਸਨ।

****

ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਾਓ

ਕੁੱਲ ਕੀਮਤ 640/-

ਪੂਰੇ ਸੈੱਟ ਦੀ ਡਿਸਕਾਉਂਟ ਕੀਮਤ 400/-

ਘਰ ਬੈਠੇ ਪੂਰਾ ਸੈੱਟ ਵੀਪੀਪੀ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਫੋਨ ਕਰੋ 01679-241744

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੂਤ ਵੇਖਣ ਗਏ

ਮੈਂ 1992 ਤੋਂ ਹੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੋਚ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਕੋਈ ਵੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਬਦਲਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗੀ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਨਾਂ ਖਿਆਲ ਰੱਖੇ ਮੂੰਹ ਆਈ ਗੱਲ ਕਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਖਮਿਆਨਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਸੌਦਾ ਖਰੀਦਣ, ਆਏ, ਮੇਰੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਿਆਣੇ (ਭੂਤਾਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਬਾਬਾ) ਨਾਲ ਪੰਗਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਸਿਆਣਾ ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ 'ਤੇ ਅੜ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖਹਿੜਾ ਛਡਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆਂ ਭਾਈ ਭੂਤਾਂ ਤਾਂ ਵਿਖਾ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਬਲੀ ਮੰਗਣਗੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦੀ ਬਲੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਸਿਆਣੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਪਤਲੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਚੰਗਾ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕੁੱਤੇ ਰੌਣੇ ਬੰਦ ਹੋਣਗੇ ਉਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਗਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਆਣੇ ਬਾਬੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ (ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ) ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਯਾਰ ਅੱਜ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਹੀ ਰਾਤ ਹੈ, ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵੀ ਹੈ, ਕੁੱਤੇ ਵੀ ਰੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਝੱਟ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋ ਤੁਰਿਆ।

ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਮੜੀਆਂ ਵੱਲ ਹੋ ਤੁਰੇ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਈ. ਸੀ. ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਮੜੀਆਂ ਕੋਲ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਰੀ ਬੋਹੜ ਦਾ ਰੁੱਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਇਸ ਬੋਹੜ ਹੇਠ ਭੂਤਾਂ ਨੱਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਬੋਹੜ ਹੇਠ ਚਲੇ ਗਏ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਇਤਿਜਾਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕੋਈ ਭੂਤ ਨਾ ਆਈ। ਅਸੀਂ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਵੀ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਆਈਆਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਮੜੀਆਂ ਵੱਲ ਹੋ ਤੁਰੇ। ਉਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ਰਗ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਸੀ ਮੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਸਿਵਾਂ ਬਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਮੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਦਸੰਬਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ ਉੱਤੇ ਹੱਡ ਚੀਰਦੀ ਹਵਾ ਵੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਠੰਡ ਬਹੁਤ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਸਿਵੇ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਸੇਕਿਆਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਇੱਕ ਸਿਗਰਟ ਕੱਢੀ ਸਿਵੇ ਤੋਂ ਅੱਗ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਸਿਗਰਟ ਪੀਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਠਿਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਲਗਾਇਆ ਪਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਭੂਤ ਨਾ ਮਿਲੀ ਮੈਂ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਸੇਕਣ ਲੱਗ ਗਿਆਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਡੇਢ ਦੋ ਘੰਟੇ ਮੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਇਤਿਜਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕੋਈ ਵੀ ਭੂਤ ਨਾ ਆਈ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਘਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਪਏ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੂਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀ, ਪਰ ਘਰੋਂ ਛਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਡਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹਿਲਜੁਲ ਕੀਤੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੌਂ ਗਿਆ।

ਨਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨਾਂ
ਮੋਬਾ ਨੰ. 94639-86117

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੈਂ ਅੱਧੀ ਕੁ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਸੀ, ਠੰਡੀ-ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਕੁੱਤੇ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੁਸਤੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਮੇਰੇ ਝੱਟ ਹੀ ਉਸ ਸਿਆਣੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਆਖੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ

ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੂਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀ, ਪਰ ਘਰੋਂ ਛਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਡਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹਿਲਜੁਲ ਕੀਤੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੌਂ ਗਿਆ।

ਬਰਨਾਲਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਕਰਕੇ, “...ਚੱਲ ਬਰਨਾਲੇ ਚੱਲੀਏ” ਗੀਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਮੰਡੀ ਬਰਨਾਲਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਰਤ ਪੱਧਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ ‘ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ’। ਮੋਗਾ, ਬਰਨਾਲਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਬਠਿੰਡਾ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਆਦਿ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੱਸ ‘ਚ ਬੈਠਿਆਂ ਸੁਣਦੇ ਹਨ “...ਆਜੋ ਬਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ ਵਾਲੇ....” ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਵਾਰੀ, ਕੰਡਕਟਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਏ’, ਵੀਰਾ ਮੈਨੂੰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ ‘ਚ ‘ਤਾਰ ਦੀ’। ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੋਰੀਆਂ ਇਹ ਸੁਤਰਾਂ ਆਮ ਜਿਹੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣ ਪਰ ਨਹੀਂ, ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਹਿਰ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਦੋਸਤੋਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ ਬਰਨਾਲਾ ਵੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਚੌਕ ਵਾਂਗ ਅਹਿਮ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਚੌਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖਿਲਾਫ਼ ਛਿੜੀ ਜੰਗ ਦਾ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਹੈ। ਬਰਨਾਲੇ ਵਾਲੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਜਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਢੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਡਾ. ਕਾਵੂਰ ਭਾਵ ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਸਾਥੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਕੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ‘ਚੋਂ ਲੰਘਕੇ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ ਦੀ ਉਸਾਰੀ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਵੀ ‘ਰੱਬ’ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੋਂਦ-ਅਣਹੋਂਦ ਵੱਖਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖਿਲਾਫ਼ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਲੋਕ ਵੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ ਨਿਗੂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਸਗੋਂ ਮਾਣ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਸਿਆਣਿਆਂ ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਹੱਥਬੋਲੇ, ਟੁਣੇ, ਟਾਮਣੇ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਲੁੱਟ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵੀ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਕੋਲ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਰਗਾੜੀ, ਸੁਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਧੂ, ਅਮਿੱਤ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਬਾਬਾ ਏ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ‘ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ’ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਧੀ, ਨੂੰਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਾਤੀ ਜਾਂ ਬਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਘਰੋਂ ਇੱਟਾਂ, ਰੋੜੇ ਵੱਜਣੇ ਹਟਾਏ ਸੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਖੂਨ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਪੈਂਦੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਲੋਕਾਰ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਤੱਕ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਉੱਠੀ, ਭਾਈ ਮੰਨਾਂ ਸਿੰਘ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਦੀਵਾਨਾ, ਸੈਮੂਅਲ ਜੋਹਨ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਨਾਟਕ ਹੋਏ। ਜਗਦੇਵ ਕੰਮੋਮਾਜਰਾ, ਮੁਕੰਦ ਕਮਲ, ਅਜੀਤ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ

ਵਾਲਾ ਦੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਸ਼ੋ, ਜਗਸੀਰ ਜੀਦੇ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਗੀਤ ਬੋਲੀਆਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਗਾਰ ਬਣੇ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੁੱਝ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ (ਹਾਸਲ) ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਰਨਾਲੇ ਦਾ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵੱਸਦੇ ਰਹੋ, ਉਜੜ ਜਾਓ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪੁਸਾਰ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਘਰ ਬਣਨੇ ਵੱਸਣੇ ਸੁਭਾਵਕ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਣਗੇ ਉਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਾਉਣਗੇ। ਜੋ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ‘ਚ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਤਰਕਸ਼ੀਲ, ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ, ਤਰਕਬੋਧ ਆਦਿ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਛਪਣੇ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਡਾ. ਕਾਵੂਰ ਆਦਿ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਐ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਪਸੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਹਾਸਲ ਹੈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਦੂਰ ਦਰਸ਼ਨ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਪ੍ਰਿੰਟ ਤੇ ਇਲੈਕਟਰੋਨਿਕ ਮੀਡੀਏ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ‘ਚ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਡੇਰਾਵਾਦ ਬਾਬਾਵਾਦ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਹਿਮ-ਭਰਮ ਨੂੰ ਬੜਾਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵੀ ਜਾਗਰੂਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਤਰਕ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖਣੀ ਨੂੰ ਜਕੜਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸੌ ‘ਚੋਂ 95 ਲੋਕ ਲਾਈਲੋਗ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ‘ਚ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਘੱਟ ਸਾਧਨਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਪੂੰਜੀ

ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲਾਈਲੋਗ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਤਿਲਕਣੇ ਪਿੜ ‘ਚ ਪੈਰ ਗੱਡਣੇ ਅਤੇ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ, ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ‘ਚ ਡੁੱਬ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਤੇ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਮੀਨਾਰ ਏ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ‘ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ’ ਇੱਝ ਚਮਕਦਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰ ਘਰ ਜਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੰਗਠਨ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਰਤ ਭਰ ‘ਚ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਵਿਦੇਸ਼ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਰ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ, ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ, ਸੁੱਚੀ ਸੱਚੀ ਕਿਰਤ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਰੇਡੀਓ ਟੀ. ਵੀ. ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਚੈਨਲਾਂ ਉੱਪਰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਕ ਵਾਂਗ ਹੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੈਨਲ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਵਿਗਿਆਨਕ, ਤਰਕ ਅਧਾਰਤ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਹਿਮ ਭਰਮ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਜਾਲ ‘ਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣਾ ਭਵਿੱਖ ਸਵਾਰ ਸਕਣ।

ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਰੌਤਾ

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ

16-10-2009 ਨੂੰ ਬਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਪਿੰਡ ਨੰਗਲ ਤਹਿ: ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ (ਪੰਜਾਬ) ਸਹਿਯੋਗੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ। ਇਹ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬੁਟਿਆਂ ਨਾਲ ਹਰਿਆਲੀ ਭਰੀ ਸੁਹਾਵਣੀ ਤੇ ਆਕਰਸ਼ਿਕ ਬਿਲਡਿੰਗ ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਰ ਬਾਸ਼ਿਦੇ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਲੈਣ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਦਭੁੱਤ ਨਮੂਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹਵਾ ਬਿਲਡਿੰਗ ਅੰਦਰ ਮਿਲੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਪਾਰਕ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਸਰਪੰਚ ਤੇ ਸਮੂਹ ਨਗਰ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਬਿਲਡਿੰਗ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚੜਾਇਆ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਐਨ. ਆਰ. ਆਈ. ਵੀਰਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਤੇ ਨਗਰ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਤੇ ਕੈਸ਼ੀਅਰ, ਸ. ਸੁਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜਨਰਲ ਸੈਕਟਰੀ, ਸ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੈਸ

ਸਕੱਤਰ ਹਨ। 5 ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 90 ਸਾਲ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਪਸੰਦ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਰਤ ਮਰਦ ਮੁਫਤ ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਨੇ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਸਦੇ ਐਨ.

ਆਰ. ਆਈ. ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੰਗੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਤੇ ਚੇਤੰਨ ਇਨਸਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਰੋਲ ਵੀ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਰਲ-ਮਿਲਕੇ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨ ਸਭ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸੋਧ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸਿਰਜਣਾ, ਪ੍ਰਵਚਨ, ਮਾਡਰਨ ਖੇਤੀ, ਸਮਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤ, ਸੁਆਣੀ, ਹੁਣ, ਲਕੀਰ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ, ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ, ਸੂਰਖ ਰੇਖਾ, ਲਾਲ ਪਰਚੰਮ, ਸਾਡਾ ਰਾਹ, ਫਿਲਹਾਲ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

- ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ
ਪਿੰਡ - ਨੰਗਲ, ਤਹਿ : ਐਨ ਐਸ ਵਾਲਾ (ਮੋਗਾ)
ਮੋਬਾ ਨੰ: 98727-56094

ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ

ਸੁੰਦਰ, ਮਜ਼ਬੂਤ, ਭੁਚਾਲ ਨਿਰੋਧਕ ਅਤੇ ਘੱਟ ਖਰਚ ਵਿੱਚ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹੋ।

- * ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਸਹਿਤ * ਸਰੀਏ ਦੀ ਜਾਂਚ * ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਿਵੇਂ
- * ਸਲਾਬ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾਅ * ਤਰੇੜਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕਿਵੇਂ
- * ਲੱਕੜ ਦੀ ਚੋਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਮਾਰਬਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇ

ਆਦਿ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ, ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹੋ

ਕੁੱਲ ਕੀਮਤ 120/-

ਲੇਖਕ ਇੰਜ. ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਅਗਰਵਾਲ

ਘਰ ਬੈਠੇ ਪੁਸਤਕ ਵੀਪੀਪੀ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਫ਼ੋਨ ਕਰੋ 01679-241744

ਧਰਮ ਜੋੜਦਾ ਨਹੀਂ, ਤੋੜਦਾ ਹੈ

ਅਮਰਜੀਤ ਚਿੱਲੋਂ

ਸ਼ਾਇਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਡਾ ਇਕਬਾਲ ਦਾ ਸ਼ੇਅਰ ਹੈ ਕਿ 'ਕੋਈ ਬਨ ਗਿਆ ਸ਼ੇਖ ਕੋਈ ਹੋ ਗਿਆ ਬ੍ਰਹਿਮਣ ਹਰ ਸਖਸ਼ ਆਦਮੀ ਥਾ ਤੇਰੀ ਬੰਦਗੀ ਸੇ ਪਹਿਲੇ' ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਧਰਮ (ਮਜ਼ਹਬ) ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ, ਮਨੁੱਖ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਉਚ ਨੀਚ, ਜਾਤ ਪਾਤ ਅਤੇ ਭਿੱਟ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਦ ਧਰਮ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਉ ਕਿ ਲੁਟੇਰੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ, ਰਜਵਾੜਾਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਲੰਮੇਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ, ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਯਹੂਦੀ, ਇਸਾਈ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ ਬਣ ਗਿਆ ਅਗਾਂਹ ਇਹਨਾਂ ਚੋਂ ਹੋਰ ਫਿਰਕੇ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ, ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਨਾਮਧਾਰੀ, ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼ੀ ਨੂਰਮਹਿਲੀਏ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ, ਉਦਾਸੀ ਆਦਿ ਆਦਿ।

ਕੋਈ ਵੀ ਗਰੰਥ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗਰੰਥ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਗਰੰਥਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਪੁਜਾਰੀ ਆਪਣਾ ਤੋਰੀ ਫੁਲਕਾ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਗਰੰਥਾਂ ਲਈ ਗਰਮੀ 'ਚ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਡ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਸਰਦੀ ਵਿਚ ਗਰਮ ਰੇਸ਼ਮੀ ਰਜਾਈਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਤੀਜੀ ਕਲਾਸ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਬੱਚਾ ਵੀ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰਮੀ ਸਰਦੀ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੀ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਜਨਮ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਚੋਂ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਆਂਡੇ ਵਗੈਰਾ 'ਚੋਂ ਜਨਮਿਆ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਗਰੰਥਾਂ ਅੱਗੇ ਮਾਇਆ ਟਿਕਾਊਣੀਆਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅੱਗੇ ਪਰਕਰਮਾ 'ਚ ਹੀ ਇਕ ਮਾਈ ਨੇ ਸੌ ਦਾ ਨੌਟ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮਾਈ! ਇਹ ਕੀ ਕਰਦੀ ਐਂ ਉਧਰ ਗਰੰਥ ਸਾਹਬ ਅੱਗੇ ਟੇਕ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਉਥੋਂ ਵੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਚੁਕਣੇ ਐ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਪੈਸੇ ਵਰਤਣੇ ਤਾਂ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਐ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਹਰ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪਿਆਰ, ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਹੀ ਦੌਰ ਰਚਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਭਰਦੇ ਨਫਰਤ ਹੀ ਹਨ।

ਇਕ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਥਾ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਕਹਿੰਦੇ ਰਾਜਾ

ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੇ ਸੋਟੀ ਮਾਰੀ ਕੁੱਤਾ ਰਾਮ ਦੇ ਦਰਬਾਰ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਬ੍ਰਹਿਮਣ ਵਲੋਂ ਗੁਨਾਹ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਣ ਤੇ ਰਾਮ ਨੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੀ ਸਜਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੀ ਇਸਨੂੰ ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿਓ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ 'ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਜੀ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਤਕ ਸੌ ਜਨਮ ਕੁਤੇ ਦੀ ਜੂਨ ਭੋਗ ਚੁਕਾ ਹਾਂ।

ਸਾਰੇ ਪੁਜਾਰੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਵਾਰਥੀ ਹਰ ਕੋਈ ਸੁੱਖਣਾ ਸੁਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰਹੇ, ਦੁੱਧ, ਪੁੱਤ ਹੋਵੇ, ਮਾਇਆ ਹੋਵੇ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਖੈਰ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਸੁਖਦਾ ਸੁਖਣਾ ਸੁਖਣੀ ਵੀ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਪੁਜਾਰੀ ਸਭ ਨੂੰ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ਵਾਰ ਵਾਰ ਗੁਰਦਵਾਰੇ, ਮੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ

ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਹੀ ਮੰਦਰ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਹੀ ਤੀਰਥ ਹਨ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸੰਭਾਲੋ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਜਿਸਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇੰਜ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੀ ਖੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਭਾਈ ਇਹ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਧੀਆਂ ਪੁੱਤ ਸਭ ਝੂਠੇ ਹਨ ਮਾਇਆ ਝੂਠੀ ਹੈ, ਨਾਗਣੀ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਦਿਓ, ਸਾਡੇ ਵਸ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਦ ਕੋਈ ਸਾਧ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਡੇਰੇ ਚੋਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਰਤੀ ਸਦਾ ਧੰਧ ਪਿਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਧ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮ ਮਾੜੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਦੁੱਖ ਕਲੇਸ਼ ਭੋਗ ਰਹੋ ਹੋ।

ਬਹੁਤੇ ਸਾਧਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਭਿਆਨਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਏਡਜ਼ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਉਦੋਂ 1980 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਡਜ਼ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਖਿਰ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਐਨਾ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਕੇ, ਪੈਸਾ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੈਸਿਆਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਇਥੇ ਪਏ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਸਾਈਂ ਬਾਬੇ ਵਾਂਗੂ)।

ਵਿਭਚਾਰ ਕਾਰਨ ਅਨੇਕਾਂ ਭਿਆਨਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਝੂਠ ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਹਰ ਵਕਤ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਬਤੌਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਇੱਕ ਸਾਧ ਦੇ ਦੇ ਡੇਰੇ 'ਚ ਗਿਆਂ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਗੰਨਮੈਨ ਸਨ। ਸੰਤ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੁਨਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਗੰਨਮੈਨ ਮੋਰਚੇ ਮੱਲ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਏ। ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੁਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਟੇਜ ਵੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰਾਂ 15 ਅਗਸਤ ਵੇਲੇ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਬੁਲੇਟ ਪਰੂਫ ਸ਼ੀਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸਟੇਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਾਲ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ 'ਦੁਰ ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ ਯਾਰ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ।' ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੂਹਣੀ ਮਾਰ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਤਾ, ਕਹਿੰਦਾ ਚੁੱਪ ਕਰ, ਕੋਈ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾ ਚੋਪੜਦੇ ਇਥੇ। ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ

'ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਹ ਜਿੰਨੇ ਲਿਖੇ ਆਉਣ ਨਾ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ। ਪਰ ਰੱਖਦੇ ਗੰਨਮੈਨ ਨੇ ਬਾਬੇ ਕਰਦੇ ਹੱਦ। ਕਹਿੰਦੇ ਪੱਤਾ ਨਾ ਹਿਲੇ ਹੁਕਮ ਬਿਨਾ ਕਰਤਾਰ। ਪਰ ਪਿਸਟਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਵੇ ਮਾਰ। ਇਸ ਲਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਥੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਆਪਣੇ ਘਰੇ ਰੱਖਣੀ ਸਿੱਖ ਜਾਓ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਧੇ ਕਸ਼ਟ ਜਰੂਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਬਾਕੀ ਕਸ਼ਟ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਸਿਸਟਮ ਬਦਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਵੀ ਧਰਮ, ਮਜ਼ਹਬ, ਸਾਧਾਂ ਅਤੇ ਡੇਰਿਆਂ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡ ਕੇ ਹੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਲੋਕ ਧਰਮਾਂ, ਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਲੋਟੂ ਹਕੂਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ। ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਸਾਧ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਢਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

* 60 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਔਰਤਾਂ ਤਨ ਵੇਚ ਕੇ ਪੇਟ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ

ਕੌਮੀ ਮਹਿਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 60 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਔਰਤਾਂ ਦੇਹ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਤਨ ਵੇਚ ਕੇ ਪੇਟ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਵਰਗਾ ਜ਼ਲਾਲਤ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਗਲੀਜ਼ ਧੰਦਾ ਗਰੀਬੀ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ 'ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੰਮਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਔਰਤ ਦਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇੱਜਤ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਕਰੇ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਲਾ ਸ਼ਰਮਸਾਰੀ ਵਾਲਾ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਲਗਪਗ

ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ 18 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ 'ਚ 20 ਤੋਂ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇਹ ਵਪਾਰ ਦੇ ਧੰਦੇ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਰੂਫ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਾਲ ਗਰਲਜ਼ ਹਨ, ਜੋ ਪੋਸ਼ ਸਾਫ-ਸੁਥਰੀਆਂ ਕਲੋਨੀਆਂ 'ਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਜੀ.ਬੀ.(ਗੌਤਮਬੁੱਧ) ਰੋਡ ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਇਲਾਕਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਲਗਪਗ 11,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਖੇਤਰ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਲੱਖਾਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਇਸ ਧੰਦੇ 'ਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੁੰਬਈ ਦੀ ਫਾਲੈਂਡ ਰੋਡ 'ਤੇ ਕਾਮਠੀਪੁਰਾ ਦਾ ਇੱਕ ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਸਗੋਂ ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਲਗਪਗ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਕੁੜੀਆਂ ਇਸ ਧੰਦੇ 'ਚ ਫਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੁੰਬਈ 'ਚ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਸਵਾ ਲੱਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਹੈ। ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਗ੍ਰੇਟਰ ਖੇਤਰ 'ਚ ਲਗਪਗ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ਰਾਬਖਾਨੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਇੱਕ ਲੱਖ ਕੁੜੀਆਂ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੌਮੀ ਮਹਿਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਲ ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੀਆਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਲਗਪਗ 5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਫੀਸ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਲਗਪਗ 80 ਅਰਬ ਡਾਲਰਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਇੱਕ ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਸਾਲਾਨਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਵਪਾਰ 'ਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕੇਵਲ 0.7 ਫੀਸਦੀ ਹੈ, ਦੇਹ ਵਪਾਰ 'ਚ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਵਾ ਫੀਸਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਈ ਵੇਖਣਯੋਗ ਸਥਾਨ ਪੁਸ਼ਪਾ ਗੁਜਰਾਲ ਸਾਇੰਸ ਸਿਟੀ ਕਪੂਰਥਲਾ

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਾਇੰਸ ਸਿਟੀ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਖਾਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਸਿਟੀ ਸਵੇਰੇ 9 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮੀ ਪੰਜ ਵਜੇ 365 ਦਿਨ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਸੋਚ

ਡਾ. ਹਰੀਸ਼ ਮਲਹੋਤਰਾ ਬ੍ਰਿੰਘਮ
 ਮੋਬਾ : 00447763013424

ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਮਿਸਾਲ ਲਈ, ਕਾਮੇ ਅਕਸਰ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਆਹੇ ਜੋੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਬੱਚੇ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਨਗੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਦੁਸਰਿਆਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਦੁਸਰਿਆਂ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੁਆਰਥੀ, ਨਾਸ਼ੁਕਰੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯਾਤੀ ਹਨ।

ਇਤਿਹਾਸ ਐਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿ ਵ ਸ ਵ ਾ ਸ ਘ ਾ ਤੀ ਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ 1857 ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਟੀਪੂ ਸੁਲਤਾਨ ਦਾ ਰਾਜ ਨਾ ਖੁਸਦਾ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ: “ਘਰ ਦਾ ਭੇਤੀ ਲੋਕਾਂ ਢਾਹੇ।”

ਬਾਪੂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬਾਂਦਰ : ਬੁਰਾ ਨਾ ਦੇਖੋ, ਬੁਰਾ ਨਾ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਬੁਰਾ ਨਾ ਬੋਲੋ, ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਇੱਕ ਉਂਗਲੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਹਾਵਤ ‘ਆਪਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਖੋਲ੍ਹੋ ਸੋਟਾ ਫੇਰਨਾ’ ਵੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਤਰਜੁਮਾਨੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਵਰਗਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਮਤੀ ਗੀਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਖੋਦਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀਰਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਣਪੜ੍ਹ ਹੀਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਮਤੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਪਰ ਖੋਦਣ ਵਾਲਾ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਹੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ ਬਾਗੋਂ ਬਾਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੰਵਾਰੇਗਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਹਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ

ਚੰਗੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੇ। ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਕਾਮੇ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਕੇ ਦੇਖੋ, ਉਹ ਕੰਮ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਵੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਫਤੋਂ ਮੁਫਤੀ ਹੋਰਾਂ ਕੋਲ ਵਧੀਆ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵੀ ਲਾਵੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਤਾਰੀਫ਼ ਨਾਲ ਤਾਲੇ ਤਾਲ ਲਫਜ਼ ਦੂਸਰੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਗੀ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਗਿਰਾ ਨਾ ਲਵੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਚੰਗੇ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਭਲਾ ਕੰਜੂਸੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅੱਜ ਦੀ ਨਾਸ਼ੁਕਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ, ਪਿਆਰ, ਕਦਰ ਕਰਨੀ, ਸੁਰੱਖਿਅਤਾ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ ਆਦਿ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਦ ਕੁੱਝ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਦਾ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮਨੋਬਲ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਦੇਖੀਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਰੁੱਖ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ।

ਨਾਮਵਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਟੀ. ਆਰ. ਸ਼ਰਮਾ ਪਟਿਆਲਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ : ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼ੇਖ ਸਾਅਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਬਲਦੀ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਸੜਕ ਉਤੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਸਿੰਧੀਆਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਉਪਰੋਂ ਸਿਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਰਮ ਪਈ ਰੋੜ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁੰਨ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ੇਖ ਸਾਅਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੋਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਜੁੱਤੀ ਲੈਣ ਜੋਗੇ ਵੀ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਅਦੀ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਇੱਕ ਲੂਲੇ ਤੇ ਪਈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਲੱਤਾਂ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਅਸਮਰੱਥ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਅਦੀ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤੁਰਨ ਲਈ ਲੱਤਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰ ਤਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਗਹਿਰੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਵਰਨਾ ਉਹ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਦਨਸੀਬ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਵੀ ਪੜ੍ਹਣਾ ਲਿਖਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ 30 ਕਰੋੜ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਹੋ, ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਿਰਾਖਰ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਛੋਟਾ-ਮੋਟਾ ਵੀ ਕੋਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ 35 ਕਰੋੜ ਇਨਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜੋ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੂਹ, ਹੋਂਡ ਪੰਧ ਜਾਂ ਟੂਟੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਹੋ, ਜਿਹੜੇ ਮੁਸਾਫਰਖਾਨਿਆਂ, ਬੱਸ ਐਂਡਿਆਂ ਜਾਂ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣੀਆਂ ਪੱਟੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਿਹਤ ਚੰਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 10 ਲੱਖ ਰੋਗੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਹੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਦਮਤੋੜ ਦੇਣਾ।” ਸਿਹਤ ਦੇ ਸੁੱਖ ਬਾਰੇ ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਰਮਯੋਗੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ: ਬੈਂਕਾਕ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੁਖੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਉਂਗਲਾਂ ਵਿੱਚ 17-17 ਲੱਖ ਦੇ ਨਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਮੁੰਦਰੀਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਆਪਣੇ ਸੁੱਖ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਇੱਕ ਪੈਂਗ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲਗਭਗ 5000 ਰੁਪਏ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੀਵਾਨ ਜਰਮਨੀ ਦਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ, “ਮਹਾਰਾਜਾ” ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੇ ਕੱਚੇ ਚਿੱਠੇ ਵੀ ਛਾਪੇ ਹਨ ਕਿ ਸਟੇਟ ਦੀ 85 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੌਲਤ ਇਹ ਆਪਣੀ ਅਯਾਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਬਰਬਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜੇ ਐਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਈ ਕੋਲ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਨਰੋਈ ਸਿਹਤ ਹੋਵੇ।

ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਰਮਯੋਗੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ : ਤੁਸੀਂ ਪੰਨ-ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੋਠੀ ਬਣਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਰ ਵਰਗਾ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

* ਤੁਸੀਂ ਪੈਸੇ ਜਾਂ ਰੁਤਬੇ ਨਾਲ ਮਨਚਾਹੀ ਔਰਤ ਜਾਂ ਮਰਦ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਔਰਤ ਜਾਂ ਮਰਦ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੰਤਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ।

* ਤੁਸੀਂ ਕੀਮਤੀ ਪਲੰਘ ਅਤੇ ਬਿਸਤਰਾ ਤਾਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨੀਂਦ ਦਾ ਅਸਲ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ।

* ਤੁਸੀਂ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵਿਟਾਮਿਨ, ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਅਤੇ ਆਇਰਨ ਆਦਿ ਦੇ ਕੈਪਸੂਲ ਤਾਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਚੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਗ ਵੀ ਫਿਟ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਦਿਲ ਦੀ ਬਾਈਪਾਸ ਸਰਜਰੀ ਵੀ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦਾ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

* ਜੇ ਸਾਡੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰਮ ਇੰਦਰੀਆਂ - ਅੱਖ, ਨੱਕ, ਕੰਨ, ਜੀਭ, ਚਮੜੀ, ਮੂੰਹ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਗੰਦਾ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹਨ, ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ, ਬੁਧੀ ਵਿੱਚ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁੱਖ ਹੀ ਸੁੱਖ ਹੈ।”

ਇਹ ਸੋਚਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕਿੰਨੇ ਬਿਹਤਰ ਹਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਨਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਸੁੰਦਰ ਉਹ ਖਾ, ਪੀ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਿਸਕੁਟ

ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਖਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਰਮਯੋਗੀ ਸੁਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ:

* ਜਿਹੜਾ ਸਰੀਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਖੁਦ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਾ ਹੋਵੇ।

* ਗਹਿਰੀ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ।

* ਸਾਰੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਮਲਮੂਤਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋਵੇ।

* ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ, ਚੁਸਤੀ ਫੁਰਤੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਚਿਹਰੇ ਅਥਵਾ ਚਮੜੀ ਤੇ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਮਕ ਹੋਵੇ।

* ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗਦੀ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਹਜ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ।

ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਮੈਕਸਿਮ ਗੋਰਕੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦ ਅਮਰੀਕਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਖਾਹਿਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਹੀ ਦਿੱਤੇ। ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਗੋਰਕੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਖਾਦਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਜੁਆਬ ਦਿੱਤਾ : “ਇੱਕ ਕੱਪ ਬੈਂਡ ਟੀ, ਨਾਸ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਅੱਧਾ ਕੱਪ ਸੰਤਰੇ ਦਾ ਜੁਸ, ਤੇ ਇੱਕ ਟੋਸਟ। ਲੰਚ ਵਿੱਚ ਅੱਧਾ ਬਾਉਲ ਚਿਕਨ ਸੂਪ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਨਮਕ ਮਿਰਚ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬਰੈਡ ਸਲਾਈਸ। ਡਿਨਰ ਵਿੱਚ 20 ਗ੍ਰਾਮ ਉਬਲੀ ਹੋਈ ਸਬਜ਼ੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਟੋਸਟ।” ਇੰਨੇ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੋਰਕੀ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰੋਗ ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਨਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਹਿੰਗੇ ਭੋਜਨ ਹੀ ਖਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਿਰੋਗ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਹਲਕਾ ਫੁਲਕਾ ਭੋਜਨ ਕਰੋੜਾਂ ਅਮੀਰਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹੈ।

ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਰਮਯੋਗੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹੋਰ ਸੁਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਸੰਪੱਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ : “ਮੁਹਾਲੀ (ਚੰਗੀਗੜ੍ਹ) ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਕੋਲ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਮਾਰਬਲ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਧੀਆ ਟੀਕ ਲੱਕੜ ਦਾ ਫਰਨੀਚਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਦੇ ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ 6-7 ਕੱਚੇ ਅੰਡੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ? ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋਏ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਪੀ. ਜੀ. ਆਈ. ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੈਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ :

* ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਬਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਹੀ ਖਾਵੇ।

* ਉਹ ਭੁੰਜੇ ਚਿਟਾਈ ਵਿਛਾਈ ਕੇ ਸੌਂਵੇ।

* ਸਕੂਟਰ ਅਤੇ ਕਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਚਲਾਵੇ।

ਸਿਗਰਟ, ਵਿਸਕੀ, ਬੀਅਰ, ਚਿਕਨ ਅਤੇ ਐਂਡਿਆਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯਾਦ-ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਕੱਢ ਦੇਵੇ।

* ਦਵਾਈ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਖਾਵੇ। ਹੁਣ ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਸਾਈ, ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਗਰਾਉਂਡ ਵਿੱਚ ਬਾਲੀਬਾਲ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਅਸਲ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਚਟਾਈ ਤੇ ਪਿਆ ਪਿਆ ਆਪਣੇ ਹੀ ਭੱਠ ਅੰਗਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਕ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।”

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਉਣ ਅਤੇ ਨਰੋਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਮੁਫਤ 'ਚ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਧੁੱਪ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੂਬਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਧਨ, ਦੌਲਤਾਂ ਅਨੁਪਾਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਥੋੜ੍ਹਾ ਘੱਟ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜ਼ਿਆਦਾ। ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਦਾ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੋਲ ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਕਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ, ਝਗੜਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਟੀ. ਆਰ. ਸ਼ਰਮਾ ਪਟਿਆਲਾ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ:

ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੋ ਵੇਲੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ 50 ਕਰੋੜ ਇਨਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹੋ। ਜੇ 24 ਘੰਟੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਦਾਲ-ਸਬਜ਼ੀ ਹੈ, ਗੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਆਟਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਕੱਪੜੇ ਹਨ। ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤ ਹੈ। ਸੌਣ ਲਈ ਮੰਜਾ ਬਿਸਤਰਾ ਹੈ। ਚਾਹ ਪੀਣ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਦੁੱਧ ਪਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ 5 ਅਰਬ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਮੀਰ ਹੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਕਹਿ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹਨ, ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚ 2-3 ਜੋੜੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਹਨ; ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਤਲੇ 8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਵੇਂ ਮਾਪੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਮਕਾਨ ਵੀ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੁਰਲੱਭ ਸੱਜਣ ਹੋ, ਵਿਰਲਾ ਬੰਦਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਹੱਸ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ ਮਾੜੀ-ਮੋਟੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ।

ਆਮ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ, ਉਹ ਰੋਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਕੁੱਝ ਹੁੰਦੇ-ਸੁੰਦੇ ਵੀ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ, ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨੂੰ, ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੋਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਿੱਲੇ ਗੋਹਟੇ ਵਾਂਗ ਸੁਲਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੀਰਾਂ ਪਾਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ, ਬੀਵੀ ਨੂੰ ਝੜਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਾਰ ਲੈਣਾ, ਅਜਿਹਾ ਸਬਕ ਹੈ ਜੋ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਇੱਕ

ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਤੇ ਕਾਰਗਰ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਜਾਂ ਉਨਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਰਮ ਕਰਨਾ, ਯਤਨ ਕਰਨਾ, ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੌਖੀ ਅਤੇ ਆਰਾਮਦੇਹ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਸਮਾਨ ਵੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਵਲ ਵੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਾਲਚ ਜਾਂ ਬੇਸਬਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰੰਤਰ ਉਦਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ, ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਮਾਰ ਨਿਹਮਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖੁਆ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਨੰਗੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਢੱਕਕੇ, ਕਿਸੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਨੂੰ ਅੱਖਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਿਵਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੱਸਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਯਕੀਨ ਜਾਣੋ, ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਹੋ, ਬਲਕਿ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਹੋ।”

ਟੋਕਾ-ਟਾਕੀ ਅਤੇ ਨੌਕ ਝੋਕ ਸਾਡਾ ਖੂਨ ਦਾ ਦਬਾਅ ਵਧਾਉਣ 'ਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਤਾਰੀਫ਼ੀ ਮਿੱਠੇ ਬੋਲ, ਸਾਡਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਵੀ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੋਬਲ ਉਤਾਹ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕੋਈ ਰੋਕਟ-ਸਾਇਸ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀਆਂ। ਸਾਧਾਰਨ ਤੋਂ ਸਾਧਾਰਨ ਬੱਧੀ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇਹਨੂੰ ਢਾਲਣ ਅਤੇ ਪੱਕੀ ਆਦਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਖਰੀ ਸੁਆਸਾਂ ਤੱਕ ਨਾਲ ਰਹੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਸ ਖੂਬਸੂਰਤ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਗੱਢੇ ਵੰਡਦੇ ਟੁਰ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਲੋਕ ਵੀ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਉਹ ਈ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਗੇ ਜੋ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੋਕਾ ਦੇ ਕੇ ਵੰਡਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸੋਚ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਸੀ। ਇਹਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਹੈ। ਇਹਨੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਬਦਅਸੀਸਾਂ ਨਹੀਂ ਲਈਆਂ। ਇਹਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਧਰਵਾਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ ਸੀ। ਡਿਗਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਜੀਉੜਾ ਸੀ। ਇਹਦਾ ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਨਿਰੰਗ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦਾ ਰਾਜ ਹੀ ਐਹੋ ਸੀ। ਅਗਰ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਥਾਮ ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਖੇਡਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਜਾਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਪਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧਨ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਵੀਂ ਆਦਤ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਛੱਡੇਗੀ। ਹੁਣ ਫਿਰ ਦੇਰ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ। ਨੇਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਪੁੱਛ ਪੁੱਛ ਕੇ ਥੋਹੜੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਲ ਕਰਨਾ, ਉਹ ਅੱਜ ਕਰ ਲੈ ਅਤੇ ਜੇ ਅੱਜ ਕਰਨਾ ਉਹ ਹੁਣ ਕਰ ਲੈ। ਖੁੰਝਿਆ ਵਕਤ ਕਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਚਾਲੇ ਬਸ ਤੁਰਿਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਸੋਚ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਆਧਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੋਂ ਫਿਰ ਵਾਂਝਿਆ ਕਿਉਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਸੋਚ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਖਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਲਈ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਾਹੁਣ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਰ ਕਈ ਨੁਸਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

...ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ-ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਨੂੰ 'ਜਿੰਦਗੀ' ਕਿਉਂ?

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮਸੀਤਾਂ ਅਤੇ ਚਰਚਾਂ ਵਿੱਚ ਅਖੌਤੀ ਬਾਬਿਆਂ, ਸਾਧੂ-ਸੰਤਾਂ ਪੀਰਾਂ-ਫਕੀਰਾਂ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ (ਰੱਬ) ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵਹਿਮੀ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਧੰਨ-ਦੌਲਤ ਤੇ ਗਾਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ 'ਜਿੰਦਗੀ' ਮਾਰ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਚੋਰ, ਡਾਕੂ, ਲੁਟੇਰਾ ਜਾਂ ਬਦਮਾਸ਼ ਲੁੱਟ ਕੇ ਨਾ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਕੀ ਅਖੌਤੀ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੁੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਹਾਂ! ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਦੇਵੀ-

ਜਿੰਦੀ ਪੇਂਟਰ
ਮੋਬਾ : 98156-81834

ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਆਪਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਲੁੱਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾਉਂਦੇ? ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਚੋਰੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤੱਥਾਂ ਸਹਿਤ ਅੰਕੜੇ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਵੀ ਅਪਾਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ 'ਬੇਬੱਸ' ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਗਈ ਰਕਮ 'ਜਿੰਦਗੀ' ਅੰਦਰ ਹੀ ਰੱਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ 'ਜਿੰਦਗੀ' ਲੱਗੇ ਹੋਏ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਨੂੰ ਵੀ ਚੋਰ

ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ 'ਜਿੰਦਗੀ' ਦੇਖ ਕੇ ਵਹਿਮੀ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਉਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਉਡਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਜਿਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬੇ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਸੀਬਤ ਵੇਲੇ ਸਾਥ ਦੇਣਗੇ। ਜਦ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ (ਰੱਬ) ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ

ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਅੰਦਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਪਾਉਣ ਲਈ 'ਗੱਲਿਆਂ' (ਗੋਲਕ) ਨੂੰ ਧੰਨ-ਦੌਲਤ ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਗਾਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਮੂਰਖਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਫਗਵਾੜੇ ਨੇੜੇ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ 'ਬਿਰਕਾਂ' ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀ। ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇ 18 ਜੂਨ 2006 ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ 'ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਮਾਣੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ' ਦੇ

**ਅਖੌਤੀ ਦੇਵੀ-
ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ
ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ
ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੁੱਟ
ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਹਾਂ!
ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਦੇਵੀ-
ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਬਾਬੇ
ਆਪਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ
ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਲੁੱਟ
ਹੋਣ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ
ਬਚਾਉਂਦੇ?**

ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ, ਬੜੀ ਧੂਮ-ਧਾਮ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੇਲੇ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕਾਂ' ਨੇ 'ਲੱਚਰ' ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਲੱਚਰ ਗੀਤ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਖੁੱਲਦਿਲੀ ਨਾਲ ਧੰਨ-ਦੌਲਤ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟੀਆ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰਿਆ ਕੰਮ, ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਅੰਦਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੋਕ-ਟੋਕ ਦੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਇੱਥੇ ਗਲਤ ਹੋ ਰਹੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ 'ਪੁਲਸ' ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਘਟੀਆ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁਪਏ ਹੜਪਣ ਲਈ 'ਬਾਬੇ ਮਾਣੇ

ਸ਼ਾਹ' ਦੀਆਂ ਖੂਬ ਸਿਫਤਾਂ ਦੇ ਪੁਲ ਬੰਨੇ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਲਗਾਤਾਰ ਦੋ ਦਿਨ ਚੱਲਿਆ।

ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਵਹਿਮੀ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਮੁਰਖਤਾ ਕਾਰਨ, ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਗੱਡਿਆਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ 'ਜਿੰਦਗਾ' ਲੱਗੇ ਹੋਏ, ਲੋਹੇ ਦੇ 'ਗੱਲ੍ਹੇ' ਨੂੰ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਨਾਲ ਤੁੰਨ-ਤੁੰਨ ਕੇ ਭਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਲਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਧੰਨ-ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਿੰਦਗਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਗਿਣਤੀ-ਮਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਚੋਰ ਇਹ 'ਗੱਲ੍ਹਾ' ਭੰਨ ਕੇ ਸਾਰੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ। ਜਿਸ ਰਾਤ ਚੋਰੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਰਾਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਵਹਿਮੀ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ 'ਗੋਜੂ' ਜਿਸਦੀ ਉਮਰ ਲੱਗਭੱਗ 65 ਸਾਲ, ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਠਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੇ ਗੋਜੂ ਦੇ ਸਿਰ ਪੀਰ-ਫਕੀਰ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਲੰਗਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹਰ ਵਕਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੁਸੀਬਤ ਵੇਲੇ ਇਸਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੋਜੂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ-ਮੁਸੀਬਤ ਕਿਸੇ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਕਸਰ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਝੱਟ ਹੀ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਤੇ ਝਾੜ-ਫੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਗੋਜੂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬਾਬੇ ਬਾਲਕ ਨਾਥ ਦੇ ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਬਸੀਮੇ ਉੱਪਰ, ਬਾਬੇ ਦਾ ਪੂਣਾ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਗੋਜੂ ਹੀ ਅੱਗ ਉੱਪਰ ਟੱਪ-ਟਪੂਸੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੂਣਾ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸੀਬਤ ਨਾ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੋਜੂ ਸਿਰ ਪੀਰ-ਫਕੀਰ ਤੇ ਮਲੰਗ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਵੀ ਉਸ ਉਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ 'ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ' ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲੜਕੀ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਭੱਜਣ ਲੱਗ ਪਈ ਘਰ ਦੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਘਰ ਆਕੇ ਲੜਕੀ ਬੇਵਜ੍ਹਾ ਹੀ ਬੋਲਦੀ ਹੋਈ ਬੇਤੁਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਗੋਜੂ ਨੂੰ ਲੜਕੀ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ। ਗੋਜੂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕੇ ਇਹ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਕਸਰ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗਲਾਸ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜ ਕੇ ਜੰਤਰਾਂ-ਮੰਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਝਾੜ-ਫੂਕ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ। ਘਰਦਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੜਕੀ ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ। ਭਾਵੇਂ ਲੜਕੀ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਲਈ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਘਰਦਿਆਂ ਲਈ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗੋਜੂ

ਦੁਆਰਾ ਜੰਤਰਾਂ-ਮੰਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਝਾੜ-ਫੂਕ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬੇ ਮਾਣੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਰਾਤ ਚੋਰੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਵੇਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਜੂ ਨੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪੁਲਸ ਬੁਲਾ ਲਈ। ਚਾਰ-ਪੰਜ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਆਏ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਪਾਲਤੂ ਕੁੱਤੇ ਲੈ ਆਏ ਤਾਂ ਜੋ ਕੁੱਤੇ, ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਪੈੜ ਸੁੰਘ ਕੇ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਣ ਕੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੋਰ ਕਿਸ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ-ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪੁਲਸ ਨੇ ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਛਾਣ-ਬੀਣ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਪਾਲਤੂ ਕੁੱਤੇ ਵੀ ਚੋਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਾ ਦੱਸ ਸਕੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਚੋਰਾਂ ਬਾਰੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਭਾਲ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਭਾਲ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਜਦੋਂ ਗੋਜੂ ਕੋਲੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ 'ਚੋਰੀ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ' ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਗੋਜੂ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ, "ਜਨਾਬ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਖੜਕਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤਾਕੀ ਰਾਹੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਨਣ ਲਈ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਅਨਜਾਣ ਵਿਅਕਤੀ ਚੋਰ ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਰੁਪਇਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਲਈ, ਜਿੰਦਗਾ ਲੱਗੇ 'ਗੱਲ੍ਹੇ' ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸੱਬਲ ਨਾਲ ਭੰਨ ਰਹੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਕੁੰਡਾ ਲਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਰ ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ ਵੀ ਹਮਲਾ ਨਾ ਕਰ ਦੇਣ। ਭਾਵੇਂ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਕੁੰਡਾ ਵੀ ਖੜਕਾਇਆ ਪਰ ਮੈਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਬਣਕੇ ਖੁੰਜੇ ਲੁਕ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਚੋਰ ਗੱਲ੍ਹਾ (ਗੱਲਕ) ਭੰਨ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖੜਕਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸਾਫ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ 'ਚੜ੍ਹਾਵਾ' ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਤੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੱਕ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਲੁਕਿਆ ਰਿਹਾ।"

ਜਦੋਂ ਗੋਜੂ ਚੋਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਮਜ਼ਾਕੀਆਂ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਆਖਿਆ, "ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਆਉਂਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਪੀਰ-ਫਕੀਰ ਤੇ ਮਲੰਗ ਕਿੱਥੇ ਗਏ ਸੀ?" ਮੇਰਾ ਇਹ ਮਖੌਲੀਆ ਸੁਆਲ ਸੁਣ ਕੇ ਗੋਜੂ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ-ਪੀਲੀਆਂ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਘੂਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਭਾਵੇਂ ਮੇਰਾ ਇਹ ਮਜ਼ਾਕੀਆਂ ਮਖੌਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚਾ ਸੀ, ਪਰ ਵਹਿਮੀ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਗੋਜੂ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਮਝਾਵੇ।

ਹੁਣ ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ

ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਤਰਕਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀਆਂ 500/- ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ 'ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ' ਮੁਫਤ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ 5000/- ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲਾਈਫ ਭਰ ਲਈ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ' ਮੁਫਤ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੈਨੂੰ ਇਹ 'ਬਿਲੀ ਦੇ ਗਲ ਘੰਟੀ ਕੌਣ ਬੰਨ੍ਹੇ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਜਾਪਣ ਲੱਗੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੇਰਾ ਸੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੇ ਜਦੋਂ ਚੋਰ, ਚੋਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੋਜੂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਆਉਂਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਪੀਰਾਂ-ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਮਲੰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਜਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਕੇ ਉਹ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੋਰ ਗੱਲੂ (ਗੋਲਕ) ਭੰਨ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਮਲੰਗਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਟੱਪ-ਟਪਸੀਆਂ ਮਾਰਦਾ (ਜਿਵੇਂ ਧੂਣਾ ਬੁਝਾਉਣ ਸਮੇਂ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਤੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਕੰਮ ਬਦਲ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ, ਪਰ ਹੋਇਆ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ, ਗੋਜੂ ਦੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ, ਪੀਰ-ਫਕੀਰ ਅਤੇ ਮਲੰਗ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਚੋਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਡਰ ਗਏ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਇਹ ਅਖੌਤੀ ਪੀਰ ਤੇ ਮਲੰਗ ਏਨੇ ਤਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵੇਲੇ ਇਹ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵੇਲੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦਾ, ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਲੰਗ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕਰ ਗਏ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਸ ਬਾਬੇ ਮਾਣੇਸ਼ਾਹ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਚੋਰ, ਚੋਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬੇ ਮਾਣੇ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਰਦਾ ਤੇ ਚੋਰਾਂ ਤੋਂ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ, ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਬਾਬੇ ਨੇ ਵੀ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕੇ ਉਹ ਉਸਦਾ ਦਰਬਾਰ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਲੁੱਟ ਲੈਣ। ਕੀ ਬਾਬਾ ਮਾਣੇ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਚੋਰਾਂ ਤੋਂ ਗੋਜੂ ਵਾਂਗ ਡਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਰਬਾਰ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ। ਜਦ ਬਾਬਾ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੁੱਖਾਂ ਸੁੱਖਦੇ ਹੋਏ 'ਚੜ੍ਹਾਵਾ' ਬਾਬੇ ਦੇ 'ਗੱਲੇ' ਵਿੱਚ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਬਾਬਿਆਂ ਤੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ 'ਸ਼ਕਤੀ' ਨਾਲ ਹੀ ਧੰਨ-ਦੌਲਤ ਪੈਦਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਾ ਪਵੇ।

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ, ਜਾਦੂ-ਟੂਣਾ, ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ, ਪੀਰ-ਫਕੀਰ, ਸਾਧ-ਸੰਤ, ਮਲੰਗ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਆਤਮਾ-ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਹਿਮੀ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੇ ਲਾਈਲੱਗਤਾ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭੋਟਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 'ਚੜ੍ਹਾਵਾ' ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਵਹਿਮ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਲਾਕ ਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ, ਬਾਬਿਆਂ, ਜਾਦੂਗਰਾਂ, ਸਾਧੂ-ਸੰਤਾਂ, ਪੰਡਤਾਂ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪਾਦਰੀਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਹੀ ਲਗਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ, ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਕਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਖੂਠੀ 'ਆਤਮਾ' ਦਾ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਮਰਨ ਤੋਂ

ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ

ਨੂੰ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ

ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

'ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ' ਦੀ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ 150 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਹਿਯੋਗੀ ਇਸਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ ਬਣਾਏਗਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਪੰਜ ਪਾਠਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ

70 ਰੁਪਏ ਮੁੱਲ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਦਸ ਪਾਠਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ

160 ਰੁਪਏ ਮੁੱਲ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਵੀਹ ਪਾਠਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ

340 ਰੁਪਏ ਮੁੱਲ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਪੰਜਾਹ ਪਾਠਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ

1000 ਰੁਪਏ ਮੁੱਲ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਅਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਪੱਤਰ
ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ।

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਲਿਸਟ ਪੂਰੇ ਪਤਿਆਂ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ ਸਮੇਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੇ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇ :

ਅਮਿੱਤ ਮਿੱਤਰ

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਨਿਵਾਸ, ਕੱਚਾ ਕਾਲਜ ਰੋਡ,

ਬਰਨਾਲਾ - 148101 (ਪੰਜਾਬ)

ਨੋਟ • ਇਨਾਮ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਚੋਣ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਲਿਸਟ, ਸਿਰਫ ਤਰਕਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਉਪਲੱਬਧ ਹੋਣਗੀਆਂ ਹੀ ਮਿਲਣਗੀਆਂ।

• ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਡਾਕ ਖਰਚ ਅਦਾਰਾ 'ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ' ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

• ਸਾਰੇ ਚੰਦੇ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਣ।

ਬਾਅਦ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਦੀ-ਫਿਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਲਾਈਲੋਗ ਤੇ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਾਰਨ ਜਿਸਨੂੰ ਆਤਮਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ 'ਮਨ' ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਨਾਲ 'ਮਨ' ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੰਦਰਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮਸੀਤਾਂ ਤੇ ਚਰਚਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਜ ਉਪਰ ਫੋਟੋਆਂ ਅਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਬੇਜਾਨ ਹਨ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਨ ਅਤੇ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ 'ਜਾਨ' ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੋਰ-ਲੁਟੇਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਉਪਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਕੀਮਤੀ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਛੁਪੇ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬੇਜਾਨ ਮੂਰਤੀਆਂ ਆਪਣੇ 'ਬੇਬੱਸ' ਹੋਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਹ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖੌਤੀ ਬਾਬਿਆਂ ਅਤੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਅੱਗੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਤੇ ਪੂਜਾ-ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਸੁਖਾਂ-ਸੁਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਮੂਰਖ ਤੇ ਲਾਈਲੋਗ ਵਹਿਮੀ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੋਣ ਦਾ 'ਸੱਚਾ' ਸਬੂਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮੰਦਰਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਡੇਰਿਆਂ, ਮਸੀਤਾਂ ਅਤੇ ਚਰਚਾਂ ਆਦਿ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ 'ਚੜ੍ਹਾਵਾ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਉਂਦੇ ਧੌਬੇਬਾਜ਼ ਬਾਬਿਆਂ, ਸਾਧੂ-ਸੰਤਾਂ, ਚੋਲਿਆਂ, ਸਿਆਣਿਆਂ, ਪੰਡਿਤਾਂ, ਪਾਠੀਆਂ, ਭਾਈਆਂ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪਾਦਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਧੌਬੇਬਾਜ਼ ਲੁਟੇਰੇ ਐਸ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਕੇ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਰਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕੇ ਮੰਦਰਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮਸੀਤਾਂ ਅਤੇ ਚਰਚਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਵਹਿਮ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਾਰਨ 'ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ' ਤਾਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਕਲ-ਮੰਦ ਜਾਂ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਆਪਣੀ ਲੁੱਟ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਹਿੰਸਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੁਖਾਂ ਸੁਖਦੇ ਹਨ ਕੇ ਮੇਰਾ ਆਹ ਕੰਮ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ

ਉਹ ਐਨੇ ਰੁਪਏ 'ਚੜ੍ਹਾਵਾ' ਚੜ੍ਹਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੰਮ ਨਾ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਉਨੇ ਹੀ ਰੁਪਏ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਬਰਾਬਰ ਰਹੇ। ਪਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕੰਮ ਨਾ ਬਣਨ ਤੋਂ 'ਚੜ੍ਹਾਵਾ' ਕੱਢਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਧੌਬੇਬਾਜ਼ ਬਾਬੇ, ਪੁਜਾਰੀ ਤੇ ਪਾਦਰੀ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਆਖਣਗੇ, "ਤੇਰੇ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਹੈ।" ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਉਥੋਂ ਭਜਾ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਾਰਨ ਮੰਦਰਾਂ-ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ 'ਚੜ੍ਹਾਵਾ' ਚਾੜਨ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ 'ਡਰ' ਕਾਰਨ ਕੱਢਣ ਵਿੱਚ ਉੱਕਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਅੰਦਰ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਪੰਨ-ਦੌਲਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੰਦਰਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਚਰਚਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬੇ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਰੱਬ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਨੂੰ 'ਜਿੰਦਰਾ' ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਆਪੇ ਹੀ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਾ ਜਾਂ ਰੱਬ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। 'ਜਿੰਦਰਾ' ਸਿਰਫ ਉਥੇ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕੇ ਬਾਬਿਆਂ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰਖਵਾਲਾ ਇਸ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਨੂੰ ਲੁੱਟੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਤ ਕਰਕੇ 'ਜਿੰਦਰਾ' ਕਿਉਂ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕੇ 'ਜਿੰਦਰੇ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਰੱਬ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੇਬੱਸ (ਅਸਮਰੱਥ) ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਅਖੌਤੀ ਬਾਬੇ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਰੱਬ ਕਿਸ ਕੰਮ ਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖਕੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਮੰਦਰਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮਸੀਤਾਂ ਅਤੇ ਚਰਚਾਂ ਵਿੱਚ 'ਚੜ੍ਹਾਵੇ' ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਮਜਬੂਤ 'ਜਿੰਦਰੇ' ਅਖੌਤੀ ਬਾਬਿਆਂ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਹੋਣ ਨੂੰ ਬੁਠਾ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤੀ ਤੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਉਡਾ ਰਹੇ।

*****

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਹਿਰ ਡਾਕਟਰ ਹਰਸ਼ਿੰਦਰ ਕੌਰ ਐਮ. ਡੀ. ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੁਣ ਰਿਆਇਤੀ ਦਰ 'ਤੇ

ਤਰਕਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਸਤਕ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸਾਡਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਹੈ : 01679-241744, 233244

■ **ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਤਾਬਾਂ**

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ/ਪ੍ਰੋ. ਵੜੈਚ 50/-
 ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜ਼ੇਲ੍ਹ ਡਾਇਰੀ/ਸੱਤਯਮ ਵਰਮਾ 65/-
 ਇਨਕਲਾਬ (ਜੀਵਨੀ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ) 80/-
 ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ/ਕੰਵਰਜੀਤ 60/-
 ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਸੋਗ/ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ 60/-
 ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ/ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਾਸਤਰੀ 40/-
 ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਵਿਰਸਾਤ/ਭਗਵਾਨ, ਸਦਾਸਿਵ 50/-
 ਮੈਂ ਨਾਸਤਿਕ ਕਿਉਂ ਹਾਂ/ਭਗਤ ਸਿੰਘ 5/-
 ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੁਣਵੇਂ ਵਿਚਾਰ/ਸਾਵਲਾ ਰਾਮ 10/-
 ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ/ਕਮਲੇਸ਼ ਮੋਹਨ 10/-
 ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾਸਤਿਕਤਾ/ਅਮਰਜੀਤ ਸੂਫੀ 20/-
 ਸ਼ਹੀਦ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਅਜ਼ਾਦ /ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ 10/-
 ਸ਼ਹੀਦ ਰਾਜਗੁਰੂ /ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ 10/-
 ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ/ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੱਧੂ 10/-
 ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ/ਵਿਸ਼ਵਭਾਰਤੀ 10/-
 ਗਾਂਧੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੱਕ/ਬਲਵੀਰ ਚੰਦ 10/-
 ਸਾਮਰਾਜੀ ਪੈਂਸ ਨੂੰ ਵੇਗਾਰ/ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ 300/-
 ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ/ਡਾ. ਕੋਮਲ 100/-
 ਹੁਤਾਮਰਾ ਰਾਜਗੁਰੂ/ਚਰਨ ਕੌਸ਼ਲ 100/-
 ਕ੍ਰੋਠਾ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੱਕ/ਜਰਨੈਲ ਅੱਚਰਵਾਲ 120/-

■ **ਇਨਕਲਾਬੀ ਨਾਵਲ**

ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤੇ ਤੋਂ/ਜੁਲੀਅਸ ਫ਼ੀਚਕ 50/-
 ਨੀਲੇ ਪੱਤੇ/ਇਮਾਨੁਅਲ ਕਜ਼ਾਕੋਵਿਚ 50/-
 ਜੰਗਲਨਾਮਾ/ਸਤਨਾਮ 60/-
 ਪਰਬਤੋਂ ਭਾਰੀ ਮੱਤ (ਨਾਵਲ)/ਅਨਿਲ ਵਾਰਵੇ 20/-
 ਜਦੋਂ ਖੇਤ ਜਾਗੇ (ਨਾਵਲ)/ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦਰ 30/-
 ਬਾਲ ਸਿਪਾਹੀ (ਚੀਨੀ ਨਾਵਲ)/ਸ਼ੀ ਕੁਆਂਗ ਯਾਓ 30/-
 ਚਮਕਦਾ ਲਾਲ ਸਿਤਾਰਾ (ਨਾਵਲ)/ਲੀ ਸ਼ਿਨ-ਤੀਅਨ 20/-
 ਮੱਛੀ ਤੇ ਪਾਣੀ (ਚੀਨੀ ਨਾਵਲ)/ਚੈਨ ਤੈਂਗ ਕੀ 20/-
 ਜੋ ਹਾਰੇ ਨਹੀਂ (ਨਾਵਲ)/ਪ੍ਰੋ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ 250/-
 ਮਾਸਟਰ ਸਾਹਿਬ/ਮਹਾਂਸ਼ਵੇਤਾ ਦੇਵੀ 30/-

■ **ਇਨਕਲਾਬੀ ਗੀਤ**

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਗੀਤ/ਇਕਬਾਲ ਉਦਾਸੀ 30/-
 ਪਾਸ਼ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਕਵਿਤਾ/ਅਵਤਾਰ ਪਾਸ਼ 40/-
 ਗੰਜ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੀ/ਜਸਦੇਵ ਲਲਤੋਂ 30/-
 ਉੱਠੋ ਨੌਜਵਾਨੋਂ/ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰਪਾਲ 30/-
 ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਬੁੱਕਲ 'ਚੋਂ (ਗੀਤ)/ਮਿੰਦਰਪਾਲ ਭੱਠਲ 30/-
 ਅੱਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ/ਦਰਸ਼ਨ ਭੋਤਨਾ 25/-
 ਸੂਹੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਯਾਰ ਜੈਮਲ ਪੱਡਾ/ਤਜਿੰਦਰ 50/-
 ਨਕਸਲੀ ਸ਼ਹੀਦ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਪੱਡਾ/ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ 50/-
 ਛੱਲਾਂ ਲਹਿਰ ਦੀਆਂ/ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲਲਤੋਂ 30/-
 ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਕੋਹੜ/ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ 50/-
 ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਉਦੋਂ ਹੁਣ 50/-

■ **ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਾਰਤਕ**

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਤੀ ਸੈਕਟ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 130/-
 ਲਾਲ ਕਿਤਾਬ/ਕਾਮਰੇਡ ਮਾਓ ਦੇ ਵਿਚਾਰ 60/-

ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ 70/-
 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ/ਸਵੈ ਸਾਚੀ 20/-
 ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਓ/ਸਵੈ ਸਾਚੀ 20/-
 ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁਕਤੀ ਸੰਘਰਸ਼/ਨੌਜਵਾਨ ਦਸਤਾ 50/-
 ਸੂਹੀ ਸਵੇਰ/ਸਵੈ ਸਾਚੀ 50/-
 ਮਿਥਿਹਾਸ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਦਾਰਥਵਾਦ 40/-
 ਕਲਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਨਕਸਲੀ ਸਰੋਕਾਰ/ਬਲਵੀਰ ਪ੍ਰਵਾਨਾ 40/-
 ਇਨਕਲਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਪੰਨੇ/ਚਮਨ ਲਾਲ 50/-
 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ/ਬਲਵੀਰ ਪਰਵਾਨਾ 40/-
 ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ/ਫਰੈਡਰਿਕ ਡਗਲਸ 20/-
 ਪ੍ਰੋ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਲੇਖ 60/-
 ਗੁਲਾਮੀ ਵਾਲੀ ਜੂਨ ਬੁਰੀ /ਗੁਰਚਰਨ ਜੈਤੋਂ 50/-
 ਭਾਰਤੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ/ਮੇਰੀ ਟਾਈਲਰ 80/-
 ਵਿਦਰੋਹੀ ਜੰਗਲ/ਰਾਹੁਲ ਪੰਡਿਤਾ 60/-

■ **ਇਨਕਲਾਬੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ**

ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਾਗਰ : ਪਾਸ਼/ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ 400/-
 ਜੋਜ਼ਫ ਸਟਾਲਿਨ (ਜੀਵਨੀ)/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 50/-
 ਉਕਾਬਣ ਕੁੰਜਾਂ (ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ)ਗਿੱਲ 100/-
 ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਸਮਾਉਂ/ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਨੱਤ 150/-
 ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਧਨੌਲਾ/ਤੇਜਵੰਤ ਮਾਨ 50/-
 ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲੀਆ/ਬਲਵੀਰ ਚੰਦ 20/-
 ਦੇਸ਼ ਭਗਤ-ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਮਕ/ਬਲਵੀਰ 30/-
 ਡਾਇਰੀ ਬਾਬਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾਨ/ਪ੍ਰੋ. ਵੜੈਚ 50/-
 ਗਦਰੀ ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ/ਬਲਵੀਰ ਪਰਵਾਨਾ 30/-
 ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਯੋਧਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤਰਕ 50/-
 ਗਦਰੀ ਬਾਬਾ ਦੁਲਾ ਸਿੰਘ/ਜਰਨੈਲ ਅੱਚਰਵਾਲ 30/-
 ਇਨਕਲਾਬੀ ਯੋਧਾ ਮੈਡਮ ਕਾਮਾ/ਸੂਫੀ ਅਮਰਜੀਤ 40/-

■ **ਹੋਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪੁਸਤਕਾਂ**

ਚੀਨੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ/ਅਮਰਜੀਤ ਸੂਫੀ 50/-
 ਤਾਮਿਲ ਗੁਰਿਲਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ/ਹਰਜਿੰਦਰ 40/-
 ਸੰਗਰਾਮੀ ਪਿੰਡ/ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅੱਚਰਵਾਲ 60/-
 ਕਿਊਬਾ ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ/ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੀਤ ਟਿਵਾਣਾ 150/-
 ਸਾਮਰਾਜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਇਰਾਕ ਜੰਗ/ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੋਟਭਾਰਾ 20/-
 ਸਮਕਾਲ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ/ਬਲਵਿੰਦਰ 70/-
 ਜਿੱਤਾਂਗੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ/ਮਣੀਮਾਲਾ 50/-
 ਜ਼ੋਰਿੰਦਰ ਬਾਹਰਲਾ/ਇੰਦਰਜੀਤ ਨੰਦਨ 40/-
 ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਕੌਮੀਅਤ ਤੇ ਜ਼ਰੋਈ ਸਵਾਲ/ਕਰਮ ਬਰਸਟ 50/-
 ਗਾਥਾ ਕਿਸ਼ਨਗੜ੍ਹ/ਦੇਸ ਰਾਜ ਛਾਜਲੀ 30/-
 ਪੱਤਣੋਂ ਲੰਘੇ ਪਾਣੀ/ਰਣਧੀਰ ਗਿੱਲ ਪੱਤੀ 40/-

■ **ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੁਵਾਦਤ ਪੁਸਤਕਾਂ**

ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ/ਸਿਗਮੰਡ ਫਰਾਇਡ 50/-
 ਪੁਮਾਤਮਾ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਇਸ ਭਰਮ ਦਾ ਭਵਿੱਖ 50/-
 ਪੈਂਗੋਬਰ ਮੁਸਾ ਤੋਂ ਇੱਕ ਈਸ਼ਵਰਵਾਦ/ਸਿਗਮੰਡ ਫਰਾਇਡ 40/-
 ਸਭਿਅਤਾ ਵਰ ਕਿ ਸਰਾਪ/ਸਿਗਮੰਡ ਫਰਾਇਡ 50/-
 ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ/ਸਿਗਮੰਡ 50/-
 ਪੁਰਾਤਨ ਸਮਾਜ/ਐਲ. ਐਚ. ਮੋਰਗਨ 100/-

■ ਸਧਾਰਨ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ

...ਤੇ ਦੇਵ ਪੁਰਸ਼ ਹਾਰ ਗਏ/ਅਥਰਾਹਮ ਟੀ. ਕਾਵੂਰ 30/-
 ਦੇਵ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਤੂਹਾਂ/ਅਥਰਾਹਮ ਟੀ. ਕਾਵੂਰ 30/-
 ਰੋਸ਼ਨੀ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 20/-
 ਤਰਕਸ਼ੀਲੀ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 20/-
 ਤਰਕਸ਼ੀਲੀ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 20/-
 ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਿਵੇਂ?/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 30/-
 ਜੋਤਿਸ਼ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ/ਮਨਜੀਤ ਬੋਧਾਰਾਏ 20/-
 ਜੋਤਿਸ਼ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 50/-
 ਬਾਬਾ ਰਾਮਦੇਵ ਤਰਕ ਦੀ ਕਸੋਟੀ 'ਤੇ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 40/-
 ਰੱਬ ਕਦੋਂ, ਕਿੱਥੇ ਤੇ ਕਿਵੇਂ?/ਰਾਜਾ ਰਾਮ 30/-
 ਕਿਹੜਾ ਗੁਰੂ, ਕਿਹੜੀ ਮੁਕਤੀ?/ਰਾਜਾ ਰਾਮ 40/-
 ਪਰ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ/ਰਾਜਾ ਰਾਮ 70/-
 ਵਾਸਤੂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਕੌਰਾ ਝੂਠ/ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਧੌਲਾ 40/-
 ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ/ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ 50/-
 ਰਜਨੀਸ਼ ਬੇਨਕਾਬ/ਡਾ. ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ 30/-
 ਝਮੇਲਾ ਰੱਬ ਦਾ/ਡਾ. ਹਰੀਸ਼ ਮਲਹੋਤਰਾ 50/-
 ਪ੍ਰੇਤ, ਆਤਮਾ, ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਤੇ ਕਸਰਾਂ/ਡਾ. ਕੋਵੂਰ 50/-
 ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਾਵਾਸ/ਡਾ.ਅਥਰਾਹਮ ਟੀ ਕੋਵੂਰ 50/-
 ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖ ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਈਆਂ 30/-
 ਸ਼ੁਕਾ ਨਵਿਰਤੀ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 50/-
 ਰੱਬਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 20/-
 ਮੈਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 40/-
 ਜੋਤਿਸ਼ ਅਤੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ/ਡਾ. ਆਰ. ਜੇ ਸਿੰਘ 30/-
 ਗੋੜ ਚੁਰਾਸੀ ਦਾ/ਗੁਰਚਰਨ ਨੂਰਪੁਰ 30/-
 ਕੀ ਝੂਠ ਕੀ ਸੱਚ/ਗੁਰਚਰਨ ਨੂਰਪੁਰ 40/-
 ਨਾਸਟੇਡਰਮਸ ਬੇਨਕਾਬ/ਜ਼ੋਮਜ਼ ਰੋਡੀ 150/-
 ਧਰਮ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ/ਰਣਜੀਤ ਝਨੇਰ 50/-
 ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮੁਰਦਾਬਾਦ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 40/-

■ ਹਿਪਨੋਟਿਜ਼ਮ

ਹਿਪਨੋਟਿਜ਼ਮ ਕੀ, ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ???/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 10/-
 ਹਿਪਨੋਟਿਜ਼ਮ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ/ਟੀ. ਐਸ. ਰਾਓ 25/-
 ਹਿਪਨੋਟਿਜ਼ਮ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖੀਏ?/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 20/-

■ ਜਾਦੂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ

ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਗਣਿਤਕ ਉਲਝਣਾਂ/ਹੇਮ ਰਾਜ ਗਰਗ 70/-
 ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਦਿਮਾਗੀ ਕਸਰਤਾਂ /ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 30/-
 ਦਿਮਾਗੀ ਵਿਕਾਸ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ?/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 20/-
 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਜਾਦੂ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 40/-
 ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਦੂਗਰ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 30/-
 ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਜਾਦੂਗਰ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 30/-
 ਸਟੇਜ ਦੇ ਜਾਦੂ/ਨਰਿੰਦਰ 30/-
 ਨੰਨਾ ਜਾਦੂਗਰ/ਨਰਿੰਦਰ 20/-
 ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਪਿੱਛੇ ਵਿਗਿਆਨ/ਬੀ. ਪ੍ਰੇਮਾਨੰਦ 40/-
 ਰਸਾਇਣਕ ਜਾਦੂਗਰ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 20/-
 ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 30/-
 ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰਹੱਸ/ਜ਼ੋਮਜ਼ ਰਾਂਡੀ 150/-

■ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਮਾਦੇ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਤੱਕ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 10/-
 ਕਣ-ਕਣ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 15/-
 ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 30/-
 ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜਾਂ/ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ 50/-
 ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ/ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ 70/-

ਸਾਡਾ ਦੋਸਤ ਵਿਗਿਆਨ/ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ 80/-
 ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰਹੱਸ/ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ 80/-
 ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀ/ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ 70/-
 ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਅਦਭੁੱਤ ਦੁਨੀਆ/ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ 80/-
 ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ/ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ 80/-
 ਫੈਲ ਰਹੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਏਡਜ਼/ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ 40/-
 ਮਨੋਰੰਜਨ ਰਾਹੀਂ ਵਿਗਿਆਨ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 30/-
 ਵਿਗਿਆਨ ਹੀ ਵਿਗਿਆਨ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 20/-
 ਗ੍ਰਹਿਣਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 20/-
 ਜੰਗ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸੱਚ/ਅਮਰਜੀਤ ਢਿੱਲੋਂ 20/-
 ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ/ਬਰਟਰੈਂਡ ਰਸਲ 40/-
 ਖੇਡ ਖੇਡ 'ਚ ਵਿਗਿਆਨ/ਬਰਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ 20/-
 ਆਓ ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀਏ/ਬਲਜਿੰਦਰਪਾਲ 30/-
 ਬੋਦੀ ਵਾਲੇ ਤਾਰੇ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ 30/-
 ਮਨੁੱਖ ਮਹਾਂਬਲੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ/ਐਮ. ਇਲੀਨ 100/-
 ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਤਪਤੀ/ਚਾਰਲਸ ਡਾਰਵਨ 100/-
 ਜੀਵ ਦੀ ਉਤਪਤੀ/ਚਾਰਲਸ ਡਾਰਵਨ 150/-
 ਜੀਵਨ ਸੋਝੀ/ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 30/-
 ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਦੀ ਅਦਭੁੱਤ ਦੁਨੀਆਂ/ਰਣਜੀਤ ਝਨੇਰ 80/-
 ਸਾਇੰਸ ਸਿਟੀ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 50/-
 ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਪਰਾਵਿਗਿਆਨ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 40/-
 ਗਿਆਨ ਸਾਗਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ/ਸੰਪਾ. ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 20/-
 ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ/ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਭੱਟੀ 70/-

■ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਾਹਿਤ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਰੇ ਸੱਚ ਦੀ ਖੋਜ/ਡਾ. ਸ. ਸ. ਦੁਸਾਂਝ 80/-
 ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ?/ਗਰੀਨ ਇੰਗਰਸੋਲ 10/-
 ਇੰਗਰਸੋਲ ਦੇ ਅਨੁਮੋਲ ਬਚਨ/ਸੰਪਾ. ਅਮਿੱਤ ਮਿੱਤਰ 40/-
 ਸਤਯੁੱਗ ਤੋਂ ਕਲਯੁੱਗ ਤੱਕ/ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਬਰਗਾੜੀ 30/-
 ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ/ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਬਰਗਾੜੀ 30/-
 ਦਰਸ਼ਨ ਪਰੰਪਰਾ/ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਬੱਲ 50/-
 ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਦਰਸ਼ਨ/ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ 30/-
 ਸਿੱਖ ਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ/ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ 80/-
 ਸਿੱਖ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਖ਼ਤ/ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ 30/-

■ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਨਾਵਲ/ਕਹਾਣੀਆਂ/ਜੀਵਨੀਆਂ/ਸਫ਼ਰਨਾਮੇ

ਪੈੜ ਜੋ ਕਾਫ਼ਲਾ ਬਣੀ (ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ)/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 50/-
 ਮਾਓ ਦੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 20/-
 ਬੇਗਾਨੀ ਧਰਤੀ ਆਪਣੇ ਲੋਕ/ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ 40/-
 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਰਗਾੜੀ/ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਬਰਗਾੜੀ 50/-
 ਫਿਰ ਸੁਲਗੇ ਨਾ ਚੰਗਿਆੜੀ/ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ 40/-
 ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਨੇਹੇ/ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ 60/-
 ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਾਰਤਾ/ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ 40/-
 ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਬ/ਰਣਜੀਤ ਝਨੇਰ 30/-
 ਤਰਕਵਾਰਤਾ/ਰਣਜੀਤ ਝਨੇਰ 50/-
 ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਬਾਬਾ/ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ 30/-
 ਆਤਮਾ ਮੁੜਜਨਮ ਤੇ ਅਦਾਲਤ/ਸੀਮਾ ਸਬਲੋਕ 40/-
 ਪੁਥਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਸੰਵਾਦ ਮਨੁੱਖ/ਮੀਤ ਖੱਟੜਾ 20/-

■ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਾਵਿ ਸਾਹਿਤ

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਬੋਲੀਆਂ/ਰਾਮ ਸੂਰਪ ਸ਼ਰਮਾ 25/-
 ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਹੋਕਾਂ/ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ 60/-
 ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਾਵਿ ਵਿਅੰਗ/ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ 30/-
 ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਾਵਿ ਵਿਅੰਗ/ਅਮਰਜੀਤ ਢਿੱਲੋਂ 30/-

ਟੈਕਨੀਕਲ

ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੈਮਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਫੁੱਟਕਲ ਜਾਣਕਾਰੀ	150/-
ਪੰਜਾਬ ਵਸੀਕਾ ਨਵੀਸੀ/ਆਰ. ਕੇ ਭਰਦਵਾਜ਼	250/-
ਕਚਹਿਰੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼/ਆਰ. ਕੇ ਭਰਦਵਾਜ਼	150/-
ਜਨਰਲ ਨਾਲਿਜ/ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਵਾਰਵਲ	50/-
ਕੰਪਿਊਟਰ ਬਾਰੇ ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ/ਸੀ.ਪੀ.ਕੰਬੋਜ	60/-
ਆਓ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿੱਖੀਏ/ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ	50/-
ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ-2005	30/-
ਭੋਵਨ ਨਿਰਮਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ?/ਇੰਜ.ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ	120/-
ਮਸਤਾਨਾ ਮੋਟਰ ਮਿਸਤਰੀ/ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ	40/-
ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਕਿਵੇਂ ਜਾਈਏ/ਜਤਿੰਦਰ ਪੰਜਤੂਰੀ	40/-
ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਧਿਆਪਨ/ਪ੍ਰੋ. ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ	70/-
ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ/ਸੀ.ਪੀ. ਕੰਬੋਜ	20/-
ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ/ਸੀ.ਪੀ. ਕੰਬੋਜ	20/-
ਕੰਪਿਊਟਰ/ਸੀ.ਪੀ. ਕੰਬੋਜ	20/-
ਰੋਬੋਟ/ਸੀ.ਪੀ. ਕੰਬੋਜ	20/-
ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ/ਸੀ.ਪੀ. ਕੰਬੋਜ	20/-
ਸਿਹਤ ਸਬੰਧੀ ਸਾਹਿਤ	
ਦਿਲ ਦੀ ਵਿਗੜ ਰਹੀ ਸਿਹਤ/ਡਾ. ਦੀਪਤੀ	60/-
ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਹਿਮ ਭਰਮ/ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ	80/-
ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ-ਕਾਰਣ, ਲਛਣ ਤੇ ਇਲਾਜ/ਡਾ. ਸੰਦੀਪ	50/-
ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਸਾਡੇ ਚਿਾਰਗ/ਡਾ. ਹਰਸ਼ਿੰਦਰ ਕੌਰ	60/-
ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ	100/-
ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿ. ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ	100/-
ਬਾਲ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ/ਡਾ. ਹਰਸ਼ਿੰਦਰ ਕੌਰ	120/-
ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ/ਡਾ. ਅਜੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ	50/-
ਤੰਦਰੁਸਤ ਕਿਵੇਂ ਰਹੀਏ/ਡਾ. ਅਜੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ	40/-
ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ/ਡਾ. ਅਜੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ	40/-
ਸਿਹਤ ਫੁਲਵਾੜੀ/ਡਾ. ਅਜੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ	50/-
ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਇਕ ਨਿਆਮਤ ਹੈ/ਡਾ. ਅਜੀਤਪਾਲ	100/-
ਸ਼ੂਗਰ ਰੋਗ/ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ	10/-
ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ/ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ	15/-
ਕੈਂਸਰ/ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ	10/-
ਏਡਜ਼/ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ	10/-
ਉਦਾਸੀ ਰੋਗ/ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ	10/-
ਮਿਰਗੀ ਰੋਗ/ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ	10/-
ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ/ਡਾ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ	10/-
ਸੁਖਾਵੇਂ ਪਿਆਰ ਸਬੰਧ/ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ	30/-
ਨਸ਼ੇ ਕਿਵੇਂ ਛੱਡੀਏ/ਰਣਜੀਤ ਝਨੇਰ	70/-
ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ	30/-
ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ	20/-
ਬਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ/ਬਲਵਿੰਦਰ ਬਰਨਾਲਾ	30/-
ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਤੇ ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ/ਡਾ. ਦੀਪਤੀ	20/-
ਕਸਰਾਂ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ/ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ	40/-

■ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਰੂਸੀ ਬਾਲ ਕਹਾਣੀ 'ਲਾਖੀ'/ਅਨੰਤ ਚੇਖਵ	20/-
ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਸੂਰਜ/ਅਮਰ ਕੋਮਲ	10/-
ਬਾਲ ਖੇਡ ਵੰਨਗੀ/ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਭੱਟੀ	70/-
ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ/ਸੁਲਖਣ ਮੀਤ (ਪ੍ਰੋ.)	50/-
ਮੇਰੀ ਪੁਸਤਕ ਤੇਰੀ ਪੁਸਤਕ/ਸੁਲਖਣ ਮੀਤ (ਪ੍ਰੋ.)	50/-
ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੇ ਬੱਚੇ/ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ	50/-
ਛਹਿਬਰ/ਨਵਰਾਹੀ ਘੁਗਿਆਣਵੀ	50/-
ਆਓ ਕਰੀਏ ਪੜ੍ਹਾਈ/ਕੰਚਨ	50/-
ਅਮਰ ਕਹਾਣੀਆਂ (ਸੌਂਦ ਦੋ ਕਥਾਵਾਂ)/ਡਾ. ਅਮਰ ਕੋਮਲ	50/-
ਗੁਲੀਵਰ ਦੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ/ਜੋਨਾਥਨ ਸਵਿਫਟ	15/-
ਗਨੇਰੀਆਂ/ਨਵਰਾਹੀ ਘੁਗਿਆਣਵੀ	40/-
ਜੈਜੀਨਾਮਾ/ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ	30/-
ਘਰ ਦੀ ਰੋਣਕ/ਅਮਰੀਕ ਤਲਵੰਡੀ	100/-
ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ/ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ	30/-
ਨਮੋਲੀਆਂ/ਨਵਰਾਹੀ ਘੁਗਿਆਣਵੀ	30/-
ਬੱਚੇ ਮਨ ਦੇ ਸੱਚੇ/ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਮੋਹੀ	50/-
ਹੀਰੋ ਪੁੱਤਰ ਮਾਵਾਂ ਦੇ/ਅਮਰੀਕ ਤਲਵੰਡੀ	30/-
ਸਾਡਾ ਸਕੂਲ/ਅਮਰੀਕ ਤਲਵੰਡੀ	50/-
ਮਾਸੂਮ/ਨਵਰਾਹੀ ਘੁਗਿਆਣਵੀ	40/-
ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਵਿਗਿਆਨ/ਪ੍ਰੋ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਚਾਹਲ	50/-
ਸਾਡੇ ਅਧਿਆਪਕ/ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ	30/-
ਚੰਗੇ ਬੱਚੇ /ਗੁਰਮੇਲ ਚਹਿਲ	50/-
ਗਿਆਨ ਸਾਗਰ ਰਮਾਇਣ / ਬਲਜਿੰਦਰ ਮਾਨ	60/-
ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਤੇ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ / ਬਲਜਿੰਦਰ ਮਾਨ	80/-

■ ਨਾਵਲ

ਮਾਂ ਤੇ ਧਰਤੀ /ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	100/-
ਪ੍ਰਿਯਮ	300/-
ਬੇ ਵਜ੍ਹਾ/ਸਿਕੰਦਰ ਝਨੇਰ	100/-
ਗਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ/ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਾਮੋਸ਼	15/-
ਕਰਜ਼ਈ ਸੁਪਨੇ/ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਾਮੋਸ਼	20/-
ਕੋਲਿਆਂ ਦੇ ਦਲਾਲ/ਕੌਰ ਚੰਦ ਰਾਹੀ	20/-
ਵਾ ਵਰੋਲੇ/ਬੀਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ	50/-
ਵਿੰਗ ਤੜਿੰਗੇ ਰਾਹ/ਪ੍ਰੋ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ	40/-
ਕਾਤਿਲ ਕੌਣ (ਜਸੂਸੀ ਨਾਵਲ)/ਰਮਨਪਾਲ ਰਿਸ਼ੀ	20/-
ਇੱਕ ਸੀ ਸਰੀਫ਼/ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਦਰਦ	20/-
...ਤੇ ਲਹੂ ਵਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ/ਡਾ. ਬਿੱਲੂ ਹਾਏਸਰ	30/-
ਮਰਜੀਵੜਾ/ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ	150/-
ਗਲੀ ਨੰ: 4/ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਨੂਰ	50/-
ਰਾਹੂਕੇਤੂ/ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ	40/-
ਪਾਪੀ/ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਨੂਰ	20/-
ਸਰਕਲ/ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿਹਜੀ	30/-
ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਪੁਤਲਾ/ਧਰਮਿੰਦਰ ਬਾਵਾ	50/-
ਬਲਦੇ ਸ਼ਿਵਿਆਂ ਦਾ ਸੇਕ/ਪ੍ਰੋ. ਹਰਭਜਨ	100/-
ਕੌਣ ਜਿੱਤਿਆ/ਹਰਚੰਦ ਗਿੱਲ ਮਿਆਣੀ	30/-
ਪਿੱਪਲ ਵਾਲਾ ਮੋੜ/ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	40/-
ਜੱਟ ਦੀ ਜੂਨ/ਡਾ. ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਗਰਗ	100/-
ਰੂਪ ਦੇ ਰੰਗ/ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ	40/-
ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੱਕ/ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	40/-
ਚਿਹਰੇ/ਮਹਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ	100/-
ਬਾਪੂ ਦਾ ਵਿਆਹ/ਸਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਹਿਰਦ	50/-
ਅਰਬੀਅਨ/ਰਾਜਨ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ	100/-
ਸੂਲੀ ਤੇ ਟੰਗੀ ਰੂਹ (ਨਾਵਲ)/ਸੁਖਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਤਾਰਾ	40/-

ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤੀ

ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ

ਸਵਾਲ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਨਾਂਅ

1. ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸਹਿਮਤ ਹੋ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣਕਾਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਰੱਬ, ਕਿਸਮਤ, ਨਰਕ-ਸਵਰਗ, ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਬਾਰੇ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਹੀ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ?

ਉਤਰ : ਗੁਰਬਾਣੀ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲੱਬਧ ਸੀ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਵਰਗਾਂ-ਨਰਕਾਂ ਬਾਰੇ ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਰਜ ਕੀਤੇ। ਅੱਜ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨ ਨੇ ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ, ਸਵਰਗਾਂ-ਨਰਕਾਂ ਬਾਰੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਆਦਰ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

2. ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੈਨਿਕ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਉਹ ਮਾਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ? ਤੁਹਾਡੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ?

ਉਤਰ : ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਲੋਕ ਨਾਇਕਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਹਕੂਮਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋਹੇ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਰੇ ਜਾਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸੀ।

3. ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਹ ਪੀਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਢਾਹਕੇ ਵਿਖਾਉ। ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਢਾਹੁਣਾ ਚਾਹੋਗੇ?

(ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)

ਉਤਰ : ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਿਸੇ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਮਸਾਣੀਆਂ, ਪੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਲੜਾਈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਹੀਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

4. ਬਾਹਰਲੇ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਨਾਸਤਕ ਹਨ? ਤੇ ਤਰੱਕੀ 'ਚ ਹਨ?

ਉਤਰ : ਚਾਈਨਾ, ਕਿਊਬਾ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਨਾਸਤਿਕ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਆਸਤਿਕਾਂ

ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

5. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀਵ-ਹੱਤਿਆ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਨੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫ਼ਸਰ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਉਹ ਕਤਲ ਕਰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਹੀ ਸੀ?

(ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਅੰਬਾਲਾ)

ਉਤਰ : ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਹੱਤਿਆ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਕ ਸਟੇਜ ਅਜਿਹੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਤਰਕ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਵੀ ਲੈਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ਾਰ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 1947 ਵਿੱਚ ਸਮਝੌਤੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਚਾ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਗਏ ਪਰ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ 10 ਲੱਖ ਬੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵੱਢ ਟੁੱਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

6. ਮੇਲ-ਫੀਮੇਲ (ਮਰਦ-ਔਰਤ) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ?

ਉਤਰ : ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪਹਿਲੇ ਸੈੱਲ ਅਮੀਬੇ ਤੋਂ ਹੋਈ। ਅਮੀਬਾ ਵੱਧ ਕੇ ਦੋ ਵਿੱਚ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੋ ਅਮੀਬੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੀਵ ਜਾਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਜੁੜਣ ਦੇ ਢੰਗ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਨ। ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਸੈੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸੈਕਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

7. ਏਲੀਅਨਸ਼ (ਦੂਸਰੇ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀ) ਦੀ

ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਹੈ?

ਉਤਰ : ਏਲੀਅਨਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸਾਡੇ ਸੂਰਜ ਮੰਡਲ ਦੇ ਇੱਕ ਗ੍ਰਹਿ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿੱਚ ਖਰਬਾਂ ਸੂਰਜ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਰਬਾਂ ਗ੍ਰਹਿ ਅਜਿਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਿਸਮ ਜ਼ਰੂਰ ਉਪਲੱਭਯ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਜ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਏਲੀਅਨਸ਼ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਏਲੀਅਨ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਏਲੀਅਨ ਦਾ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਕਾਬਜ

ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਉਪਲੱਭਯ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਉਹ ਵੱਧ ਤਾਕਤਵਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਵੱਧ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਏਲੀਅਨਜ ਸਾਡਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

8. ਦਿਲ ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਧੜਕਦਾ ਹੈ? ਇਸਨੂੰ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਧੜਕਾਉਂਦੀ ਹੈ?

(ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਠਿੰਡਾ)

ਉਤਰ : ਦਿਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਪੁੱਜਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਧੜਕਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਨੇ ਇਸ ਅੰਗ ਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਦਿਲ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦੋ ਫੁੱਟ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਦਰੱਖਤਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਛੱਡਿਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਦੂਰੀ ਦਿਲ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਲੋੜ ਇਸ ਨੂੰ ਧੜਕਾਉਂਦੀ ਹੈ।

9. ਬਠਿੰਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਇੱਕ ਮੁੰਡਾ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਦੀ ਕਰੰਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਰਤਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੰਗੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ?

ਉਤਰ : ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰੰਟ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

10. ਭੂਚਾਲ, ਸੁਨਾਮੀ ਆਦਿ ਦਾ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਵੇਖਕੇ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

(ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨਸਾ)

ਉਤਰ : ਔਡ-ਔਡ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੀ, ਸੁੰਘਣ ਦੀ, ਗਰਮੀ ਸਰਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭੂਚਾਲ ਜਾਂ ਸੁਨਾਮੀ ਸਮੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਕੁਝ ਅਵਿਰਤੀਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਭੂਚਾਲ ਜਾਂ ਸੁਨਾਮੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

11. ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ, ਸਿਰ ਪਲੋਸਣਾ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਸਲਾਮ-ਨਮਸਤੇ ਆਦਿ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਹ ਸਹੀ ਹਨ?

ਉਤਰ : ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਹ ਸਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਦੇ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਹਨ।

12. ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਯਾਰ-ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ 'ਚ ਗਏ ਹੋ। ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਯਾਰ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪੰਡਾਲ 'ਚ ਬੈਠਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕੋਗੇ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਿਉਗੇ ਜਾਂ ਲਾਈਨ 'ਚ ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਸਾਈਡ 'ਤੇ ਹੋ ਜਾਵੋਗੇ?

ਉਤਰ : ਮੈਂ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਭੇਜਣਾ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਭੇਟ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿੱਚ

ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਅਜਿਹੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਬਚਾਅ ਕੇ ਮੈਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਜ਼ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

13. ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਧਰਮ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਲੜਾਈਆਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੀ ਜਾਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਇਕੋ ਜਾਤ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਦੇ ਲੜਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਇੱਕ ਹੀ ਜਾਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਵੀ ਤਾਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

(ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਗਰੂਰ)

ਉਤਰ : ਕੁਝ ਲੜਾਈਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਲੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਂ। ਪਰ ਕੁਝ ਲੜਾਈਆਂ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਰਹੇ ਖੱਪੇ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਲੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਮੈਂ ਹਮਾਇਤੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਵੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

14. ਤੁਸੀਂ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਹੋ ਕਿ ਸਾਕਾਹਾਰੀ? ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਤੇ ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾਹਾਰੀ।

ਉਤਰ : ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਜਾਂ ਸਾਕਾਹਾਰੀ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਾਕਾਹਾਰੀ ਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੰਨਗੀ ਹੋ ਗੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਲੋੜ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

15. ਮਿੱਤਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਪੀਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਬ੍ਰਾਂਡ ਪੀਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?

ਉਤਰ : ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਪੈਂਗ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕਦੇ ਇੱਕ ਦੋ ਪੈਂਗ ਪੀਣੇ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

16. ਆਪਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੀਵ-ਹੱਤਿਆ ਗਲਤ ਹੈ, ਫਿਰ ਮੁਰਗਾ, ਮੱਛੀ, ਬੱਕਰਾ ਆਦਿ ਮਾਰਕੇ ਖਾਣਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ? ਕੀ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ?

(ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)

ਉਤਰ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬੇਲੋੜੀ ਹੱਤਿਆ ਗਲਤ ਹੈ ਪਰ ਲੋੜ ਲਈ ਮੁਰਗਾਂ, ਮੱਛੀ, ਬੱਕਰਾ ਆਦਿ ਵੀ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

17. ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਦਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਤਕਰੀਬਨ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਦੇ ਆਸਰੇ, ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਸੁਣਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋ।

(ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਪੜ)

ਉਤਰ : ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਸੰਗੀਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਕੀਲਦਾ ਹੈ।

ਸਰਕੇ ਵੀ ਹੈ ਤੋਂ ਸੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਡਾ. ਰਾਮਧਨ ਬੜੀ

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ, ਸੁਸਾਇਟੀ ਸਭਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਹਲਫ਼ੀਆ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਨਾਲ ਜ਼ਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਹਲਫ਼ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਹਲਫ਼ ਨੂੰ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣਾ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਰਾਮਧਨ ਬੜੀ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਨਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਦਾ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣਾ।

ਡਾ. ਰਾਮਧਨ ਬੜੀ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਵਿਦਿਆ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਬੜੀ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ, ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਟਿੱਬਾ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਸਾਧਨ-ਹੀਣ ਪਰਿਵਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਾਪੜ ਵੇਲਣੇ ਪਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੱਤਾ ਮੁਖੀ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ, ਬੁਣਕਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਾਇਕਲ ਮੁਰੰਮਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿੱਖਕੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਦੁਕਾਨ ਉੱਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ।

ਅਚਾਨਕ ਸੱਜਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਮੰਨਕੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ (ਸੰਗਰੂਰ) ਵਿੱਚ ਬਤੌਰ ਮਲੇਰੀਆ ਵਰਕਰ 02-06-1969 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ।

ਉਸ ਵਕਤ ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਸੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ,

ਇਸ ਲਹਿਰ ਵੱਲ ਝੁਕਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਲਹਿਰ ਦੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ, ਖਾਮੀਆਂ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸੋਚ ਤੋਂ ਮੋਹ ਭੰਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਹਿੰਦ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਧ ਗਈ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਦੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ, ਤਹਿਸੀਲ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਸਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸਿੱਖਿਆ, ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਸੱਜਣ, ਡਾ. ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਸਕੂਲਿੰਗ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਉੱਤੇ ਪਕੜ ਹੋਰ ਵੀ ਪੀਂਡੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਰ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸਮਝਣ ਪਰਖਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਸਮਝ ਬਲਣ ਦਾ ਡਾ. ਰਾਮਧਨ ਬੜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਜਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੁਲੀਅਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿਹਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਸਿਰਮੌਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਬਾਰਡੀਕੇਟ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਫਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਵਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਈ, ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ, ਸਾਂਝੀਆਂ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋਕ-ਹਿਤੈਸੀ ਘੋਲਾਂ ਲਈ ਧਰਨੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਰੈਲੀ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਖ਼ਸ਼ ਘਰੇਲੂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਛੱਡਕੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਹਰ ਘੋਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਦਾ ਸਗੋਂ ਅਗਵਾਈ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਰਨਾਲੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਹਿਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਮਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਇਸ ਸਖ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਲਾਕਾ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਪੈਰੀ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਮੇਵਾਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਰਾਮ ਧਨ ਬੜੀ, ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਦਿਲਬਰ, ਹਰਗੋਬਿੰਦ, ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਔਲਖ, ਸੁਰਜੀਤ ਚਾਂਗਲੀ, ਮਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਨਾਗ, ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ ਵੇਦੀ, ਯੂਸਫ ਖਾਨ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਡਾ. ਜਗਰੂਪ ਕਲੇਰ ਆਦਿ ਨੇ ਮੁੱਢਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਸਰਗਰਮ ਹੋਏ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗਾਂ ਲੱਗਣੀਆਂ, ਇੱਟਾਂ ਰੋੜ੍ਹੇ ਡਿਗਣੇ, ਕੱਪੜੇ ਕੱਟੇ ਜਾਣੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੈਰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜਿਸ ਟੀਮ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਟੀਮ ਦਾ ਕਨਵੀਨਰ ਡਾ. ਰਾਮਧਨ ਬੜੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਨਾਲ ਪ੍ਰਪੱਕ ਸੀ ਉਥੇ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਹਿਪਨੋਟਿਸਟ ਵੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਕੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ, ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਕਗਾਰ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲੀਹ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ।

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਔਲਖ
ਫੋਨ ਨੰ: 094647-70121

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਪੰਧੇਰ ਨੇ ਅਹਿਮਦ ਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਹੋਮਿਓਪੈਥੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਹਰਮਨਪਿਆਰੀ ਲਹਿਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੱਲਿਓ ਪੈਸੇ ਖਰਚਕੇ, ਹੋਮਿਓਪੈਥੀ ਦੀ ਮੁਫਤ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਬਰਨਾਲਾ, ਧੂਰੀ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਰਾਮਧਨਬੜੀ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹੋਮਿਓਪੈਥੀ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਹੋਲਡਰ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਹੋਮਿਓਪੈਥੀ ਦਾ ਮੁਦਈ ਰਿਹਾ।

ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ, ਇਸ ਸਾਹਿਤਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਵੀ ਇਹ ਮੁੱਢਲਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਿਆ ਤੇ ਅੰਤਿਮ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ 'ਚ ਬੇ-ਰੋਕ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਯਾਦਗਾਰੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਦੂ ਦੇ ਸ਼ੋਅ ਸਰਦਾਰ ਦੀ ਗੋਟ ਰੱਤਾ ਗੁੱਡਾ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਭਾਅ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਦੇ ਪੰਝੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰਦਾਨ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਜਨਤਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਉਪਰਾਲਾ ਰਹੀ।

ਡਾ. ਰਾਮਧਨ ਬੜੀ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਬਤੌਰ ਇੰਨਸਪੈਕਟਰ 35 ਸਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ। 25 ਨਵੰਬਰ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਪ੍ਰਾਤਪ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ, “ਔਲਖ ਸਾਹਿਬ, ਮਾੜੀ ਖਬਰ ਐ, ਰਾਮਧਨ ਬੜੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ।” ਫੋਨ ਸੁਣਕੇ ਇਉਂ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੀ ਦਾ

ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਚੰਦ ਮਿੱਟਾਂ 'ਚ ਹੀ ਅਸੀਂ ਰਾਮਧਨ ਦੇ ਘਰ ਬੜੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੋਗ ਵਿੱਚ ਰੁਸਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਧਰਿਆ, ਧਰਵਾਸ ਦਿੱਤਾ, ਡਾ. ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਰੇ ਮਨ ਤੇ ਪੂਰੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਡੈਡੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਮਿੱਤਕ ਸਰੀਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੁਰਹੇ ਹੋ ਕੇ ਸੰਭਾਲੋ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ।”

ਫੋਨ ਘੁਮਾਏ ਗਏ, ਅੱਖ ਲਈ ਪੁਨਰਜੋਤ ਆਈ ਬੈਂਕ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਬਰਨਾਲਾ ਬੁੱਚ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਅੱਠ ਵਜੇ ਆਪਣੀ ਟੀਮ ਨਾਲ ਆਕੇ ਅੱਖਾਂ ਲੈ ਗਏ। ਮਿੱਤਕ ਸਰੀਰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪੀ. ਜੀ. ਆਈ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮਾਤਾ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਪਿਤਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ 10-04-1948 ਨੂੰ ਜਨਮੇ ਡਾ. ਰਾਮਧਨ ਬੜੀ ਨੇ ਚੌਹਟ (64) ਬਹਾਰਾਂ ਤੇ ਪੱਤਝੜਾਂ ਹੰਢਾਈਆਂ ਸੁਸਾਇਟੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਾਵ-ਭਿੰਨੀ ਵਿਦਾਇਗੀ ਦਿੱਤੀ, ਸਰੀਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਬੜੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕੰਮ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੱਜਣ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲੱਗਣਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਉਜਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਪੀ. ਜੀ. ਆਈ. ਦੇ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਇਸ ਦੇ ਮਿੱਤਕ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਕਰਨਗੇ। ਹੋ ਗਈ ਨਾ ਉਹੀ ਗੱਲ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਹ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਸਾਥੀ ਹੈ ਤੋਂ ਸੀ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਚੇਤਿਆ ਦੀ ਚੰਗੇਰ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇਗਾ।

ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਰੋਵਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪ੍ਰਯੋਗ

ਚਟਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਰੀਬ ਛੇ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੇ ਛੇਦ ਤੋਂ ਮਹੀਨ ਮਿੱਟੀ ਨਿਕਲੀ ਹੈ। ਚਟਾਨ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਇਸ ਚੂਰੇ ਨੂੰ ਰੋਬੋਟ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਛਾਂਟਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਫਿਰ ਇਸਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਚਟਾਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਮਰੀਕੀ ਪੁਲਾੜ ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਲਿੰਗ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਫਲਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜਾਨ ਗੋਟਰਜਿੰਗਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, “ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਗਸਤ ਵਿੱਚ ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਉਤਰੇ ਕਿਯੂਰੋਸਿਟੀ ਰੋਵਰ ਦੀ ਟੀਮ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਫਲਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਮਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।’ ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਣੂ ਪਨਪਨ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਰੋਵਰ ਨੇ ਮੰਗਲ ਦੀ ਚਟਾਨੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖੁਰਚਿਆ ਸੀ ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਸ ਕਿਯੂਰੋਸਿਟੀ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੁਦਾਈ ਕਰਕੇ ਚਟਾਨ ਦਾ ਚੂਰਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ।

ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਸਫਲਤਾ : ਵਿਗਿਆਨੀ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹਨ। ਕਿਯੂਰੋਸਿਟੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਛੇ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਮੰਗਲ 'ਤੇ ਉਤਰਿਆ ਸੀ। 26 ਨਵੰਬਰ 2011 ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਹਨ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਰੀਬ 24 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵਾਹਨ ਮੰਗਲ 'ਤੇ ਉਤਰਿਆ। ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਾਸਾ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਅਤੀ ਉਨਤ ਘੁੰਮਦੀ ਫਿਰਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰੋਵਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚਰਨ ਸੀ, ਪਹਿਲਾ ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣਾ, ਦੂਸਰਾ ਹੇਠਾਂ ਸੜ੍ਹਾ ਦੇ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਉਤਰਨਾ। ਇਸ ਮਾਰਸ ਰੋਵਰ ਦਾ ਵਜਨ 900 ਕਿਲੋ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਨੋਖੇ ਕਵਚ ਵਿੱਚ ਡਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸ : 1970 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2008 ਦੇ ਫੀਨਿਕਸ (ਮਿਥਿਹਾਸਿਕ ਪੰਛੀ) ਮੁਹਿੰਮ ਤੱਕ ਮੰਗਲ ਦੇ ਹਰ ਰੋਵਰ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਉਤਰਨ ਦੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਨਾਲੋਂ ਬੇਹਤਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਰੋਵਰ ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਗਹਿਰੀਆਂ ਖੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਉਤਰੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਮਤਲ ਸੜ੍ਹਾ 'ਤੇ ਉਤਰਣ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿਣ ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਗਿਆਨੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰੋਵਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤਾਰਣ ਜਿੱਥੇ ਸੜ੍ਹਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਥਰੀਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਸਕਣ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਰਹੱਸ ਇਸਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਅਤੇ ਚਟਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਰੁੱਖ ਪੌਦਿਆਂ ਲਈ ਵਸਤੂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਪਖੰਡ

ਮੂਲ * ਜਗਦੀਸ਼ ਪੰਵਾਰ * ਅਨੁਵਾਦਕ : ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਰੱਤੋਂ

ਰੁੱਖ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਹਰਿਆਲੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਤੰਦਰੁਸਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਤਨਮਨ ਦੇ ਲਈ ਰੁੱਖ ਪੌਦਿਆਂ ਨਾਲ ਢਕਿਆ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਧਰਮਾਂਧ (ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਲੋਕ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਰੁੱਖ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਵੀ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹਨ। ਇਹ ਧਾਰਣਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁੱਖ ਪੌਦੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਵਾਸਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੁਲਸੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਮੰਨ ਕੇ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਮਲੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਉਤੇ ਤਾਂ ਕਿੱਧਰੇ ਕਦੰਬ (ਪੀਲੇ ਗੋਲ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦਰੱਖਤ) ਦੇ ਰੁੱਖ ਉਤੇ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਬਸੇਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਰੀਅਲ ਨੂੰ ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਲੇ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨ ਕੇ ਮੰਨਤਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੈਕਟਸ (ਬੋਹਰ; ਨਾਗਫਣੀ) ਨੂੰ ਅਸ਼ੁੱਭ ਅਤੇ ਝਗੜੇਕਾਰੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਬ, ਸੇਬ, ਅਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਭਕਾਰੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੀਪਲਾਂਟ ਨੂੰ ਸੁਖ ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦਰੱਖਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਕੰਦਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਉਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਪਾਪ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਕੰਦਪੁਰਾਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਗਵਦਗੀਤਾ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, “ਦਰੱਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਪਿੱਪਲ ਹੂੰ।”

ਵਾਸਤੁਸ਼ਾਸਤਰ ਵੀ ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਦਰੱਖਤ ਪੌਦੇ ਲਗਾਓ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਦਰੱਖਤ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋ। ਹੋਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜਕਲ ਵਸਤੁਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਪੁੰਛ ਫਿਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਰੁੱਖ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਪਾਗਲਪਨ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਕੀ, ਕਿਹੜਾ ਪੌਦਾ ਸ਼ੁੱਭ ਹੈ, ਕਿਹੜਾ ਅਸ਼ੁੱਭ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਲਗਾਈਏ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਨਾ ਲਗਾਈਏ ਆਦਿ। ਇਹ ਸਭ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਤੇ ਵਸਤੁਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪੰਡੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪੰਦੇਬਾਜ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਫੈਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਕਿਹੜੇ ਰੁੱਖ ਪੌਦੇ ਕਿੱਥੇ, ਕਦੋਂ ਲਗਾਏ ਜਾਣ, ਕਿਸ ਦਰੱਖਤ ਤੋਂ ਕੀ ਲਾਭ ਅਤੇ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਾਕ-ਇਦਾ ਵਸਤੁ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਸਤੁ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ ‘ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਦੇ 9ਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੇ 10ਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ : ਅਰਥਾਤ, ਦੁੱਧ ਵਾਲੇ, ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕੰਡੇ ਵਾਲੇ ਰੁੱਖ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ (ਛੱਡੋ) ਦਿਓ ਯਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲਗਾਓ।

ਪਰੰਤੂ ਅਕਸਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਲ, ਫੁੱਲਦਾਰ, ਦਰੱਖਤ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਨਾਗਫਣੀ ਦੇ ਪੌਦੇ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਘਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ : 9-14-15 ਅਰਥਾਤ, ਜਿਹੜੇ ਦਰੱਖਤ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ ਉਹ ਮਨਾਹੀਯੋਗ ਹਨ। ਦੁੱਧ ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਅਤੇ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲਾ ਦਰੱਖਤ ਝਗੜੇ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਕਾਂ ਬੈਠਦੇ ਹੋਣ ਉਹ ਧਨ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗਿਰਝਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ ਮਹਾਂਰੋਗ ਅਤੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਮੌਤ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਮਤਲਬ ਇਕਦਮ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈ, ਪੁੱਤਰ ਮੌਤ, ਧਨਹਾਨੀ, ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੌੜਦੇ ਹੋਏ ਵਾਸਤੁ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਵੋਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਉਪਰੋਕਤ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ੁੱਮੇਵਾਰ ਦੱਸਣਗੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਪਾਅ ਦੇ ਲਈ ਕਰਮਕਾਂਡ, ਮੰਤਰ, ਪੂਜਾ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜੇਬ ਹਲਕੀ ਕਰਵਾਉਣਗੇ।

ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ : 9-19 ਯਾਨੀ, ਕਾਣੇ ਦਰੱਖਤ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੇਹੱਦ ਬੁੱਢੇ ਦਰੱਖਤ ਨਾਲ ਘਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 3 ਸਿਰ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਤੋਂ ਗਰਭ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਸਿਰ ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ ਤੋਂ ਔਲਾਦ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਅਜੂਬੇ ਵਾਸਤੁ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿੱਧਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਣਾ ਦਰੱਖਤ, 3 ਸਿਰ ਵਾਲਾ ਦਰੱਖਤ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲਾ ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀ ਹੈ। ਸਿਰ ਵਾਲਾ ਦਰੱਖਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਮੂੰਹ, ਪੁੰਛ ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ ਵੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਦੇਖੋ 9ਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੇ 18ਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ : ਅਰਥਾਤ, ਕੁੱਝੇ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁੱਝੀ ਔਲਾਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ, ਕੁੱਝ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁੱਝੀ ਔਲਾਦ ਕਿਵੇਂ ਜਨਮ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਹਾਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਝ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਕੁੱਝੀ ਔਲਾਦ ਹੋਵੇ। ਪਰੰਤੂ ਦਰੱਖਤ ਇਹ ਕਮਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਕਥਿਤ 'ਵਸਤੂ ਭਗਵਾਨ' ਹੀ ਬਿਹਤਰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਲੰਬੀ ਔਲਾਦ ਚਾਹੁੰਦੇ ਵਾਲੇ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਖਜ਼ੂਰ ਜਾਂ ਸਫ਼ੀਦੇ ਵਰਗੇ ਦਰੱਖਤ ਲਗਾ ਕੇ ਰੱਖਣ। ਮੋਟੀ ਜਾਂ ਸਲਿਮ ਔਲਾਦ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਮੋਟੇ ਅਤੇ ਪਤਲੇ ਦਰੱਖਤ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਤੋਂ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਧਰੇ ਪੌਦੇ ਲੱਗੇ ਹਨ ਉਥੇ ਬੋਣੇ/ਮਧਰੇ ਲੋਕ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ।

ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ : 9-20 ਯਾਨੀ ਵੇਲਾਂ ਨਾਲ ਢਕੇ ਦਰੱਖਤ ਤੋਂ ਕੰਗਾਲੀ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ ਤੋਂ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਦੇ ਪੌਦੇ ਲਗਾਉਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ। ਪਰੰਤੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪੌਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ : 7-74, 75 ਅਰਥਾਤ, ਬੂਟੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਦਰੱਖਤ ਹੋਣੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਤਰੁਬੋਧ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਮਰਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਰਗੀ ਰੋਗ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੈਭੀਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਡਰ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਉਪਾਅ ਪੁੱਛਣ ਦੇ ਲਈ ਪੰਡਿਆਂ, ਵਾਸਤੂਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਓ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਦਰੱਖਤ ਪੌਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਿਰਗੀ ਦੇ ਰੋਗੀ ਹਨ? ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ, ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ, ਨੇੜੇ ਦੂਰ ਫੁੱਲ ਫੁੱਲਦਾਰ ਦਰੱਖਤ ਪੌਦੇ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨਾਲ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਲੀ ਅਤੇ ਮੁਹੱਲੇ ਦੀ ਵੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਈ ਦਰੱਖਤ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਲਾਜਯੋਗ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਮਹਿਕਾ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਿੱਸਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦਰੱਖਤ ਪੌਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਹਰ ਦਰੱਖਤ ਪੌਦਾ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੁੱਭ ਅਸ਼ੁੱਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਰੂਪ, ਗੁਣ ਜ਼ਰੂਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬੇ ਸਿਰ ਪੈਰ ਦੀਆਂ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਰੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੱਚਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਗਮਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਫੁੱਲ, ਫਲ ਵਾਲੇ ਪੌਦੇ ਬੋਢਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਲਗਾਓ। ਸੁਖਦੁੱਖ, ਲਾਭ-ਹਾਨੀ, ਜਨਮ-ਮਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਦਰੱਖਤ ਪੌਦਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਡੀਆਂ ਬੋਝੀਆਂ : ਮੇਰੇ ਇਕ ਜਾਣਕਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਡਾਕਟਰ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੂਜਾਪਾਠ ਅਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਸਵੇਰੇ 5 ਤੋਂ 6 ਵਜੇ ਤਕ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਭਾਵੇਂ ਕੁੱਝ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਹ ਵਿੱਚਕਾਰੋਂ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦੇ। ਉਹ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੂਜਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ ਸਾਢੇ 5 ਵਜੇ ਗੇਟ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨਹਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗੇਟ ਉੱਤੇ ਦੇਖਣ ਦੇ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਗੇਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਿਅਕਤੀ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਬੇਚੈਨੀ ਨਾਲ ਗੇਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਝਾਂਕ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਦਿਉ, ਬੱਚਾ ਬਹੁਤ ਬੀਮਾਰ ਹੈ।" ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਗਈ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕਹਿ ਦਿਓ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਉੱਠ ਸਕਦੇ, ਬੋਝੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਆਉਣਾ।"

ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਹੋਈ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਕੋਈ 5 ਇਮਰਜੀਸੀ (ਸਿਕਟ ਕਾਲ) ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਏ ਹਨ।" ਉਹ ਬੋਲੀ "ਇਥੇ ਤਾਂ ਇਹ ਚੱਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿਓ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਕਲੀਨਿਕ (ਦਵਾਖਾਨਾ) ਵਿੱਚ ਆਉਣ, ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।"

ਮੈਂ ਭਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਧਰਮਕਰਮ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ। ਉਹ ਲੋਕ ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਿਥੇ ਜਾਈਏ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਕ ਪੀੜ ਨਾਲ ਭਰੇ ਚਿਹਰੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤਕ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕੀ ਹਾਂ।

ਪੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ ਮੈਗਜ਼ੀਨ : 'ਸਰਿਤਾ' ਅਕਤੂਬਰ (ਦੂਜਾ) 2010 ਬੋਨ ਕੈਂਸਰ ਹੁਣ ਲਾਇਲਾਜ ਨਹੀਂ

ਸ਼ੋਕ ਸਮਾਚਾਰ

* ਜਮਹੂਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭਾ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਜ਼ਿਲਾ ਸਕੱਤਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਕਲੌਤੇ ਪੁੱਤਰ ਸੋਭਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਵਕਤੀ ਮੌਤ ਨੇ ਬਰਨਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸੋਗਮਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਕਹਿਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਿਆਨੰਦ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਅਤੇ ਸੀਵਰੇਜ ਬੋਰਡ ਬਰਨਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਸੜਕ ਦੇ ਐਨ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜਾਈ ਸੀਵਰੇਜ ਸਫਾਈ ਮਸ਼ੀਨ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਹ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। 21 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਦਾ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਅਸਹਿ ਸਦਮਾ ਹੈ।

* ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਗੂ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਖਟਕੜ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸਪੁੱਤਰ ਵੀ ਮੋਟਰਸਾਇਕਲ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। 11 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਪਰੇ ਹਾਦਸੇ ਨੇ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਨੇ ਦੋ ਘਰ ਸਦਾ ਲਈ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

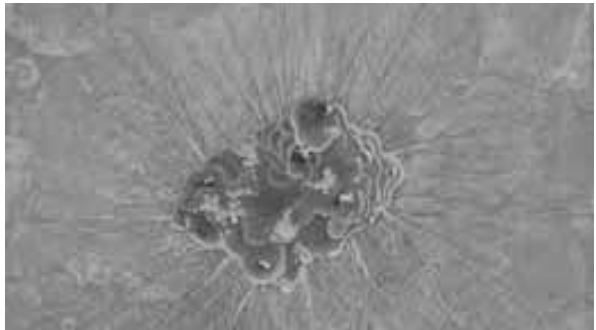
ਅਦਾਰਾ 'ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ' ਦੋਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਜਿਤਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਦੇ ਝਰੋਖੇ 'ਚ.....

- ਡਾ. ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰਤੀ
(ਐਮ. ਡੀ. ਡਿਜ਼ੀਟਲ)

* ਬੋਨ ਕੈਂਸਰ ਹੁਣ ਲਾਇਲਾਜ ਨਹੀਂ

ਬੋਨ ਕੈਂਸਰ ਯਾਨੀ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਹੁਣ ਨਾ ਤਾਂ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਅੰਗ ਕੱਟਣ ਦੀ ਨੌਬਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਨਤਮ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਬੋਨ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕੇ ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜੋਕੀ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਬੋਨ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮੌਤ ਦਰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਡਾ. ਤਿਵਾਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਹੁਣ ਬੋਨ ਕੈਂਸਰ ਦੇ 80 ਤੋਂ 90 ਫੀਸਦੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਰਜਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਪਹਿਲਾ ਬੋਨ ਕੈਂਸਰ ਵਾਲੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣਾ ਸਿੱਧਾ ਇਲਾਜ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਇਸਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸਦੇ 60 ਤੋਂ 70 ਫੀਸਦੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਕੱਟੇ ਬਿਨਾਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਸੁਧੀਰ ਕਪੂਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਬੋਨ ਟਿਯੂਮਰ ਹੱਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਟੀ ਲਿਮਫੋਸਾਇਟਸ ਨੂੰ ਰੀਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਈਪੀਐਸ ਕੋਸ਼ਿਕਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਈਪੀਐਸ ਕੋਸ਼ਿਕਾ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਟਿਵ ਟੀ ਲਿਮਫੋਸਾਇਟਸ ਕੋਸ਼ਿਕਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੋਨ ਕੈਂਸਰ ਵਾਲੇ ਕਰੀਬ 35 ਫੀਸਦੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਟਿਯੂਮਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਬੋਨ ਕੈਂਸਰ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

* ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਸ਼ਿਕਾ ਤਿਆਰ

ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੈਂਸਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਸ਼ਿਕਾ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਡੇਲੀ ਮੱਲ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਸ਼ੋਧਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਟੀ ਸੇਲਸ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਕਾ ਨੂੰ ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ 'ਤੇ ਉਸਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਿਸਟਮ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। 95 ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਐਲਰਜੀ ਐਂਡ ਇਮਿਯੂਨੋਲੋਜੀ ਦੇ ਸ਼ੋਧਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਂਸਰ ਵਰਗੀ ਘਾਤਕ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਨ ਵਾਲੀ ਇਮਯੂਨ ਸਿਸਟਮ ਕੋਸ਼ਿਕਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਿਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਲਰ ਟੀ ਲਿਮਫੋਸਾਇਟਸ ਸੇਲਸ

ਐਸਪਰਿਨ ਨਾਲ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ

ਜਰਮਨ ਨੇ 2,389 ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਕਿ ਐਸਪਰਿਨ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੇਟ ਦਾਗਦਾਰ ਡਿਜ਼ੇਨਰੇਸ਼ਨ ਨਾਮਕ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਖਤਰਾ ਦੋਗੁਣਾ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਅੱਖ ਦੇ ਪਰਦੇ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਖਰਾਬੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਸਮੇਂ ਧੱਬਾ ਜਿਹਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕੀ ਹੈ ਖਤਰਾ : ਵੇਟ ਏਐਮਡੀ ਬਿਮਾਰੀ ਗਲਤ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਖੂਨ ਨਾਲੀ ਦੇ ਵੱਧਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੋਜ ਅਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵੱਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੇਟੀਨਾ (ਅੱਖ ਦੇ ਪਰਦੇ) ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਸਿਡਨੀ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਦਿਆਲਿਆ ਵਿੱਚ ਕਰਾਏ ਗਏ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ 10 ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਇੱਕ ਦਿਨ ਐਸਪਰਿਨ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਔਸਤਨ 50-60 ਸਾਲ ਸੀ। ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੰਜ, ਦਸ ਅਤੇ 15 ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਰਾਈ ਗਈ।

ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਐਸਪਰਿਨ ਨਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ 3.7 ਫੀਸਦੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਸ ਦਵਾਈ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ 9.3 ਫੀਸਦੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰੇਟੀਨਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਏਐਮਡੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ 'ਤੇ ਧੁੰਦਲਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ 10 ਜਾਂ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਟੀਬੀ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਮੈਡੀਕਲ ਟ੍ਰਾਐਲ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਬੇਸਬਰੀ ਨਾਲ ਇਤਜਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਐਮਵੀਏ85ਏ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਦਵਾਈ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਖੋਜਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮਕਸਦ ਇੱਕ ਹੀ ਹੈ, ਮਾਈਕ੍ਰੋਬੈਕਟੀਰਿਅਮ ਟਯੂਬਰਕਯੂਲਾਸਿਸ ਦੇ ਸੰਕ੍ਰਮਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ। ਐਮਵੀਏ85ਏ ਤੋਂ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਉਮੀਦਾਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਯਤਨ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਟੀਕੇ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ। ਸਿਏਟਲ ਵਿੱਚ ਬਿਲ ਐਂਡ ਮੇਲਿੰਡਾ ਗੇਟਸ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੇਰੀ ਜਾਨਸਟਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ, "ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਵਾਈ ਦਾ ਟ੍ਰਾਐਲ (ਪਰਖ) ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਭਲੇ ਹੀ ਪਰਿਮਾਣ ਇਹ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ਜਿਸਦੀ ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮਗਰ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਨਤੀਜੇ ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਉਪਲਭਧੀ ਹੋਵੇਗੀ।"

ਟੀਬੀ ਕਿਉਂ ਹੈ ਖਤਰਨਾਕ : ਟੀਬੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਟੀਕਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਹੋਰ ਵੱਡੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੀ ਲੰਬੇ ਕਦਮ ਭਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਨਸਨ ਐਂਡ ਜਾਨਸਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੀਕੇ ਦਾ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣਾ ਟੀਬੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਵਰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਹਰ ਸਾਲ 90 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਨੈਸ਼ਟਰ ਇਨਸੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਐਲਰਜੀ ਐਂਡ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਡਿਜੀਜੇਜ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਸਟੀਨ ਸਾਇਜਮੋਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, "ਜਿਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅੱਜਕਲ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਨ ਸਮਰੱਥਾ ਵੱਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਬਹੁਤ ਧੀਮੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਭੱਜ ਸਕਦੇ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿਹੜੀ ਦਵਾਈ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਦਵਾਈ ਕਿਵੇਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰੀਏ।" ਮੈਰੀਲੈਂਡ ਦੀ ਡਾਕਟਰ ਐਨ ਗਿੰਸਬਰਗ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਟੀਬੀ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 10 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕ੍ਰਮਿਤ (ਗੰਦਾ ਕਰਨਾ) ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਵੀਂ ਉਪਲਭਧੀ : ਟੀਬੀ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਟੀਕੇ ਨੂੰ

ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦੀ ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਲੈਬ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਮਵੀਏ85ਏ ਵੈਕਸੀਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਯਾਨੀ ਡ੍ਰਗ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧੀ ਟੀਬੀ ਦੇ ਪਨਪਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਡ੍ਰਗ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧੀ ਟੀਬੀ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਤਾਂ 2015 ਤੱਕ 20 ਲੱਖ ਲੋਕ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਟੀਬੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਲੰਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਂਟੀਬਾਇਓਟਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਖਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਮਰੀਜ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਡ੍ਰਗ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧੀ ਟੀਬੀ ਦੇ ਪਨਪਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਟੀਬੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਲ ਐਂਡ ਮੇਲਿੰਡਾ ਗੇਟਸ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਾਨਸਟਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਐਨਾ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਬੱਚਤਰ ਟੀਕੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ : ਫਿਲਹਾਲ ਟੀਬੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀਸੀਜੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਰੱਖਿਆ ਤੰਤਰ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਖੋ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਖੰਘਣ, ਛਿਕਣ ਨਾਲ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਮਵੀਏ85ਏ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ 3,000 ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਬੀਸੀਜੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕੁ ਨੂੰ ਬੀਸੀਜੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕੁ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗਿਕ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਦਵਾਈਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸੀ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਬੀਸੀਜੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਿਲੇਮ ਹਾਨਕੋਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਟੀਬੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ .01 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਟੀਬੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੀਸਦੀ ਟੀਕੇ ਲਈ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਇਸ ਦਵਾਈ ਵਿੱਚ ਰੁਪਾਂਤਰਿਤ ਸਮਾਲ ਪਾਕਸ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਮਯੂਨਿਟੀ ਯਾਨੀ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਦੋਬਾਰਾ ਕਿਉਂ ਜਕੜਦੀ ਹੈ ਟੀਬੀ ?

ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਸਾਲ ਭਰ ਵਿੱਚ ਟੀਬੀ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ 19 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਸਾਇੰਸ ਟ੍ਰਾਂਸਲੇਸ਼ਨਲ ਮੈਡੀਸਨ' ਵਿੱਚ ਫੁਪੇ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਫਿਰ ਤੋਂ ਪਨਪਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਜੀਵਾਣੂ ਨੂੰ ਚੁਸਤ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਟੀਬੀ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਤੋਂ ਬੀਮਾਰੀ ਨਾਲ ਗੁਸ਼ਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦਿੱਕਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਂਟੀਬਾਇਓਟਿਕ ਦਾ ਅਸਰ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ : ਸ਼ੋਧ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਭਾਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਬਿਕੁਲ ਦਾਸ ਨੂੰ 15 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਮਾਚਾਰ ਏਜੰਸੀ ਪੈਸ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਨੇ ਬਿਕੁਲ ਦਾਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ, "ਸਾਨੂੰ

ਕੁਝ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਜੀਵਾਣੂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਟੈਸਟ ਕੁਝ ਦੂਸਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸੀ।"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਖੋਜ ਕਲਪਿਤ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਾਣੂ ਮੂਲ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਫੁਪ ਗਏ ਹੋਣ।" ਸ਼ੋਧ ਦੇ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਟੈਂਡਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਦੂ-ਮਿਸ਼ਮਿਸ਼ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰੋਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਖੋਜ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਟੀਬੀ ਦਾ ਇਲਾਜ 50 ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਖੋਜ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ 22 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 19 ਲੱਖ ਲੋਕ ਮੌਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਬਣੋ, ਦੂਰ ਰਹੇਗੀ ਦਿਲ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ

ਇੱਕ ਖੋਜ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂਸਾਹਾਰੀ ਭੋਜਨ ਛੱਡਕੇ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਖਾਣ ਵੱਲ ਮਨ ਬਣਾਉਂਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਲਈ ਅੱਛਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਖੋਜ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਦੇ 44,500 ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਂਸਾਹਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਾ ਖਤਰਾ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਜੋਖਿਮ 32 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਰਾਪ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ 94,000 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 26 ਲੱਖ ਲੋਕ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦੇ ਹਨ। ਐਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ 15,100 ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਅਤੇ 29,400 ਮਾਂਸਾਹਾਰੀ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਪਿਛਲੇ 11 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ 169 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦਿਲ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ 1,066 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਦੇ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਸੀ ਜੋ ਮਾਂਸਾਹਾਰੀ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਫ੍ਰਾਂਸੇਸਕਾ ਕ੍ਰੋ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, "ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਲਈ ਖਾਣਪੀਣ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ

ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਹੀ ਭੋਜਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਬੀਮਾਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, "ਦਰਅਸਲ ਖਾਣਪੀਣ ਬੋਝਾ ਅਲੱਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਲੋਕ ਚਰਬੀ (ਸੈਚਅਰੇਟਿਡ ਚਰਬੀ) ਘੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਖਤਰਾ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਖੋਜ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਕਿ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀਆਂ ਦਾ ਰਕਤਚਾਪ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਿਹਤ ਦੇ ਲਈ ਖਰਾਬ ਕੋਲੇਸਟ੍ਰਾਲ ਦਾ ਸਤਰ ਵੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਸਹੀ ਹੋਣ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਰਟ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਟ੍ਰੇਸੀ ਪਾਰਕਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, "ਇਹ ਅਧਿਐਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਭੋਜਨ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।" ਪਰ ਇੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭੋਜਨ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਵਿਕਲਪ ਚੁਣਨ ਨਾਲ ਹੀ ਦਿਲ ਦੀ ਸਿਹਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਭੋਜਨ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਸਹੀ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚਰਬੀ ਅਤੇ ਨਮਕ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਭੋਜਨ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਲਵੋਗੇ ਇਸਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਲਵੋ ਤਾਂਕਿ ਮਾਸ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਅਤੇ ਮਿਨਰਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਣ।

ਵਿਗਿਆਨਕ ਖ਼ਬਰਾਂ

ਮੰਗਲ 'ਤੇ ਉਭਾਰ, ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਬੂਤ

ਮੰਗਲ 'ਤੇ ਖੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਗਏ ਸੈਂਕੜੇ ਉਭਾਰ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਮੌਜੂਦ ਦਰਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਾਇਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸ਼ੋਧਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੰਗਲ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੰਗਲ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪਾਣੀ ਵਹਿਣਾ ਉਥੇ ਜੀਵਨ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਰਨਲ ਜਿਯਫਿਜ਼ਿਕਲ ਰਿਸਰਚ ਲੇਟਰਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਧਿਐਨ

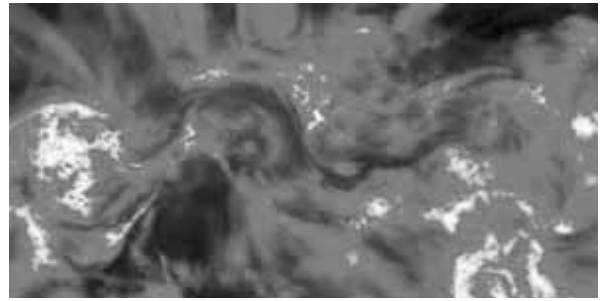

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੁਖਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗਲ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕਦੇ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਜਲਤੰਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਚੀਨਕਾਲ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤਲਾਸ਼ਣ ਦੇ ਲਈ ਚੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੰਗਲ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੈਂਕੜੇ ਉਭਾਰ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਟਰ ਲੰਬੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮੀਟਰ ਚੌੜੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਰਿਸਰਚ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੀ ਸੈਪਰ ਅਤੇ ਜੈਕ ਮਸਟਰਡ ਨੇ ਇਹ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚੁੰਬਕੀ ਚੋਟੀਆਂ ਨੇ ਵਧਾਈ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਰਮੀ

ਸਾਡੇ ਸੌਰਮੰਡਲ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਤਾਰੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਕੋਰੋਨਾ (ਪ੍ਰਭਾਮੰਡਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਐਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਨਾਸਾ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਅਹਿਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਸਪੇਸ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਇੱਕ ਟੈਲੀਸਕੋਪ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਮੈਗ੍ਨੇਟਿਕ ਬੇਡਸ (ਚੁੰਬਕੀ ਚੋਟੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ) ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੇਡਸ (ਚੁੰਬਕੀ ਚੋਟੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ) ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੇਡਸ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਮੇਟਰ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖੋਜ ਨਾਲ ਸਪੇਸ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦਾ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੂਰਨ-ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

ਕੀ ਹੈ ਚੁੰਬਕੀ ਕਿੱਲ (ਬੇਡਸ) - ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਗੁੰਝਕੇ ਚੋਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਚੁੰਬਕੀ ਫੀਲਡਸ ਦੇ ਬੰਡਲਾਂ ਨਾਲ ਬੇਡਸ (ਛੋਟਾ ਕਿੱਲ) ਬਣਦਾ ਹੈ। ਚੁੰਬਕੀ ਫੀਲਡਸ ਦੇ ਇਹ ਬੰਡਲ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਕਈ ਬੰਡਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ

ਗੁੰਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਨਵੀਂ ਖੋਜ ਦੇ ਮਾਈਨੇ - ਸੂਰਜ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੱਕ ਗਰਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਕੋਰੋਨਾ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਕਈ ਲੱਖ ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਚੁੰਬਕੀ ਵੇਵਸ (ਚੁੰਬਕੀ ਤੌਰਾਂ) ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਟੈਲੀਸਕੋਪ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁੰਬਕੀ ਬੇਡਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕੋਰੋਨਾ ਦਾ ਐਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਡਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਹੀਟ ਜਾਂ ਐਨਰਜੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਦੇ ਐਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੋਰੋਨਾ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਲੱਖਾਂ ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੈਲਥਵਾਚ : ਥੋੜ੍ਹਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ

ਅਕਸਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁੱਸਾ ਸਿਹਤ ਦੇ ਲਈ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬੀਪੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਮੰਨੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਉਰੀ ਗਲਤ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਪੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਪਣੀ ਭੜਾਸ ਕੱਢ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਜੇਨਾ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ

ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਗੁੱਸੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਨਿਗੋਟਿਵ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਬਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਬੀਪੀ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਬਜ਼ ਰੇਟ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦਬਾਅ ਵੱਧਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਤਨਾਅਗ੍ਰਸਿਤ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਗਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਅੱਠ ਡੈਨੋ ਵਾਲੀ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਵਰਗੀ ਮਸ਼ੀਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੈਮਰਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਿਮੋਟ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉੱਪਰ ਉੱਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਵਾਈ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਬਰਲਿਨ ਦੇ ਓਐਮ ਸਟੁਡੀਓਜ਼ ਦੇ ਦੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਟੇਫਾਨ ਮੁਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, “ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੈਮਰਾ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਪਰ ਘੁੰਮੇ, ਕਿਸੇ ਗੱਡੀ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰੇ ਜਾਂ ਘਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜਾਂ ਘਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਤੋਂ ਉੱਡੇ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਕਲਪਨਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਕਸਰ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।”

ਉਮਕਾਪਟਰ ਦਾ ਕਮਾਲ : ਬਰਲਿਨ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਡੈਨੋ ਵਾਲਾ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਆਕਟੋਕਾਪਟਰ ਵਾਈ ਕਿਲੋ ਦਾ ਕੈਮਰਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਐਮਕਾਪਟਰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੈਮਰੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਟੁਡੀਓ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਟੇਫਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਤਕਨੀਕ ਬਹੁਤ ਨਵੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤਾਕਤਵਰ ਬੈਟਰੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਆਇਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। “ਉਬਲਦਾ ਸਵਾਲ ਕਿ ਇਹ ਤਕਨੀਕ ਐਨੀ ਨਵੀਂ ਕਿਉਂ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਟਰ ਅਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਬੈਟਰੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡ੍ਰੋਨ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।” 13 ਕਿਲੋ ਦਾ ਆਕਟੋਕਾਪਟਰ

300 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪੂਰੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਕੌਮਤ 65 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਸਟੇਫਾਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ, “ਹੁਣ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹੋ। ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਓ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਬਣਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।” ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਬੈਟਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਛੇ ਮਿੰਟ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਫਿਰ ਤੋਂ ਨਿਰਮਿਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੈਟਰੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਆਕਟੋਕਾਪਟਰ ਫਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਵਰ ਵਾਲੇ ਲੈਂਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਜਾਕੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੈਣਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਨਾਲ ਐਨਾ

ਹੇਠਾਂ ਆਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ। “ਤੁਸੀਂ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਸ਼ਾਇਦ ਐਨੀ ਹੇਠਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾ ਲੈ ਸਕੋ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਆ ਵੀ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਰੋਤਾ ਉਡਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਆ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।”

ਟ੍ਰੈਫਿਕ 'ਤੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ : ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਸੂਸ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਸੂਸੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਯਾਨੀ ਡ੍ਰੋਨ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਇਰਾਕ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਰੋਨ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਿਧਾਂਤ ਤਾਂ ਉਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਰੱਥਾ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਹੈ। ਕੈਮਰੇ ਵਾਲੇ ਡ੍ਰੋਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਡ੍ਰੋਨ ਫਿਲਮ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਤਕਨੀਕੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਸੈਨਿਕ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸੈਨਿਕ ਦੋਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸਦਾ ਸੈਨਿਕ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ 1916 ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਡ੍ਰੋਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸਰਾਇਲ ਪਾਯਨੀਅਰ (ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਣਾ) ਹੈ। ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਇਲਟਾਂ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਜਸੂਸੀ ਅਤੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਲਈ ਲੜਾਕੂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਰਗਾ ਕੰਮ ਲੈਣਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ 600 ਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹੈਂਡਹੇਲਡ ਡ੍ਰੋਨ ਤੱਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਈ ਸਪੀਡ ਸੁਪਰਸੈਨਿਕ ਡ੍ਰੋਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸਿਰਫ਼ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਟ੍ਰੈਫਿਕ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਤੇਲ, ਗੈਸ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹਵਾਈ ਟੋਹ (ਜਸੂਸੀ ਦਸਤਾ) ਦੇ ਲਈ ਵੀ। ਤਾਂਕਿ ਜਲਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਜਾਂ ਪਾਇਪਲਾਇਨ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੜ੍ਹ ਜਾਂ ਭੁਚਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਇਸਦਾ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲਿਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤਾਂਕਿ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਲੈ ਸਕੋ। ਇਸਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਸਿਰਫ਼ 200 ਯੂਰੋ ਹੈ।

ਉਡਦਾ ਹੋਇਆ ਕੈਮਰਾ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਰਿਮੋਟ ਨਾਲ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਉਡਾਉਣਾ ਖੂਬ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਵਿੱਚ ਕੈਮਰਾ ਫਿਟ ਕਰ ਦਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਰੋਬੋਟਿਕ ਕੈਮਰਾਮੈਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਲੈ ਲਵੇਗਾ। ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਦੀ ਫਿਲਮ ਥੀ ਇਡੀਅਟਸ ਵਿੱਚ ਜਾਯ ਨਾਮ ਦੇ ਇੱਕ ਕਿਰਦਾਰ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਪਰ ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਆਈਡੀਯਾ ਹਿਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਿਥਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ

ਕੀ ਹੈ ਅੰਡੇ ਦੇ ਰੰਗ ਦਾ ਚੱਕਰ

ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਸੂਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਲਈ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰਾਂ ਨੂੰ ਕੈਮਰੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਚਰਚਾ ਹੋਵੇਗੀ ਡੂੰਠੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ। ਮਨੁੱਖ ਰਹਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਸੈਨਾ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਯੂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ 1916 ਤੋਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰੈਫਿਕ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਇਸਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੈਂਕੜਾਂ ਟਨ ਭਾਰੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਤਿਆਰੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਫਾਈਬਰ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਫਾਇਤੀ ਵੀ ਬਣ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵੀ ਵਧੇਗੀ। ਸ਼ਟਾਡੋ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਏਰੋਸਪੇਸ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਾਰਬਨ ਫਾਈਬਰ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਪਰ ਬੇਹੱਦ ਹਲਕਾ ਮਟੀਰੀਅਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਾਰਬਨ ਫਾਈਬਰ ਦਾ ਬਣੇਗਾ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਵਜਨ ਔਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਖਤਰਾ : ਮੱਛੀ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਸੂਸ਼ੀ ਦੀ ਦੀਵਾਨਗੀ ਤਾਂ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਜਿਸ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੂਨਾ ਮੱਛੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਇਥੇ ਦੋ ਮੱਛੀ

ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੀ ਮੱਛੀ ਵਿਕੀ ਦਸ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ। ਇਸਦਾ ਵਜਨ ਦੋ ਸੌ ਕਿਲੋ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਪੇਟ ਦੀ ਇਹ ਭੁੱਖ ਟੂਨਾ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਮੁਸੀਬਤ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੱਛੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਐਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਰਿਅਵਰਨਕ ਤੰਤਰ ਵਿਗੜ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਕਦਰ ਅੰਧਾਧੁੰਦ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਛੀਆਂ ਦੀਆਂ

ਕਈ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਲੁਪਤ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਨਕੋਲ ਕਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਚੱਕਰ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ? : ਕਿਸੇ ਉੱਚੀ ਇਮਾਰਤ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਗਸ਼ ਖਾਣਾ ਅਲੱਗ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਕਰ ਆਉਣ ਲੱਗਣ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕੁਝ ਗੜਬੜ ਹੈ। ਸਿਰ ਘੁੰਮਣਾ ਜਾਂ ਚੱਕਰ ਆਉਣਾ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਆਮ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦਰਅਸਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਈ ਅੰਗ ਜਦੋਂ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਚੁਕਰਾਉਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿਰ ਚਕਰਾਉਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਚੱਕਰ ਦਾ ਰਹੱਸ ਛਿਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਾਡੇ ਕੰਨ ਵਿੱਚ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਤੱਕ ਸੰਕੇਤ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਸਾਨੂੰ ਚੱਕਰ ਆਉਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੌਣ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸਫੇਦ ਅੰਡੇ : ਸੰਡੇ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੰਡੇ ਰੋਜ਼ ਖਾਓ ਅੰਡੇ, ਪਰ ਕਿਹੜੇ, ਸਫੇਦ ਜਾਂ ਭੂਰੇ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੂਰਾ ਅੰਡਾ ਸਫੇਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੇਹਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਅੰਡੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅੰਡਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸੀ ਮੁਰਗੀ ਦਾ ਅੰਡਾ ਭੂਰਾ ਅਤੇ ਬਾਇਲਰ ਦਾ ਅੰਡਾ ਸਫੇਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਡਾ ਤਾਂ ਹਰਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ ਮਿਥਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾਗੇ ਮੁਰਗੀ ਦੇ ਕੰਨ ਅੰਡੇ ਦੇ ਰੰਗ 'ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

‘ਏਡਜ਼’ ਬਚਾਓ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਚਾਓ ਹੈ

ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ 1 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਏਡਜ਼ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਡਜ਼ ਮਤਲਬ - ਐਕੁਆਇਰਡ ਇਮਿਊਨੋ ਡੈਫੀਸ਼ੀਐਂਸੀ ਸਿੰਡ੍ਰੋਮ ਨਾਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ। ਜੋ ਐਚ. ਆਈ. ਵੀ. ਯਾਨਿ ਹਿਊਮਨ ਇਮਿਊਨੋ ਡੈਫੀਸ਼ੀਐਂਸੀ ਵਾਇਰਸ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਣੂ ਦੁਆਰਾ ਫੈਲਦੀ ਹੈ। ਏਡਜ਼ ਇਕ ਜਾਨਲੇਵਾ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ। ਐਚ. ਆਈ. ਵੀ. ਵਾਇਰਸ ਸਾਡੇ ਲਹੂ ਦੇ ਸਫੈਦ ਕਣਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਡਜ਼ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਐਚ. ਆਈ. ਵੀ. ਵਿਸ਼ਾਣੂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਏਡਜ਼ ਗ੍ਰਸਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਟੇਜਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਏ. ਆਰ. ਸੀ. ਮਤਲਬ ਏਡਜ਼ ਰਿਲੇਟਿਵ ਕੰਪਲੈਕਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਡਜ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਤੱਕ ਜੇਕਰ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਵਾਈ ਤੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ

ਜੀਵਨ - ਕਾਲ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੀਜੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਦੱਸਾਂਗੀ। ਐਚ. ਆਈ. ਵੀ. ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਚਾਣ 1981 ਈ. ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਹੋਵਾਈ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੰਨ 1983 ਵਿੱਚ ਮੈਲੇਗੀਅਰ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਖੋਜ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਾਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸੰਨ 1986 ਵਿੱਚ ਏਡਜ਼ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਰੀਜ਼ ਭਾਰਤ ਆਇਆ ਸੀ। ਤੇ 1987 ਈ: ਵਿੱਚ ਏਡਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਐਨ. ਏ. ਸੀ. ਪੀ. ਮਤਲਬ 'ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਡਜ਼ ਕੰਟਰੋਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ' ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਏਡਜ਼ ਇਕ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਫੈਲਣ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਯੋਨ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ, ਖੂਨ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਸਮੇਂ ਖੂਨ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਐਚ. ਆਈ. ਵੀ. ਗ੍ਰਸਤ ਖੂਨ

ਨਾਲ ਲਾਗ ਹੋਣੀ, ਕਈ ਲੋਕ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਕੋ ਸਰਿੰਜ ਜਾਂ ਸੂਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਏਡਜ਼ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਉਸਦੇ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਪਲ ਰਹੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚਮੜੀ ਦਾ ਵੇਧਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਔਜ਼ਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕੰਨ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਔਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਜਰਮ-ਰਹਿਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇ-

ਲਾਵਾ ਨਾਈਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕੋ ਬਲੇਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਏਡਜ਼ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਲੱਛਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸਾਧਾਰਨ ਬੁਖਾਰ, ਖਾਂਸੀ, ਡਾਇਰੀਆ ਆਦਿ।

ਏਡਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਜਾਂ ਪੱਕਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਅਜੀਡੋ-ਥਾਈਮੀਡੀਨ, ਐਂਟੀ ਰੈਟਰੋ ਵਾਇਰਲ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ

ਰੋਗੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਏਡਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਨੂੰ 'ਏਡਜ਼ ਦੀ ਵਰਲਡ ਕੈਪੀਟਲ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਏਡਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਲੋਕ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਰੋਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਏਡਜ਼ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਏਡਜ਼ ਕੋਈ ਛੂਤ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਰੋਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਸਿਹਤਮੰਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫੈਲਦਾ ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਵੇ, ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਰੋਗੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਤੰਗ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਤਾਕਤ ਬਣਾਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸਦੀ ਜਿਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਖਤਮ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ :-

ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਚਾਓ ਹੈ

- ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ, ਸਕੂਲ ਕਰੀਗ

ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ 'ਚ ਹੈ ਸ਼ੈਤਾਨ ਹੈਕਰ

ਐਂਟੀ ਵਾਇਰਸ ਕੰਪਨੀ ਏਵੀਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸੋਧਕਰਤਾ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਖਤਰਨਾਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। 11 ਸਾਲ ਦਾ ਇਹ ਬੱਚਾ ਕਨਾਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਖੇਡ-ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਵਾਇਰਸ : ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਸੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਗੇਮਜ਼ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹਮਲੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। “ਕਈ ਸਕੂਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੱਚੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਹ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਸਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗਲਤ।” ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਵਿਜੂਅਲ ਵੇਸਿਕ ਜਾਂ ਸੀ ਸ਼ਾਰਪ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਖਤਰਨਾਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਅਣਜਾਣ ਬੱਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਸੰਕੇਤ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਜਾਹਿਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਹੈਕਰ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਟਲੀਅਨ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ 200 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਆਨ ਲਾਈਨ ਗੇਮ ਰੈਨਏਸਕੋਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪਕੜਿਆ। ਟੀਮ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਈਮੇਲ ਅਡਰੈਸ 'ਤੇ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਈਮੇਲ ਅਡਰੈਸ ਕਨਾਡਾ ਦੇ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸੀ।

ਸਹੀ-ਗਲਤ ਵੀ ਦੱਸੋ : ਇਟਲੀਅਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਗਲਤ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ ਖਿਡੌਣਾ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਾਰੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਕੂਲ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ

ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਕਲੱਬ ਹਨ। ਗੁਰਗਲ ਅਤੇ ਯਾਹੂ ਵਰਗੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਸਾਹਿਤ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲਿੰਡਾ ਸੈਂਡਵਿਕ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਇੱਕ ਕਲੱਬ “ਕੋਡ ਕਲੱਬ” ਦੀ ਸਹਿ-ਸੰਸਥਾਪਕ ਹਨ। ਲਿੰਡਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, “ਏਵੀਜੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਡਿਜੀਟਲ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ।

ਤਕਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰ

ਮਾਲਾ ਫੜਾਓ
ਲਾਈਲੋਗ ਬਣਾਓ
ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਓ

ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ
ਸਿਰਫ਼ ਲੋਕ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਨੇ

ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰੰਡੀਆਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਹੋਵੇ
ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਵਿਲਕਦੇ ਨਿਆਣੇ ਹੋਣ
ਉੱਚੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਹੋਸ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ
ਉਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਹਿੰਦਿਆ
ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ

ਤਰਕ ਚਾਨਣ ਵਖੇਰਦਾ ਹੈ,
ਧਰਮ ਬੂਹੇ ਭੇੜਦਾ ਹੈ,
ਪੁਸਤਕਾਂ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪਲਟਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ
ਤੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ

ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ
ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਰਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਮਾਂ ਬਣ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।

—ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ

ਸੂ
ਚ
ਨਾ

ਸਾਲ 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 ਅਤੇ 2011 ਦੀਆਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ‘ਵਿਗਿਆਨ ਜੋੜ’ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਛੇ-ਛੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਫਾਈਲ ਸਿਰਫ 80 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ 155 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ 225 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ 295 ਰੁਪਏ ਵਿਚ, ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ 365 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 9 ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ 630/-ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਫਾਈਲਾਂ ਵੀ.ਪੀ.ਪੀ. ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 01679-241744 'ਤੇ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਸਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਯੂਜਰ

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਸੇਫਰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਡੇ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨਾਂ, ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਰਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ, ਨੌਜਵਾਨਾਂ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਭਾਵ ਕਾਨੂੰਨ ਸਹਿਮਤੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣੂ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਰਟਨ ਸਿਕਯੋਰਿਟੀ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਇਸ ਦਿਨ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਸਮਾਰਟ ਫੋਨ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਈਨੇਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਛੇ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਾਲੇ ਪਾਸਵਰਡ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਲਈ ਹੁਣ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਸਵਰਡ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਸਰਵੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 60 ਫੀਸਦੀ ਯੂਜਰ ਕੁਝ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪਾਸਵਰਡ “123456” ਹੈ। ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ “12345” ਅਤੇ “123456789” ਦਾ ਨੰਬਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੈਕਰ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸਵਰਡ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਯੂਜਰ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸਵਰਡ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਹੈਕਰ ਨੂੰ 100 ਯਤਨ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ। ਉਹ 17 ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਲੇ 1000 ਅਕਾਊਂਟ ਖੋਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਹੋਈ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਸਵਰਡ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਬੇਹਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਯੂਜਰ ਲਾਗ-ਇਨ ਦੇ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਪਾਸਵਰਡ ਨੂੰ ਚੁਣਦੇ ਹਨ। ਸੇਫਰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਡੇ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹਾਸੇ ਪਲਾਟਨਰ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਾਸਵਰਡ ਚੁਣਨ ਸਮੇਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਪਾਸਵਰਡ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਅਤੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪਾਸਵਰਡ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਸਵਰਡ ਨੂੰ ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ ਅੰਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ

ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮਾਈਨੇਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਈਟੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪਾਸਵਰਡ ਦੇ ਲਈ ਪੰਜ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਯੂਜਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਾਮ, ਜਨਮ ਦਿਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ, ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਅੱਖਰ, ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੋ। ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਅਕਾਊਂਟਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਪਾਸਵਰਡ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਇਸਤੇਮਲ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਜਗ੍ਹਾ ਅਕਾਊਂਟ ਖੋਲਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਪਾਸਵਰਡ ਕਿਵੇਂ ਚੁਣੀਏ ਜਿਹੜਾ ਯਾਦ ਵੀ ਰਹੇ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਮਾਹਿਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪਾਸਵਰਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਵਾਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਅੰਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ। ਇਸ ਵਾਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਅਤੇ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਾਸਵਰਡ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਯਾਦ ਵੀ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਈ ਅਕਾਊਂਟਾਂ ਦੇ ਲਈ ਪਾਸਵਰਡ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ ਹਾਸੇ ਪਲਾਟਨਰ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਦੇ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਾਈਨੇਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੰਕੇਤ ਕਿਤੇ ਲਿਖਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਸਵਰਡ ਲਿਖਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਸਵਰਡ ਦੇ ਵਾਕ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੰਕੇਤ ਲਿਖਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਸੇ ਪਲਾਟਨਰ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਜਰਮਨੀ ਦਾ ਇਕਮਾਤਰ ਅਜਿਹਾ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜੋ ਆਈਟੀ ਸਿਸਟਮ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿੱਚ ਬੈਚਲਰ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਸਰਕਾਰ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਆਨਲਾਈਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਲਕਸ਼ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਾਹੌਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂਕਿ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਸਿਖ ਸਕਣਗੇ। ਜਰਮਨੀ ਦੇ 50 ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਇਸ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

-ਸ਼ਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ

ਹਿਸਟੀਰੀਆ

ਇੱਕ

ਅਥੁੱਲ੍ਹ

ਮਾਨਸਿਕ

ਰੋਗ

ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਦਾ ਅਰਥ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੌਰੇ ਆਉਣ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਕਈ ਰੂਪ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਜਟਿਲ ਸਮੱਸਿਆ ਵਿੱਚ ਉਲਝਿਆ ਮਨ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਤੇ ਜਦ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਜਾਂ ਉਸਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਘੁਟਦਾ ਅਚੇਤਨ ਮਨ ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਦੁਆਰਾ ਦੱਬੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੋਜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੌਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ, ਕਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲੱਛਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਹੱਥ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਲਕਵਾ ਲੱਗਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜਬਾਨ ਬੰਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਗਰਦਨ ਆਕੜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਚੱਲਣ ਵਿੱਚ ਕਠਿਨਾਈ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿਰਦਰਦ, ਥਕਾਵਟ ਤੇ ਨੀਂਦ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਰੋਕ ਸਤਾਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਾਹ ਬਦਲ ਕੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਲਾਭ ਵੀ ਮਿਲਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ 'ਹਿਸਟੀਰੀਆ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰੋਗ ਤੇ ਰੋਗ ਦਾ ਲਾਭ? ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਲਗਦਾ ਹੈ ਨਾ। ਪਰ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰੋਗ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਰੋਗੀ ਦੂਸਰਿਆ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਭਾਲ ਤੇ ਇਸਦਾ ਇਲਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸਗੋਂ ਹਮਦਰਦੀ ਵੀ ਮਿਲਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਚੇਤਨ ਮਨ ਇਸਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਤਦ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਮਨੋ ਚਿਕਿਤਸਕ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੀ ਤਹਿ ਪਕੜ ਕੇ ਉਸਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਰੋਗੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕ ਲੱਛਣਾਂ ਨਾਲ ਯੁਕਤ ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁਰਸ਼, ਕਿਸ਼ੋਰ, ਜਵਾਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਜੋਸ਼ ਭਰੀ ਜਵਾਨੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਇਸ ਲਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘੁਟਣਭਰੀ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਤਾੜਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਆਹੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਯੌਨ-ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿ ਮਸਤੀਆਂ (ਬਦਕਾਰ-ਅਨੁਵਾਦਕ) ਨਾ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਣ। ਕਿਤੇ ਗਲਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ

ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਪਰਾਧ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਘਿਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਜਾਂ ਭੇਦ ਖੁੱਲਣ ਦਾ ਡਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਸਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਦਨਾਮੀ ਦੇ ਭੈ ਨਾਲ ਉਹ 'ਇਗਜ਼ਾਇਟੀ ਹਿਸਟੀਰੀਆ' ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਨੀਂਦ ਦੀ ਕਮੀ, ਥਕਾਵਟ ਆਦਿ, ਲੱਛਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ 'ਇਗਜ਼ਾਇਟੀ ਨਿਊਰੋਸਿੰਗ' ਦੇ ਲੱਛਣ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਨੋ-ਚਿਕਿਤਸਕ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਿਆ

ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ
ਰਾਜਾ ਰਾਮ
ਹੰਡਿਆਇਆ

(ਪਾਇਆ) ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ :- ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ - 'ਕਰਵਰੇਸ਼ਨ ਰਿਐਕਸ਼ਨ' ਭਾਵ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਰਾਹ ਬਦਲ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਦੂਸਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ-ਮਹਿਰੀ ਚਿੰਤਾ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧ ਭਾਵਨਾ 'ਐਗਜ਼ਾਇਟੀ ਹਿਸਟੀਰੀਆ' ਦਾ ਰੂਪ ਲੈ ਲੈਣਾ 'ਤੇ ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ 'ਪੈਨੇਸ਼ਨ ਸਿੰਡ੍ਰੋਮ' ਭਾਵ

ਦਬੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ ਛਾਇਆ ਨੂੰ ਹਾਵੀ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਕਸਰ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਝਾੜੇ-ਫੂਕ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦਾ ਠੀਕ ਹੋਣਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਮਨ-ਚਕਿਤਸਾ ਹੀ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਦਬਾਅ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਘੁਟਦਾ ਹੋਇਆ ਅਚੇਤਨ ਮਨ, ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਜਿਸਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਵੀਕਿਰਤੀ ਮਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗਾਲ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਥੱਪੜ ਮਾਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਦਾ ਗੁਬਾਰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦਬੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਭ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚ ਲੈਣਾ, ਹਮਦਰਦੀ, ਆਦਰ ਪਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਾਲ਼ ਖੋਲਕੇ ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਵਿਚ 'ਦੇਵੀ' ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਦੇ ਭੂਤ ਦੀ ਕਸਰ ਵਿਚ ਗਰਦਨ ਵੀ ਅਕੜਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਝਾੜ ਫੂਕ ਜਾਂ ਤਾਂਤਰਿਕ ਦੀ ਮਾਰ ਤੇ ਤਾੜਨਾ ਨਾਲ ਭੂਤ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੋਗ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਮਨ-ਚਕਿਤਸਾ ਹੀ ਹੈ।

ਦੌਰਾ, ਪਹਿਚਾਣ ਤੇ ਇਲਾਜ : ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਦੇ ਦੌਰੇ ਪੈਣੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ-ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਾਹ ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼ ਚਲਣਾ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਹਿਲਾਣਾ, ਕਦੇ ਚੀਕਣਾਂ ਵੀ, ਮੁੱਠੀਆਂ ਕਸ ਲੈਣੀਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਪਰ ਪੁਤਲੀਆਂ ਹਿਲਣੀਆਂ, ਪਰ ਰੋਗਣੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ ਤੇ ਲੇਟਦੀ ਜਾਂ ਗਿਰਦੀ ਹੈ। ਡਿੱਗਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੱਟ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੌਰਿਆਂ ਦੀ ਮਿਰਗੀ ਤੋਂ ਅੱਡ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ। ਮਿਰਗੀ ਵਿਚ ਰੋਗੀ ਕਿਤੇ ਵੀ ਅਚਾਨਕ ਡਿਗਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਸੱਟ ਤੋਂ, ਜਲਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ। ਦੰਦ ਭੀਚਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਜੀਭ ਕੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਝੰਗ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹਿਸਟੀਰੀਆਂ ਵਿਚ ਜੀਭ ਨਹੀਂ ਕੱਟਦੀ, ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਝੰਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਮ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਰੋਗਣ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਢਿੱਲੇ ਕਰ ਦੇਣ। ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੇਣ। ਜਬਰਦਸਤੀ ਮੁੱਠੀਆਂ ਜਾਂ ਦੰਦ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਣ। ਭੀੜ ਇਕੱਠੀ ਨਾ ਕਰਕੇ ਹਵਾ ਆਉਣ ਦੇਣ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਦੌਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੇਜ਼ ਗੰਧ ਅਮੋਨੀਆਂ ਜਾਂ ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆਜ਼ ਸੁੰਘਾਓ। ਫਿਰ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਚਾਰ ਚਮਚੇ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉ, ਫਿਰ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਜਾਂ ਚਾਹ ਪਿਆਉ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਇਲਾਜ ਲਈ ਮਨ ਚਕਿਤਸਕ ਕੋਲ ਲਿਜਾਉ। ਮਨੋ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਾਲ, ਠੀਕ ਇਲਾਜ ਨਾਲ, ਘਰਦਿਆ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਸਫਲ ਇਲਾਜ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਹਿਸਟੀਰੀਆਂ ਤੇ ਮਿਰਗੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਚਾਣ ਨਾ ਹੋ ਰਹੀ ਦੋਵੇਂ ਤਾਂ ਮਨ-ਚਕਿਤਸਕ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲਉ।

ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ, ਅਚੇਤਨ ਮਨ ਦਾ ਖੇਲ : ਇੰਗਜਾਇਟੀ ਨਿਊਰੋਸਿਜ ਤੇ ਇੰਗਜਾਇਟੀ ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਵੀ ਮਨ-ਚਕਿਤਸਕ ਹੀ ਕਰੇਗਾ। ਲੱਛਣ ਲੱਗਭੱਗ ਇੱਕ ਹਨ ਪਰ ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਦਾ ਰੋਗੀ ਇਸਦੇ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਚੇਤਨ-ਮਨ ਦਾ ਖੇਲੂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰੋਗੀ ਬਹਾਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਉਲਟਾ ਜਾਂ ਸਖਤੀ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਅਚੇਤਨ ਮਨ ਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਮਿਲਾਣ ਕਰਕੇ ਰੋਗ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਮਦਰਦੀ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਰੋਗ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਚੰਗੇ ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਮਨ-ਚਕਿਤਸਕ ਦੀ ਰਾਇ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਹੀ ਬੇਹਤਰ ਹੈ।

ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਆਮ ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਦੀ ਰੋਗਣ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਬਹਾਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਵੱਲ ਅਨਿਆਏ ਨਾ ਵਧਾਉ। ਇਸਨੂੰ ਅਚੇਤਨ ਮਨ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਰਾਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਰੋਗ ਦੇ ਚੌਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਲਭਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਇੱਕ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਪਤੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਅਕਸਰ ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਪਤਨੀ ਅਚਾਨਕ ਕਦੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪਤੀ ਜਦੋਂ ਝੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਅਚੇਤਨ ਮਨ ਇਸ ਸੂਤਰ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਈ ਰਹੇ। ਤਦ ਉਹ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਬਿਮਾਰ ਰਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ, ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਦੀ 'ਕਨਵਰਸ਼ਨ ਰਿਐਕਸ਼ਨ' ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਰੋਗਣ ਨਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ ਨਾ ਬਹਾਨਾ ਹੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਨ-ਚਕਿਤਸਕ ਤੇ ਪਤੀ ਦਾ ਯੋਗ ਧਿਆਨ ਮਿਲਣ ਨਾ ਪਤਨੀ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਿਸਟੀਰੀਕਲ ਸਾਈਕੋਪੈਥ :- ਡਾ: ਸੱਤਿਆਵਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ "ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਸਥਾਈ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਦਤ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਆਮ ਕਰਕੇ ਘੱਟ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦੇ, ਕਈ ਲੱਛਣਾਂ ਨਾਲ ਯੁਕਤ ਰੋਗ ਓੜ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਜਿਸਨੂੰ 'ਹਿਸਟੀਰੀਕਲ ਸਾਈਕੋਪੈਥ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮਨ-ਚਕਿਤਸਕ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨਾਈ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿਚਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਮਨ-ਚਕਿਤਸਕ ਦੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਅਧਿਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਰੋਗ ਪਹਿਚਾਣਨ ਤੇ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ।

(ਨੋਟ :- ਇਹ ਲੇਖ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਨੋ-ਚਕਿਤਸਕ ਡਾ. ਸੱਤਿਆਵਤੀ, ਰਾਮ ਮਨੋਹਰ ਲੋਹੀਆ ਹਸਪਤਾਲ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਆਸ਼ਾ ਰਾਣੀ ਵੋਹਰਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਇੱਕ ਭੇਂਟ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।)

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦੇ ਕਾਰਨ

ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਦ ਇਨਸਾਨ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਔਰਤ ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਸੀ। ਪਰ ਜਦ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਖੇਤੀਵਾੜੀ (agriculture) ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕ ਤਾਂ ਨਾਬਰਾਬਰਤਾ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਨਾਬਰਾਬਰਤਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ (culture) ਲਫਜ਼ ਖੇਤੀਵਾੜੀ (agriculture) ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਬਲਦਾ ਨਾਲ ਖੇਤੀਵਾੜੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਕੜੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਮਰਦਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਿਆ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਮੀਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਵਿਚ ਚੂੜੀਆਂ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਝਾਂਜਰਾਂ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀ ਔਰਤ ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਪੱਕੀ ਮੂਹਰ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਬਹੁ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਪਰਥਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਔਰਤ ਆਦਮੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮਰਦ ਪਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋ ਗਈ। ਖੇਤੀਵਾੜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਧਰਮ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ, ਦੂਸਰਾ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਸਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਔਰਤ ਅਤੇ ਮਰਦ ਦੀ ਨਾਬਰਾਬਰਤਾ ਦਾ ਲੰਮਾ ਇਤਹਾਸ ਹੈ। 'ਕਾਮਾਸੂਤਰ', ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਇਕ ਰਖੇਲ ਅਤੇ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵੇ ਦੀ ਸ਼ੈਅ ਹੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਹਿਤ ਅਤੇ ਸ਼ਿਲਪ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਦ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਔਰਤ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਰ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। 'ਸਤੀ' (ਸਦਾਚਾਰ ਔਰਤ) ਦੀ ਰਸਮ ਵੀ ਇਹੀ ਦਸਦੀ ਹੈ। ਪਤਨੀ ਮਰਨ ਤੇ ਆਦਮੀ ਦਾ 'ਸਤੀ' ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਕੀ, ਉਸ ਦੇ ਦੂਸਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਰੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ 'ਸਤੀ' ਕਰਨਾ ਵੀ ਇਹੀ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਛ ਔਰਤਾਂ ਨੇ 'ਸਤੀ' ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਜਾਂ ਵੇਸਵਾਪੁਣਾ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ। 'ਰਮਾਇਣ' ਦੇ ਅਧਿਆਨ ਕਰਨ ਤੇ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸੀਤਾ' ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਗਲਤ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਲੋਕ 'ਰਾਮ ਰਾਜ' ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਅੱਜ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਔਰਤ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਆਸ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਔਰਤ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਔਰਤ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਖੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਣ ਬਹਿਣ ਤੇ ਵੀ ਪਬੰਦੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਕਿ ਮੁੰਡੇ

ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੁੰਡਾ ਘਰ ਦਾ ਵਾਰਸ ਹੈ, ਧੀ ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਹੈ। ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ, ਧੀ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਜੱਦੀ ਹੱਕ ਖੋ ਕੇ, ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧੀ ਨੂੰ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਮੈਘਲਾਇਆ ਵਿਚ ਧੀ ਨੂੰ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੀ ਜੱਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਧੀ ਲਈ ਸ਼ਰਮ ਆਉਣੀ ਜਰੂਰੀ ਹੈ, ਮੁੰਡਾ ਬੇਸ਼ਰਮ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਦੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਬਚਪਣ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਧੀ, ਭੈਣ, ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਮਾਂ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਔਰਤ ਨਾਲ ਬਦਤਮੀਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਔਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾੜਾ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਔਰਤ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਹੋਣ ਤੇ ਸਮਾਜ ਔਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਸਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ/ਕੁੜੀ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਜਹੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਆਦਮੀ ਦੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਘਰ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ਘਰ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਮਕਾਰ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕ, ਜੋ ਕੁੜੀ ਦੀ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿੱਟਦੇ ਹਨ।

ਜਗਤਾਰ ਸਹੋਤਾ

ਕਿ ਉਹ ਨਚਦੀ ਹੋਈ ਹਰ ਗੋੜੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪੱਲੂ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਕਰੇ। ਜਾਣੀ ਪਰਬੰਧਕ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਹੁੱਟ ਭੈਣ ਕਹਿ ਕੇ ਦਿਖਾਲ। ਜਦ ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੱਲੂ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਰਿਆ, ਤਦ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਪੱਲੂ ਫੜ ਕੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲੇ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਪੇਸ਼ਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਹੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹਨ। ਪਰਬੰਧਕ ਮੂੰਹ ਢਿਲਾ ਕਰ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਾਣੀ ਆਦਮੀ ਔਰਤ ਜਾਂ ਕੁੜੀ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਭੈਣ ਭਰਾ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਉਹੀ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਵੇ।

ਪਰਵਾਰ : ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਦੀ ਇਤਨੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜਿਤਨੀ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੱਕੜੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕੁੜੀਆਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਹਨ। ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦਾ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਸਹਾਰਾ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੋਕ, ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਧੀ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲੋਂ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦਾ ਜਿਆਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਬਦਲਨਾ ਬਹੁੱਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਮਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਮਰਦ ਪਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਉਚਿਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨਾ ਬਦਲੇਗੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਧੀ, ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਧੀਆਂ ਵਾਂਗ, ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਕਾਉ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਜੀਏਗੀ।

ਸਮਾਜ : ਪਰਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਸਮਾਜ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਘਰਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਹੀ ਰਲਕੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੋਚ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਕੁੜੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਬਹਿਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਹੱਕ ਤੇ ਪਬੰਦੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਬਦਲਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ 42 ਵਿਧਾਇਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਨਾਰੀਤਵ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹਨ। ਯੂਰਪ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦਾਗੀ ਲੋਕ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਖੜਨ ਦਾ ਹੱਸਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਔਰਤ ਪਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਦਾ ਆਪ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੋਚ ਬਦਲਨ ਲਈ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਰਦਾਰ ਢੰਗ ਵਰਤਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਇੱਕਲੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁੱਤ ਭੈੜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਤਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੱਦਾ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਸਪੈਨ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਾਖਵੇਂ ਸਾਗਰ ਤੱਟਾਂ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਨੰਗੇ ਹੋ ਕੇ ਧੁਪ ਸੇਕਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਕੀ ਮਾੜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੱਕ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਲੋਕ ਲਾਇਨ ਵਿਚ ਖੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਂਵੇ ਉਥੇ ਕੋਈ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਸਮਾਜ ਲਾਇਨ ਤੋੜਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਧਰਮ : ਭਾਰਤ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦਾ ਦਰਜਾ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁੱਤ ਨੀਵਾਂ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਧਰਮ, ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਬਦਲਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵੱਲ ਤੁਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਥੇ ਔਰਤ ਦਾ ਦਰਜਾ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਅਤੇ ਸ਼ੁਦਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਇਕ ਹੀ ਹੈ। ਜਾਤ ਪਾਤ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਆਰੀਅਨ ਲੋਕ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਅਸ਼ੋਕ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗੁਲਾਮ ਸਨ। ਦਰਾਵੜਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਲਾਮ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਦਾਸ' ਸੱਦਦੇ ਸਨ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਦਾਸ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਦਰਾਵੜਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਆਰੀਅਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਾਲਾ ਸੀ, ਆਰੀਅਨ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਚੋਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਵੈਸੇ ਹਰ ਰੰਗ ਦੀ ਵਖਲੱਣਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਵੀ। ਆਰੀਅਨ ਨੇ ਦਰਾਵੜਾਂ ਦੇ ਪੈਰਿਬਰਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਗੋਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ 'ਕਰਿਸ਼ਨ' ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਕਾਲਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ

ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਨਫ਼ਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕ ਪੁਰਾਨੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਵਡਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਔਰਤ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੱਕ ਕੀ ਦਿਵਾਉਣਗੇ? ਹਿੰਦੂ, ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪੁਜਾਰੀ, ਮੈਲਵੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਨਣ ਦਾ ਵੀ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਜੇ ਅਧਿਆਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਔਰਤ ਆਦਮੀ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟੀਆਂ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪਾਦਰੀ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ, ਡੀਨ ਅਤੇ ਆਰਚਡੀਕਨ ਬਨਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਔਰਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਰਦਿਆਂ ਵਿਰਾਜ ਤੇ ਹਨ।

ਸਿਆਸਤਦਾਨ : ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਮਰਦ ਪਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਔਰਤ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਆਪਣੇ ਖਾਨਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਔਰਤ ਵਰਗ ਨੂੰ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਪਖੰਡੀ ਬਾਬਿਆਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਪੜਦੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਇਸਾਈ ਮੱਤ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਿਸ਼ਪ (Bishop) ਬਣਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿਤੀ, ਤਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੇਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ। ਸਮੂਹਕ ਬਲਾਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸਖਤ ਸਜਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਸਮੂਹਕ ਬਲਾਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਸਜਾ ਦੇ ਕੇ ਪਬਲਿਕ ਖੰਝਿਆਂ ਨਾਲ ਲੁਟਕਾਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵਾਜਬ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਾਉਣ।

ਮਾਧਿਅਮ : ਮਾਧਿਅਮ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਕੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹੋਰ ਘੱਟ ਗਿਆ। ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਹੁਣ ਇਕ 'ਆਈਟਮ' ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਹੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਹੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਕੋਈ ਦੁਸਰੇ ਦੀ ਮਾਂ ਭੈਣ ਨੂੰ 'ਆਈਟਮ' ਬਣਾ ਕੇ ਹੀ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਔਰਤ ਬਾਬਤ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਤਿ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਲਾਤਕਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਜੁਰਮ ਹੈ ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਪਤੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਜਬਰ ਜਨ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਔਰਤ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਵਿਰੁਧ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਸੈਕਸ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮਿਨੇਇਸ਼ਨ ਐਕਟ (sex discrimination act) ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦੀ ਯੂਰਪੀਨ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਹੀ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀਨ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਵੀ ਔਰਤ ਦੇ ਕਾਫੀ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੈ। ਔਰਤ ਤੇ ਜੁਰਮ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਪੁਲੀਸ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਰ ਮੈਰਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਅਤਿ ਅਵੱਸ਼ਕਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮੈਰਕਮੇ ਮਰਦ ਪਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਸਿਰਫ਼ ਦਾਜ ਦਹਿਜ ਵਾਂਗ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਬਦਲਨੇ ਵਾਲਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ ?

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਸੀਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਭਾਵਨਾ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਪਰਤਦੇ ਹਾਂ-ਜ਼ਰਮ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਟਰੈਫਿਕ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਸ਼ੋਰ, ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ, ਪੂੜ ਅਤੇ ਪੂੰਝੇਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਿਹੜਾ ਕੁੱਝ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਆਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ (ਘਰ ਨੂੰ) ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਵਚ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਪੈਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬਾਹਰਲੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਘਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ - ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਸਨ-ਸਕਰੀਨ ਲੋਸ਼ਨ ਨਾਲ ਚੋਪੜਦੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਢਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਵਚ ਉਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈਣ, ਫਿਲਟਰਡ ਪਾਣੀ ਪੀਣ, ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਜਿਰਮ-ਰਹਿਤ ਫ਼ਰਸ਼ ਉਤੇ ਤੁਰਨ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ - ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਬੁਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹਨਾਂ ਕਈ ਵਸਤੂਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਡੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਖ਼ਤਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੀ ਹਵਾ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਸਨਅਤੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਹਵਾ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਦੂਸਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਰਿਪੋਰਟ 2002 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੀ ਹਵਾ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ 2.7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਕੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਝਣ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੈਸੀ ਚੁੱਲ੍ਹੇ, ਹੀਟਰ, ਗਲੀਚੇ, ਘਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਜਾਂ ਸਾਜੋ-ਸਮਾਨ ਹਰ ਇਕ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫਾਰਮਲਡੀ-ਹਾਈਡ, ਐਸਬੈਸਟੋਸ, ਲੈਡ, ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ, ਕਾਰਬਨ ਮੋਨੋਆਕਸਾਈਡ ਅਤੇ ਰੋਡੋਨ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਬੇਹੱਦ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਚੋਕਸੀ, ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਵਾਯੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ :

1. ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚਲਾ ਤੰਬਾਕੂ ਦਾ ਪੂੰਝਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ (Environmental Tobacco Smoke-ETS) - ਜਿਹੜਾ ਲਗਭਗ 4000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਿਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ

ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 40 ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਿਕ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤੀਬਰ ਜਲਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਇਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪੂੰਝਾਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸੁਲਗਦੀ ਸਿਗਰਟ, ਪਾਈਪ ਜਾਂ ਸਿਗਾਰ (ਚੁੱਰਅਟ) ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪੂੰਝਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸਿਗਰਟ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸਾਹ ਰਾਹੀਂ ਸੂਟਾ ਲਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ।

ਤੰਬਾਕੂ ਨਾ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚਲਾ ਦਾ ਪੱਧਰ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੰਬਾਕੂ-ਨੋਸ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਕਈ ਗੁਣਾ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਰਜੀਤ ਤਲਵਾਰ

ਫੋਨ ਨੰ: 94639-92620

2. ਬੈਕਟੀਰੀਆ, ਚੂਰ-ਚੂਰ ਕੀਤੀ ਮਿੱਟੀ ਪੌਦਿਆ ਦਾ ਰੋਗ (Mildew), ਜੀਵਾਣੂ (VIRUS) ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਅਤੇ ਖੁੱਕ, ਪੂੜ ਕਿਰਮ, ਚਿੱਟ ਬੱਗ (ਕਾਕਰੋਚ) ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਪਰਾਗ ਘਰ ਜਾਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਜੈਵਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੈਵਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਸਪੇਖਕ ਸਿੱਲ (RH) ਦਾ ਪੱਧਰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਜੈਵਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਘਰਾਂ ਲਈ 30- ਤੋਂ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ RH ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਥਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਪਾਣੀ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋਇਆ ਸਾਜੋ-ਸਮਾਨ ਜਾਂ ਗਿੱਲੀਆਂ ਧਰਾਤਲਾਂ - ਬੈਕਟੀਰੀਆ, ਅਤੇ ਕੀਟ-ਪਤੰਗਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੇ ਹਨ।

3. ਪੇਂਟ, ਵਾਰਨਿਸ਼, ਸਾਫ਼-ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜੇ ਮਾਰਨਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਹਾਰ-ਸ਼ਿਗਾਰ ਆਦਿ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਬਨਿਕ ਰਸਾਇਣ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਖੋਜਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਾਰਬਨਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਜਿਹੇ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਘਰ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਘਣੇ ਸਨਅਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ। ਕੀਟ-ਨਾਸ਼ਕ ਘਰ ਅੰਦਰਲੇ ਵਾਯੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ, ਸਿਉਂਕ, ਚੂਹੇ, ਉੱਲੀ ਅਤੇ ਰੋਗਾਣੂਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ

ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਰੋਤ ਦੀਵਾ, ਸਟੈਵ, ਅੰਗ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵੀ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਸਿਹਤ ਉਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਘਣਤਾ 'ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ 54% ਸਮਾਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਘਰ ਅੰਦਰਲੀ ਹਵਾ ਵਿਚਲੇ ਪੂੜ ਕਣਾਂ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਕਰੀਬ 77% ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਖੋਜਕਰਤਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ 2.8 ਮਿਲੀਅਨ ਲੋਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਬਾਲਣਾਂ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਕਣ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੁਣ ਹਰ ਸਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਲ ਮੌਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਤਕਰੀਬਨ 5% ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਰੋਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰ ਇਕੋ-ਇਕ ਅੱਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੀ ਹਵਾ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਜੈਵਿਕ ਬਾਲਣਾਂ ਦੇ ਬਲਣ ਨਾਲ ਸਾਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਲਾਗ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਰੋਗ, ਸਾਹ, ਦਮਾ, ਖਾਂਸੀ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਦਾ ਕੈਂਸਰ, ਗਰਭ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਲਾਮਤਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਅੰਨ੍ਹਾਪਣ ਵਰਗੇ ਰੋਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗਾਂਥੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਰਿਸਰਚ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਆਦਿ ਪਕਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਜਾਂ ਲਾਗਾਂ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੂੰਏਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਭਾਰਤ ਨੇਪਾਲ ਅਤੇ ਪੇਪੂਆ ਨਿਊਗਿਨੀਆ ਵਿਖੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਐਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੰਬਾਕੂ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੀਆਂ, ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਜੈਵਿਕ-ਬਾਲਣਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਰੋਗ (ਅਸਥਮਾ ਅਤੇ ਸਾਹ ਹੋਣਾ) ਵੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮੈਕਸੀਕੋ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਲੋਕੜਾਂ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਆ ਦਬੋਚਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿਗਰਟਾਂ ਆਦਿ ਪੀਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਪਰੋਕਤ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ 75 ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੱਛਮੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਰੇ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਗੁਆਟੇਮਾਲਾ ਵਿਖੇ ਜੈਵਿਕ ਬਾਲਣਾਂ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਕਾਰਬਨ ਮੋਨੋਆਕਸਾਈਡ ਪਾਈ ਗਈ।

ਤੰਬਾਕੂ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਘਰ ਅੰਦਰਲੇ ਤੰਬਾਕੂ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਦਾ ਬੱਚਿਆਂ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੈੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਦੇ ਰੋਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੰਨ ਵਗਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀ ਲਾਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਰਾਹ ਤੰਬਾਕੂ ਪੀਣਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤੰਬਾਕੂ ਨਾ ਪੀਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

4. ਕਈ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਜਿਵੇਂ ਮੀਥੇਨ, ਰੇਡੋਨ ਆਦਿ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਰੇਡੋਨ ਯੂਰੇਨੀਅਮ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਧਰਤੀ ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਪਹਾੜੀ ਚੱਟਾਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਯੂਰੇਨੀਅਮ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰੇਡੋਨ ਗੈਸ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਰੰਗਹੀਣ, ਗੰਧਹੀਣ, ਰੇਡੀਓ ਐਕਟਿਵ ਗੈਸ ਹੈ। ਇਹ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੂੜ, ਕੰਕਰੀਟ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਅਤੇ ਫਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਤਰੇੜਾਂ, ਫਰਸ਼ੀ ਨਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਚੁਬੰਚਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਘਰ ਅੰਦਰ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

5. ਕੁੱਝ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਾਮਾਨ ਵਿਚ ਘਰ ਅੰਦਰਲੀ ਹਵਾ ਦੇ ਅੰਸ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਐਸਬੈਸਟੋਸ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਇਮਾਰਤੀ ਸਾਜੋ-ਸਾਮਾਨ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਗਰਮੀ ਜਾਂ ਬਿਜਲੀ ਜਾਂ ਅੰਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਐਸਬੈਸਟੋਸ ਫਾਈਬਰ ਦੀ ਹਵਾ ਵਿਚਲੀ ਮਾਤਰਾ ਇਸਨੂੰ ਕੱਟਣ, ਰਗੜਨ, ਖੁਰਚਣ ਜਾਂ ਮਰੋੜਨ-ਤਰੋੜਨ ਨਾਲ ਜਾਂ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਛੇੜ-ਛੇੜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਫਾਰਮਲਡੀਹਾਈਡ - ਪਲਾਈ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਐਡਹੈਸਿਵ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ। ਨਵੇਂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤਾਪਮਾਨ ਜਾਂ ਸਿੱਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਸਦੀ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਲੈਂਡ : ਇਹ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਜਿਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੈਂਡ ਹਵਾ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ, ਭੋਜਨ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਤ ਭੂਮੀ, ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਪੇਂਟ ਅਤੇ ਪੂੜ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਲੈਂਡ ਵਾਲੇ ਪੇਂਟ ਨੂੰ ਸੁੱਕਿਆਂ ਹੀ ਖੁਰਚਕੇ ਜਾਂ ਰੋਗਮਾਰ ਮਾਰਕੇ ਜਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾਮ ਜਲਾਕੇ ਉਤਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਕਣ ਹਵਾ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੈਵਿਕ ਈਥਨ ਜਾਂ ਬਾਲਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ - ਸ਼ਹਿਰੀ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਜੈਵਿਕ ਬਾਲਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਜਿਹੜਾ ਲੋਕੜੀ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ, ਗੋਹੇ ਦੀਆਂ ਪਾਥੀਆਂ, ਕੋਇਲਾ, ਜਲਾਉਣ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਕੁੱਲ ਉਰਜਾ ਖਪਤ ਦਾ 20-35% ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਬਾਲਣ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ 75% ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜੈਵਿਕ-ਬਾਲਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀਕੁਲੇਟ ਮੈਟਰ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 30 ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਆਮ ਮਜਦੂਰਾਂ ਲਈ 12 ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਰਸਾਇਣਕ ਏਜੰਟਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਜੈਵਿਕ-ਬਾਲਣ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਵੱਧ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ - ਪਾਰਟੀਕੁਲੇਟਸ, ਕਾਰਬਨਮੋਨੋਆਕਸਾਈਡ, ਪੋਲੀਸਾਈਕਲਕ ਕਾਰਬਨਿਕ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਫਾਰਮਲਡੀਹਾਈਡ। ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਦੇ ਰੋਗ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਨ੍ਹਾਪਣ ਅਤੇ ਰੋਗ-ਨਿਰੋਧਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੇ ਵੀ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ 18% ਅੰਨ੍ਹਾਪਣ ਜੈਵਿਕ-ਬਾਲਣਾਂ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਘਰ ਏਅਰਟਾਈਟ, ਬਿਨਾਂ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨਾਂ ਦੇ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ

ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਤੰਬਾਕੂ ਪੀਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਅਤੇ ਤਾਕੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਐਗਜ਼ਾਸਟ ਪੱਖਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਬਾਲਣ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਨਵੇਂ ਸੁਧਰੇ ਹੋਏ ਬਾਲਣ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਜਿਵੇਂ ਐਲ. ਪੀ. ਜੀ। ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਅਤੇ ਬਾਇਓ-ਮਾਸ ਵਰਗੇ ਬਾਲਣਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਟੋਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਕਨੀਕੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਰਹਿਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚਿਮਨੀ ਵਾਲੇ ਚੁੱਲ੍ਹ ਬਣਾਕੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਘਰ ਅੰਦਰਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਜੈਵਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਅਲਰਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਜਲਣ, ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸਾਹ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਛਿੱਕਾਂ ਆਉਣੀਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਣਾ, ਖੰਘ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਤਕਲੀਫ਼, ਸਿਰ ਭਾਰਾ ਰਹਿਣਾ, ਸੁਸਤੀ ਬੁਖਾਰ ਅਤੇ ਪਾਚਨ ਦੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਆਦਿ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਐਗਜ਼ਾਸਟ ਪੱਖਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਤੇ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਵੀ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਹਵਾ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਛੱਡੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਲ੍ਹ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋਏ ਫਰਸ਼ੀ ਗਲੀਚੇ ਆਦਿ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤੀ ਸਾਜੋ-ਸਮਾਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਘਰ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਫ਼ਾਈ ਵੀ ਜੈਵਿਕ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਘਟਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਵੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਬਲਣਸ਼ੀਲ ਪਦਾਰਥ ਜਿਵੇਂ ਕਾਰਬਨ ਮੋਨੋਆਕਸਾਈਡ, ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ, ਪੂੜ ਦੇ ਕਣ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਸਿਹਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਬਨ ਮੋਨੋਆਕਸਾਈਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਰਦਰਦ, ਸਿਰ ਦਾ ਭਾਰਾ ਜਿਹਾ ਰਹਿਣਾ, ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਜੀ ਕੱਚਾ ਹੋਣਾ, ਪੁੰਦਲਾਪਣ, ਥਕਾਵਟ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਵਿਚ ਛਾਤੀ ਦਾ ਦਰਦ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਲਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗਲੇ ਵਿਚ ਖਾਜ ਅਤੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਅੜਚਣਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਹ ਨਲੀ ਦੀ ਲਾਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਵੱਧ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾਣ ਨਾਲ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਕਈ ਰੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਣਬਲੇ ਜਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਲੇ ਹੋਏ ਪੂੜ ਕਣ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਜਲਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਤੰਤੂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪੂੜ ਕਣਾਂ ਨਾਲ ਚਿਪਕੇ ਹੋਏ ਹੋਰ ਜਹਿਰੀਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਕੇ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਬਲਣਸ਼ੀਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਲੋਕੜ ਆਦਿ ਵਾਲੇ ਚੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪੂੰਝੀਆਂ ਸੋਕਣਾ, ਐਗੀਠੀਆਂ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਲੋਹੜੀ ਸਮੇਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਜਹਿਰੀਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਾਰਬਨਿਕ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਜਾਂ ਘੱਟ ਅੰਸ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿਰ ਦਰਦ,

ਨਿਗਾਹ ਦਾ ਪੁੰਦਲਾਪਣ, ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹ ਨਲੀ ਦੀ ਜਲਣ, ਯਾਦਦਾਸਤ ਦੀ ਕਮੀ ਆਦਿ ਲੱਛਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਟਿਕਾਣੇ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੀਥਾਈਲੀਨ ਕਲੋਰਾਈਡ, ਬੈਂਜੀਨ, ਪੁਰਕਲੋਰੋਏਥੀਲੀਨ ਵਰਗੇ ਖਤਰਨਾਕ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਫਾਰਮਲਡੀਹਾਈਡ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜਲਣ, ਚੱਕਰ ਆਉਣੇ, ਜੀਅ ਕੱਚਾ ਹੋਣਾ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕਸ਼ਟ ਆਦਿ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਚ ਕੈਂਸਰ ਹੁੰਦਾ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪਲਾਈ ਆਦਿ ਨੂੰ ਬਾਲਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਫਾਰਮਲਡੀਹਾਈਡ ਵੱਧ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।

ਐਸਬੈਸਟੋਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦਾ ਕੈਂਸਰ, ਮੀਸੋਥੀਲੀਊਮਾ, ਐਸਬੈਸਟੋਸਿਸ ਵਰਗੇ ਰੋਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੱਛਣ ਕਈ-ਸਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ - ਇਸ ਨਾਲ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਸਬੈਸਟੋਸ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਨਿਗਾਰਨੀ ਦੇ ਬਗੈਰ ਏਧਰ-ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੱਟਣਾ ਜਾਂ ਗਰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਕਾਂ ਜਾਂ ਲੈਡ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵੱਧ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਕੜੱਲਾਂ ਪੈਣ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਦੌਰੇ ਪੈਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਨਾਯੂ-ਤੰਤਰ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ, ਲਗੂ ਦੇ ਸੈਲ, ਗੁਰਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਭਰੂਣਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਇਸ ਦੇ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਮਝ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਇਕਾਗਰਤਾ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਵਿਵਹਾਰਕ ਉਲਝਣਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖੇਡਣ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈਡ-ਮੁਕਤ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੈਡ ਵਾਲੇ ਪੇਂਟ ਨਾਲ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਹੋਰਨਾਂ ਘਰੇਲੂ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਤਪਾਦ ਵੀ ਰਸਾਇਣਕ ਵਿਕੀਰਣਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਫਿੱਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਫਰਸ਼ੀ ਗਲੀਚੇ ਆਦਿ ਸਿੰਥੈਟਿਕ ਗਲੀਚੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿਪਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਐਡਹੈਸਿਵ (ਫੈਬੀਕੋਲ ਆਦਿ) ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੁਰਗੰਧ ਪੂਰਵ ਰਸਾਇਣ ਹਵਾ ਵਿਚ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ, ਗਲੇ ਵਿਚ ਜਲਣ, ਸਿਰਦਰਦ ਚਮੜੀ ਦੀ ਜਲਣ, ਖਾਂਸੀ, ਥਕਾਵਟ ਅਤੇ ਸਾਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਰਗੇ ਲੱਛਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਭ ਨਵੇਂ ਗਲੀਚੇ ਰਖਵਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗਲੀਚੇ ਰਸਾਇਣਿਕ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਟੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਘਰ ਅੰਦਰ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ, ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ, ਸਿਹਤਮੰਦ ਮਹੌਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਦਮ ਢੁਕਵੇਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ:-

1. ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਵੋ।
2. ਸਿਗਰਟ, ਤੰਬਾਕੂ ਪੀਣਾ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਕਰੋ
3. ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਕਾਰੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਭੰਡਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ
4. ਇਲਾਜ ਨਾਲੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਚੰਗਾ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਈ ਜਾਵੇ।
5. ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ।

ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਤਲਵਿੰਦਰ ਸੱਭਰਵਾਲ ਜੀ ਦਾ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ

ਕਾਂਗਰਸ, ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੀ ਰਹਿਣ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੂਰਾ ਜੋਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਚੈਨਲਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਫਲਾਉਣ ਲਈ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਧਾਗੇ, ਤਬੀਤ, ਰਕਸਾ ਕਵਚ, ਮੂੰਗੇ, ਜਨਮ ਪੱਤਰੀਆਂ, ਜਨਮ ਕੁੰਡਲੀਆਂ, ਵਸਤੂ ਸਾਸਤਰ, ਸਭ ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੈਨਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੇਚ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਠੱਗੀ ਮਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਤਲੇ ਜਾਂ ਮੋਟੇ ਹੋਣ ਲਈ, ਕੱਦ ਲੰਬਾ ਤੇ ਵਾਲ ਕਾਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਦਵਾਈਆਂ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਖਲਵਾੜ ਕਰਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਭਰਵਾਲ

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਭਾਰਤ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਧਨ ਸੀਮਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਹੁਣ ਤਲਵਿੰਦਰ ਸੱਭਰਵਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ 'ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ' ਲਗਵਾਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਤਰਾਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਦਲਿਤ ਤੇ ਗਰੀਬ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਮੀਰ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੱਭਰਵਾਲ ਜੀ ਦਾ ਗਰੀਬ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵੱਡੇ ਹਵਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਬਣਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਤਾਂ ਜੋ ਪੁੰਗਰ ਰਹੀ ਇਸ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ 'ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚਾਰ ਮੰਚ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

-ਮੇਘ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ (ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ)

ਗਿਆਨ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ

ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ

- ⦿ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਫੀਸ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ 80/- ⦿ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ 150/-
- ⦿ ਉਮਰ ਭਰ (15 ਸਾਲ ਲਈ) 1000/-

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਬੈਠੇ ਵੀ ਵੀਪੀਪੀ ਰਾਹੀਂ 'ਵਿਗਿਆਨ ਜੋਤ' ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 01679 241744 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਪਤਾ : ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਨਿਵਾਸ, ਕੱਚਾ ਕਾਲਜ ਰੋਡ, ਗਲੀ ਨੰਬਰ 8, ਬਰਨਾਲਾ - 148101

Email : tarksheel@yahoo.com Web site : www.tarksheel.com